

OS SERVIZOS SOCIAIS NA COMARCA DE TERRA DE SONEIRA

Plan de Acción de Servizos Sociais

REDE DE CONCELLOS
para o benestar

OS SERVIZOS SOCIAIS NA COMARCA DE TERRA DE SONEIRA

Plan de Acción de Servizos Sociais

ÍNDICE

INTRODUCCIÓN.	9
OBXECTIVOS DA DIAGNOSE.	11
ESTRUTURA DA DIAGNOSE.	14
A COMARCA DE TERRA DE SONEIRA.	16
1. A DINÁMICA DEMOGRÁFICA. ELEMENTOS BÁSICOS E EVOLUCIÓN.	17
1.1 A estrutura da poboación. evolución e proxeccións	17
1.2 O asentamento da poboación. Densidade, dispersión e condicións da vivenda.	24
1.3 Extracto da dinámica demográfica na Comarca de Terra de Soneira.	27
2. O CONTEXTO SOCIOECONÓMICO. ASPECTOS BÁSICOS E EVOLUCIÓN.	29
2.1 Economía, traballo e ensino.	29
2.2 A cohesión social.	32
2.3 Os gastos dos fogares.	38
2.4 Síntese do contexto socioeconómico na Comarca.	40
3. OS SERVIZOS SOCIAIS. SITUACIÓN E EVOLUCIÓN.	41
3.1 As entidades e os equipamentos de benestar na Comarca.	41
A)As Entidades de Servizos Sociais.	42
B)Os Centros de Servizos Sociais.	43
3.2 Os Departamentos municipais de Benestar.	47
A)O financiamento dos Servizos Sociais.	47
B)Os recursos humanos nos Servizos Sociais municipais.	51
C)A actividade e os principais programas dos departamentos municipais de benestar. O Servizo de Axuda no Fogar.	52
3.3 Extracto da situación dos servizos sociais na Comarca de Terra de Soneira.	57
4. CONCLUSIÓNS E RECOMENDACIÓNS.	61
4.1 As principais conclusións	62
A) A evolución demográfica	62
B) O avellentamento e a soidade.	66

C) As múltiples exclusións.	68
D) Os coidados.....	71
E) Os equipos locais de benestar.....	74
4.2 As principais recomendacións.	76
A) A evolución demográfica	76
B) A soidade e o avellentamento.	83
C) As múltiples exclusións.	89
D) Os coidados.....	93
E) Os equipos e a continuidade das políticas de benestar.	98
4.3 Consideracións finais.	101

ÍNDICE DE IMAXES

Imaxe 1. Situación e composición da comarca de Terra de Soneira.	16
Imaxe 2. Distribución das entidades prestadoras de servizos sociais nos concellos da comarca de Terra de Soneira.	42
Imaxe 3. Distribución dos centros de servizos sociais nos concellos da comarca de Terra de Soneira.....	43

ÍNDICE DE TÁBOAS

Táboa 1. Evolucións comparadas da poboación Provincia da Coruña - Comarca da Terra de Soneira. 1998, 2007, 2017.	17
Táboa 2. Evolución da poboación dos Concellos da Comarca da Terra de Soneira. 1998, 2007, 2017.....	17
Táboa 3. Evolución da idade media na comarca da Terra de Soneira, provincia da Coruña e Galicia. 2002 – 2017.....	21
Táboa 4. Saldo vexetativo dos concellos da Comarca da Terra de Soneira. 1975 - 2016.....	22
Táboa 5. Índice de avellentamento e sobreavellentamento na Comarca da Terra de Soneira, Provincia da Coruña e Galicia. 2017, 2020, 2025 e 2030.....	23
Táboa 6. Evolución da densidade poboacional da Comarca da Terra de Soneira por concellos. Habitantes por quilómetro cadrado. 2002 – 2017.....	25
Táboa 7. Evolución do PIB por habitante en €. Galicia, Provincia, Comarca da Terra de Soneira e Concellos. 2010 – 2014.	29
Táboa 8. Distribución da poboación por nivel de estudos. Galicia, provincia e Comarca da Terra de Soneira. 2011.	32
Táboa 9. Evolución da Taxa de risco de pobreza ou exclusión social (estratexia Europa 2020). Galicia, provincia e Área da Costa da Morte da Coruña. 2011 – 2016.	32
Táboa 10. Evolución dos Ingresos mensuais dos fogares e dos Ingresos por persoa. Galicia, provincia e Área da Costa da Morte da Coruña. 2011 – 2016.	33
Táboa 11. Evolución da Renda dispoñible bruta por habitante. Galicia, Provincia, Comarca da Terra de Soneira e Concellos. 2010 – 2015.	34
Táboa 12. Evolución da estrutura de ingresos dos fogares, en porcentaxe. Galicia e provincia. 2011 – 2016.	35
Táboa 13. Evolución do peso das prestacións sobre a renda dispoñible bruta por habitante. Galicia, Provincia, Comarca da Terra de Soneira e Concellos. 2010 – 2015.	36
Táboa 14. Evolución da mediana de ingresos do fogar atendendo á súa fonte principal. Galicia e provincia. 2011 – 2016.	37
Táboa 15. Distribución dos centros de servizos sociais da comarca de Terra de Soneira segundo o seu ámbito de actuación.	44
Táboa 16. Número dos centros de servizos sociais da comarca de Terra de Soneira, segundo a súa tipoloxía, titularidade, concello no que se localiza e número de prazas totais autorizadas.....	44
Táboa 17. Evolución ratio de cobertura, número de centros e prazas nos centros de atención ás persoas maiores 2005 – 2017.	46
Táboa 18. Orzamento municipal dos Concellos da Comarca de Terra de Soneira para o exercicio 2018, importe do programa de “Servizos Sociais e promoción social” dos orzamentos municipais e % do programa sobre o orzamento municipal.	47
Táboa 19. Achegas realizadas pola Deputación da Coruña ós concellos da comarca de Terra de Soneira en concepto de financiamento dos servizos sociais comunitarios. Anos 2016 – 2018.....	49
Táboa 20. Achegas realizadas pola Xunta de Galicia ós concellos da comarca de Terra de Soneira en concepto de financiamento dos servizos sociais comunitarios. Anos 2016 – 2018.....	50
Táboa 21. Número de profesionais segundo ocupación e concello que forman parte dos equipos de servizos sociais na Comarca de Terra de Soneira. 2018.....	51
Táboa 22. Número de horas prestadas e usuarios/as atendidos/as segundo a modalidade de SAF libre concorrência e dependencia nos concellos da comarca de Terra de Soneira. 2018.	54
Táboa 23. Ratio de cobertura do servizo de SAF segundo as modalidades de libre concorrência e dependencia nos concellos da comarca de Terra de Soneira. 2018.	54
Táboa 24. Número de horas prestadas do SAF libre concorrência nos concellos da comarca de Terra de Soneira 2016 - 2018.	55
Táboa 25. Importe das achegas realizadas pola Deputación da Coruña para o financiamento do SAF libre concorrência nos concellos da comarca de Terra de Soneira. 2016 - 2019.....	56
Táboa 26. Tipo de xestión do servizo de axuda no fogar nos concellos da comarca de Terra de Soneira en función da súa modalidade e número de persoal encargado da coordinación e da prestación directa do servizo. 2018.	57

ÍNDICE DE GRÁFICOS

Gráfico 1. Pirámide de poboación Comarca de Terra de Soneira, 2017.	18
Gráfico 2. Distribución da poboación por grupos de idade. Comarca da Terra de Soneira. 2017.	19
Gráfico 3. Evolución da pirámide poboacional da Comarca da Terra de Soneira, anos 1998- 2007 e 2017.....	20
Gráfico 4. Distribución por tramos de idade nos concellos da Comarca da Terra de Soneira. 2017.	20
Gráfico 5. Evolución do saldo vexetativo da Comarca da Terra de Soneira. 1975 - 2015.....	21
Gráfico 6. Saldo migratorio da Comarca da Terra de Soneira. 1998 – 2016.....	22
Gráfico 7. Pirámide de poboación da Comarca da Terra de Soneira, 2030 en base a proxeccións de poboación.	23
Gráfico 8. Evolución da composición dos fogares da comarca da Terra de Soneira. 2001-2011.....	26
Gráfico 9. Estrutura do tecido empresarial da Comarca de por condición xurídica. 2014.	30
Gráfico 10. Evolución da afiliación á Seguridade Social por réximes na Comarca de Terra de Soneira. 2011-2018.....	31
Gráfico 11. Evolución do custo mensual das hipotecas activas. Galicia, provincia e Concellos galegos menores de 10.000 habitantes. 2011-2018.....	38
Gráfico 12. Finalidade das achegas recibidas polos concellos da comarca de Terra de Soneira da administración autonómica e provincial para o financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais. Ano 2018.	51

Introdución.

A Diagnose sobre os servizos sociais na Comarca de Terra de Soneira forma parte da serie de documentos diagnósticos que integran o Plan de Acción de servizos sociais da Deputación da Coruña.

O Plan de Acción de servizos sociais da Deputación da Coruña ten como obxectivo dotar á Deputación dun marco estratéxico para o desenvolvemento das políticas de benestar na provincia en relación cos Concellos menores de 20.000 habitantes e coas entidades sociais do territorio.

Este novo marco susténtase na axeitada interpretación do contexto demográfico e socioeconómico do territorio como elemento fundamental para a construción conxunta dun novo modelo de política pública que dea resposta á evolución das necesidades sociais. É, neste sentido, onde radica a importancia de contar non unicamente con datos fiables e actualizados sobre a realidade na que vimos traballando dende os departamentos de servizos sociais, senón dunha adecuada interpretación dos mesmos que nos leve a deseñar medidas efectivas no camiño cara a construción de sociedades máis xustas e con maior benestar.

Deste xeito, se ben a Diagnose que aquí se presenta é un apartado fundamental no conxunto do Plan de Acción, a incorporación dun sistema de traballo participativo leva a transcender ós meros datos a través da obtención de diferentes interpretacións das súas causas e dos fenómenos que os xeran. Así, se ben as problemáticas sociais se poden definir en termos de políticas públicas como *wicked problems* ou problemas malvados debido ás súas múltiples relacións cruzadas, non é posible o deseño dun Plan de Acción efectivo sen asumir tanto a complexidade das propias situacións sociais como a multiplicidade das visións que os actores da política teñen sobre os mesmos, aspectos estes que serán a base das medidas deseñadas dentro do propio Plan de Acción da Deputación.

Con todo, e aínda que a existencia de matices na interpretación da realidade social é un elemento consubstancial ás propias políticas sociais, existen aspectos cuantificables que evidencian a presenza de situacións definidas comunmente como non desexadas sobre as que é preciso incidir dende os poderes públicos. Así, realidades como o devalo demográfico xeral ou o despoboamento de zonas importantes do territorio, o avellentamento ou a presenza de núcleos salientables de exclusión social constitúen realidades que, conxuntamente con outras, marcan e marcarán a actuación dos departamentos de benestar social a medio prazo.

Dentro deste esquema xeral é onde cobra especial valor a obtención de datos fiables sobre a realidade social e sobre a actividade que están a realizar os departamentos municipais de servizos sociais.

A continuación preséntase a Diagnose sobre a situación dos servizos sociais na Comarca de Terra de Soneira como parte dos traballos de diagnose, do territorio provincial e das comarcas da provincia, a partir dos cales se elabora o Plan de Acción de servizos sociais.

Obxectivos da diagnose.

A Diagnose dos Servizos Sociais da Comarca de Terra de Soneira enmarcarse nos traballos do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña e, como tal, é a ferramenta que utilizará a Deputación para conformar o seu marco de actuación e a súa relación cos Concellos e coas Entidades Sociais en relación ás políticas de benestar.

O **obxectivo da Diagnose do Plan de Acción de Servizos Sociais** é o seguinte:

A Diagnose do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña ten como obxectivo fornecernos de datos oficiais, fiables e contrastados sobre a situación demográfica e socioeconómica do territorio, así como sobre a actuación que as administracións locais están a levar a cabo en relación ás políticas de benestar. Esta recompilación de información será unha parte fundamental sobre a que deseñar o conxunto de medidas que conformen o Plan de Acción, así como a liña de base sobre a cal realizar o seguimento posterior da súa efectividade no marco dun novo modelo de relación entre administracións e entes sociais no seu traballo de procura na mellora da autonomía das persoas.

Para facer fronte a este obxectivo xeral, a Diagnose do Plan de Acción de Servizos Sociais realizou as seguintes tarefas:

- Análise de fontes estatísticas oficiais galegas e estatais.
- Análise documental de publicacións oficiais e de recoñecido prestixio.
- Análise da normativa e dos actos administrativos propios da Deputación e dos Concellos relacionados coas políticas de benestar.
- Análise do Rexistro Unificado de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais da Xunta de Galicia.
- Análise do Sistema de Información de Usuarios dos Servizos Sociais (SIUSS)
- Recompilación de información cuantitativa municipal relacionada coa dotación de recursos dos departamentos de benestar.
- Outras.

Un dos elementos máis importantes do Plan de Acción e da Diagnose como unha das súas partes centrais, é o conxunto de valores sobre os que se sustenta e que, polo tanto, serán os que guíen o seu desenvolvemento. Estes valores, dun xeito coherente coa Lei 13/2008 de Servizos Sociais de Galicia, aterran o marco normativo vixente á actuación da Deputación da Coruña dentro da súa misión global de apoiar ós Concellos, con especial atención ós de menos de 20.000 habitantes, de modo que supoñen non só a nosa interpretación da lexislación senón os principios que a Deputación

Ile traslada a tódalas actuacións e ós modelos de relación enmarcados dentro do propio Plan de Acción.

Os valores do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña son os seguintes:

- **Compromiso.** O Plan de Acción de Servizos Sociais supón o compromiso da institución coa cidadanía e cos equipos dos Concellos á hora de responder ás demandas sociais e prestar servizos de calidade que promovan e melloren a autonomía das persoas.
- **Solidariedade.** O Plan de Acción define un marco de relación estable entre a Deputación e os Concellos que garante a sustentabilidade dos servizos sociais comunitarios a través da dotación de recursos e de ferramentas compartidas, poñendo a primeira pedra para a creación da Rede de Concellos para o Benestar. A través do valor da solidariedade garántese que a Rede de servizos sociais comunitarios estea ó alcance de toda a cidadanía da provincia, eliminando as fendas territoriais e promovendo o acceso universal.
- **Integración.** O Plan de Acción contén a creación dun modelo de apoio institucional e técnico que a Deputación da Coruña poñerá a disposición dos Concellos. Este modelo garantizará que a asistencia técnica da Deputación chegue a tódolos equipos municipais dando unidade ás intervencións dentro da necesaria adaptación ás realidades locais.
- **Participación.** O Plan de Acción constrúese sobre a base da participación das persoas profesionais dos servizos sociais tanto nos Concellos como nas Entidades Sociais, e mantén ese espírito a través da creación de espazos de reflexión conxunto para compartir experiencias e mellorar na prestación de servizos. A participación é un elemento consubstancial á Rede e á mellora continua, ademais de constituír a base para a co-responsabilidade dos membros da Rede e para o seu compromiso.
- **Proximidade.** O Plan de Acción ten como un dos seus alicerces fundamentais o achegamento tanto á realidade social de cada contexto de referencia como o achegamento ás persoas como xeito de fomentar a súa autonomía. A proximidade dos equipos ás persoas e a proximidade do apoio técnico ós equipos son elementos constituíntes do novo modelo de política de benestar e teñen no fomento do traballo relacional o seu máximo expoñente.
- **Liderado público.** O liderado público das políticas de benestar potencia e dálle forza ás iniciativas de coordinación e complementariedade coas entidades do terceiro sector. O liderado público é a garantía de que a cidadanía pode exercer os seus dereitos sociais con independencia das súas posibilidades ou localización territorial. O liderado público da rede de axentes que traballan nas políticas de benestar afianza as súas capacidades, multiplica o efecto das súas intervencións, posibilita a participación da cidadanía e garante a resposta ás necesidades sociais.

- **Intelixencia.** O Plan de Acción comprende no seu seo un importante abano de información sobre a realidade dos servizos prestados polos Concellos e polas entidades sociais no territorio. Estes datos, así como diferentes propostas especificamente deseñadas para mellorar a toma de información e a súa xestión para incrementar a coordinación local e o rendemento dos servizos, serán elementos básicos á hora de planificar o desenvolvemento das actuacións e xerar maior coñecemento sobre as intervencións. O coñecemento e a intelixencia nos servizos sociais son elementos sobre o que pivotará o desenvolvemento da Rede e a adaptación dos servizos á realidade social.
- **Diversidade.** A diversidade é o valor sobre o que se asenta tanto a especificidade comarcal das análises e das actuacións territoriais de proximidade contempladas no Plan de Acción, como o recoñecemento da complexidade social á que ten que dar resposta os servizos sociais locais. Esta crecente diversidade social comporta un esforzo por parte dos equipos técnicos á hora de adaptarse ás diferentes circunstancias e, polo tanto, a necesidade de maior apoio, maiores recursos e mellores ferramentas á hora de deseñar intervencións no territorio.

Ademais, e na liña mencionada de coherencia coa normativa de referencia, o Plan de Acción asume como propios os principios xerais presentes no Art. 4 da Lei 13/2008 de Servizos Sociais de Galicia que son: (I) a universalidade; (II) a prevención; (III) a responsabilidade pública; (IV) a igualdade; (V) a equidade; (VI) a solidariedade; (VII) a atención integral e personalizada; (VIII) a autonomía persoal e vida independente; (IX) a participación; (X) a integración e normalización; (XI) a globalidade; (XII) a descentralización e proximidade; (XIII) a coordinación; (XIV) a economía, eficacia e eficiencia; (XV) a planificación; e (XVI) a avaliación e a calidade.

Estrutura da Diagnose.

A Diagnose dos Servizos Sociais da Comarca de Terra de Soneira, para a consecución dos obxectivos establecidos no punto previo, aséntase sobre a análise, tanto a nivel comarcal como na desagregación para os Concellos que a compoñen (o Concello de Camariñas, Vimianzo e Zas) dunha serie de indicadores agrupados atendendo ós seguintes contidos:

- Análise **demográfica**, atendendo á evolución da **estrutura poboacional** e ás proxeccións sobre poboación. Un dos apartados a salientar dentro do estudo das variables demográficas é o asentamento da poboación no territorio, de tal xeito que serán analizadas as dinámicas demográficas a nivel parroquial e o grao de dispersión da poboación na comarca.
- Análise **socioeconómica**. Co obxectivo de estudar o contexto de actuación de carácter socioeconómico, analizaranse elementos como o nivel de renda dos habitantes da comarca, o nivel formativo, a existencia e a evolución do desemprego, ou a conformación dos ingresos dos fogares.
- Análise da **actividade e dos recursos** dos departamentos de benestar social. Dentro deste apartado, estudaranse os principais indicadores relacionados coa actividade dos servizos sociais, a composición dos diferentes departamentos municipais ou as entidades que conforman o Terceiro Sector de Acción Social na comarca e nos seus diferentes Concellos así como os equipamentos e recursos dispoñibles en materia de servizos sociais na zona.
- Finalmente, achegaranse as **conclusións e recomendacións** da análise cuantitativa realizada, que conformarán o contexto para a definición dos principais eixos estratéxicos do Plan de Acción e que, de xeito coherente cos deseñados a nivel provincial, serán aterrados á realidade específica da Comarca e dos Concellos.

As principais fontes de información utilizadas para a elaboración desta Diagnose correspóndense ós Institutos de Estatística tanto galegos (Instituto Galego de Estatística) como estatal (Instituto Nacional de Estadística). Estas fontes son complementadas con diferentes recursos especializados de recoñecido prestixio relacionadas, con informes oficiais procedentes da Deputación da Coruña e dos propios Concellos, así como con datos procedentes da Consellería de Política Social, entre os que salienta o Sistema de Información de Usuarios de Servizos Sociais. Neste último sentido salienta a utilización do Rexistro Unificado de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais como fonte oficial sobre a que realizar os estudos das entidades e dos centros que prestan servizos no territorio.

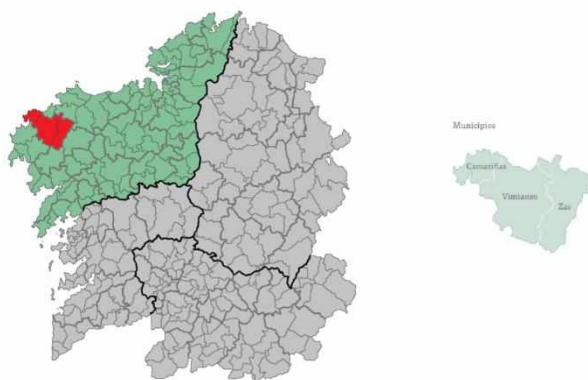
Ademais, é preciso mencionar que serán estudados os orzamentos e os equipos que os Concellos teñen a disposición do público nos seus diferentes departamentos de Servizos Sociais locais, de tal xeito que se conformará unha imaxe tanto do territorio, das condicións da cidadanía e dos recursos

(tanto públicos, sociais como privados) que actúan no territorio dentro das políticas de benestar, completando así unha visión integral da política.

A comarca de Terra de Soneira.

A comarca da Terra de Soneira está composta polos concellos de Camariñas, Vimianzo e Zas. Entre os tres comprenden unha superficie duns 372 qm² e pouco máis de 17.000 habitantes. Os tres concellos están englobados entorno ó partido xudicial de Corcubión. Esta comarca sitúase no oeste da provincia da Coruña, limitando polo norte co océano Atlántico, polo leste coa comarca de Bergantiños; polo sur coa do Xallas e no oeste sitúase a comarca de Fisterra.

Imaxe 1. Situación e composición da comarca de Terra de Soneira.

Fonte: AGADER e Wikipedia.

A actividade económica que se desenvolve na comarca da Terra de Soneira pasa por varios eixos dependendo do municipio no que nos atopemos. Así, en Camariñas a pesca e o coñecido “Encaixe de Camariñas” son motores principais da vila. En Vimianzo e Zas as explotacións gandeiras e madeireiras son motor económico dos concellos.

A continuación procederáse á análise dos diferentes apartados mencionados, iniciando así a Diagnose sobre os Servizos Sociais na Comarca da Terra de Soneira como paso previo á elaboración do Plan de Acción.

1. A dinámica demográfica. Elementos básicos e evolución.

Un dos elementos centrais da Diagnose é a análise das principais dinámicas demográficas presentes no territorio co obxectivo de conformar unha imaxe sobre a evolución da poboación que será básica á hora de establecer un proceso de planificación das posibles necesidades e dos recursos a poñer á disposición da cidadanía para garantir os seus dereitos.

Neste sentido, o apartado actual amosa un salientable abano de indicadores demográficos oficiais nos que se verán reflectidas as dinámicas poboacionais a nivel comarcal e a nivel municipal, ás que se lle engadirán as proxeccións oficiais sobre a dinámica demográfica futura, conformando así unha parte do pano de fondo sobre o que actuarán as políticas de benestar, é dicir, as persoas.

1.1A ESTRUCTURA DA POBOACIÓN. EVOLUCIÓN E PROXECCIÓNS

A poboación da Comarca de Terra de Soneira presenta un descenso continuado nestas últimas dúas décadas. Dos 22.353 habitantes que conformaban a comarca o ano 1998, pasouse aos 20.188 no ano 2007; isto supuxo un descenso de 2.165 persoas nunha década. No período do 2007-2017 prodúcese unha perda de 2.828 persoas. En vinte anos, a Comarca de Terra de Soneira perde 4.993 habitantes, o 22,34% da súa poboación.

A poboación actual da Comarca de Terra de Soneira equivale ao 0,64% da poboación galega e un 1,55% da poboación da provincia da Coruña.

Táboa 1. Evolucións comparadas da poboación Provincia da Coruña - Comarca da Terra de Soneira. 1998, 2007, 2017.

Territorio	1998	2007	2017
Provincia da Coruña	1.106.325	1.132.792	1.120.294
Comarca da Terra de Soneira	22.353	20.188	17.360

Fonte: IGE.

O ritmo de ascenso e descenso de poboación na provincia da Coruña vese modificado no caso da Terra de Soneira, onde o descenso é constante e intenso.

Os datos que amosan a evolución dos diferentes Concellos que forman parte da Comarca recóllense na seguinte táboa.

Táboa 2. Evolución da poboación dos Concellos da Comarca da Terra de Soneira. 1998, 2007, 2017.

Territorio	1998	2007	2017
Concello de Camariñas	7.105	6.275	5.419
Concello de Vimianzo	8.937	8.364	7.270
Concello de Zas	6.311	5.549	4.671
Total Comarca da Terra de Soneira	22.353	20.188	17.360

Fonte: IGE.

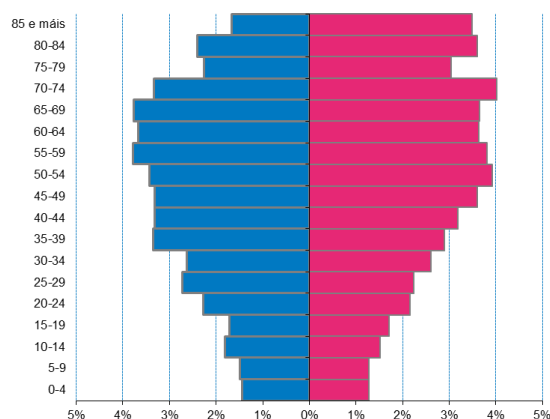
Na táboa obsérvase unha evolución negativa en tódolos concellos da comarca. Así, o concello de Camariñas cunha poboación de 5.419 habitantes no ano 2017, perde 1.686 habitantes dende o 1998, o que implica un descenso da poboación do 23,73%.

O concello de Vimianzo, con 7.270 habitantes, ten unha perda de poboación similar a Camariñas (1.667 persoas menos) pero ao ser o concello máis poboado a incidencia é menor. Aínda así, perde un 18,65% da súa poboación respecto a 1998.

No concello menos poboado da comarca, Zas, a perda de poboación é semellante ó resto de concellos con 1.640 habitantes entre o 1998 e o 2017, así os 4.671 habitantes do concellos son un 25,99% menos que no ano 1998.

Polo que respecta á estrutura da poboación, o seguinte gráfico reflicte a pirámide poboacional da Comarca de Terra de Soneira, mostrando a composición da cidadanía da comarca, por sexo e tramos de idade.

Gráfico 1. Pirámide de poboación Comarca de Terra de Soneira, 2017.

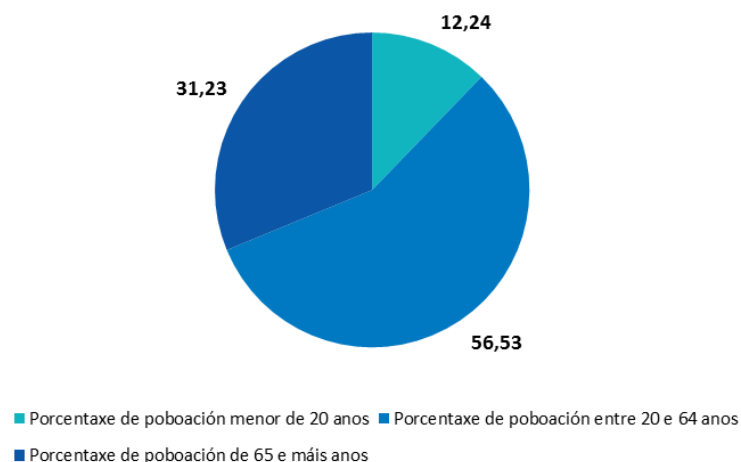
Fonte: IGE.

Tal e como se observa no gráfico, a estrutura da pirámide poboacional da Comarca de Terra de Soneira vén determinada por unha base estreita que vai ancheando a partires dos chanzos das idades comprendidas entre os 20 e 60 anos, para volver a reducirse nas idades máis avanzadas. Esta imaxe indica un descenso da natalidade na Comarca e un avellentamento da súa poboación.

Así, os tramos de idade entre os 0 e os 24 anos non acadan o 2% da poboación da Comarca. A medida que avanza a idade, ás porcentaxes aumentan, así os tramos de entre 20 e 34 anos representan algo máis do 2% da poboación, as cohortes dos 35 ós 74 anos sitúanse en torno ó 3%, con todo cabe destacar a situación do grupo de mulleres de entre 70 e 74 anos que representan o 4% de toda a poboación da comarca.

No relativo ás diferenzas por sexo obsérvase unha representación parella ata a idade dos 70 anos, a partir desta idade a poboación feminina gaña peso, chegando a ser máis do dobre a poboación feminina que a masculina entre as cohortes de 85 e máis anos; indicativo dunha maior esperanza de vida entre a poboación feminina da comarca.

Gráfico 2. Distribución da poboación por grupos de idade. Comarca da Terra de Soneira. 2017.

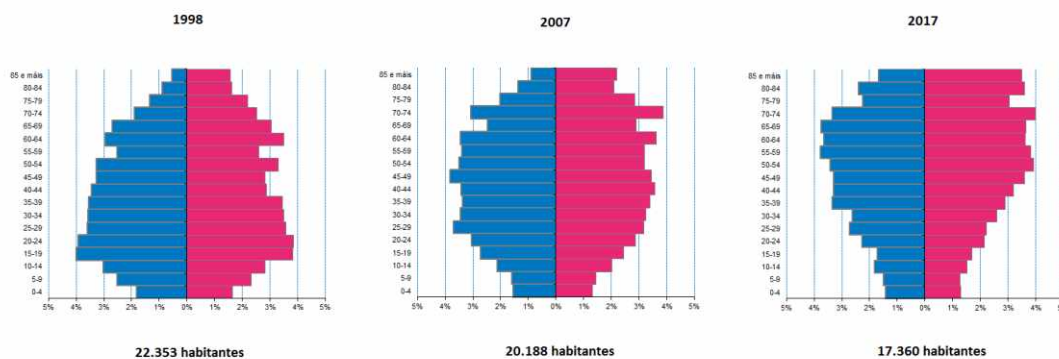

Fonte: IGE.

A distribución da poboación por idades que recolle o gráfico anterior amosa, para o ano 2017, que a poboación menor de 20 anos da comarca acada o 12% poboación, sendo o grupo de menor representación cunha diferenza de case 19 puntos co grupo de maiores de 65 anos, quen representa o 31%. Así, o 57% da poboación da comarca está formada polas persoas de entre 20 e 64 anos.

A fotografía da distribución actual da poboación na comarca é resultado da evolución observada ó longo dos últimos anos nos que se produce un proceso de devalo demográfico. Este proceso, como se pode observar na evolución das estruturas poboacionais do gráfico 3, comporta unha constante redución da base das pirámides, que está composta polas persoas de menor idade, en tanto que se acompaña dun progresivo incremento da parte superior da pirámide.

Gráfico 3. Evolución da pirámide poboacional da Comarca da Terra de Soneira, anos 1998- 2007 e 2017.

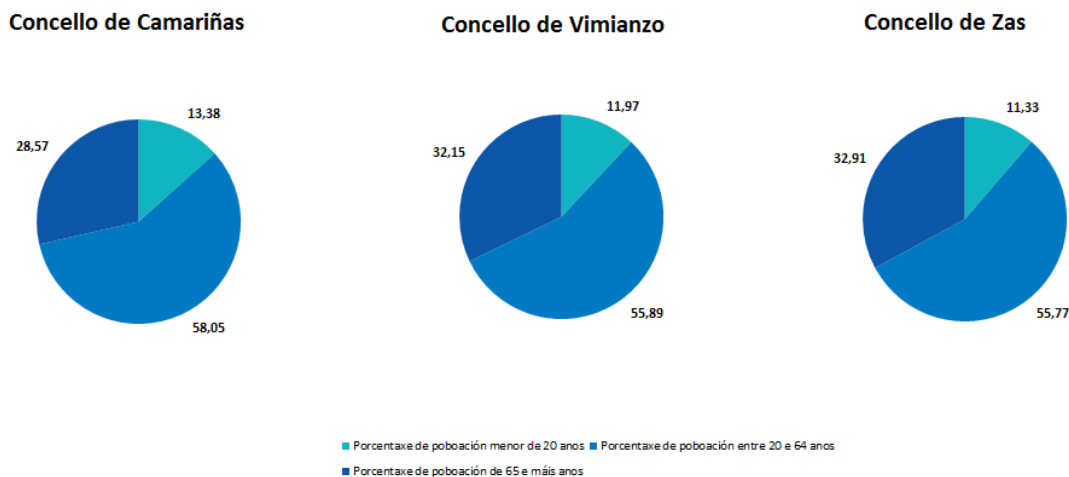

Fonte: IGE.

As imaxes da evolución da pirámide poboacional da comarca permiten identificar graficamente o proceso comentado. É dicir, un progresivo avellentamento da poboación unido a un progresivo incremento da esperanza de vida.

Esta mesma estrutura demográfica comarcal trasládase á realidade municipal que presenta, por grandes grupos de idade, a seguinte distribución.

Gráfico 4. Distribución por tramos de idade nos concellos da Comarca da Terra de Soneira. 2017.

Fonte: IGE.

Desta forma, tal e como se pode observar na táboa, a distribución da poboación por grandes grupos de idade é semellante nos tres concellos da comarca. Así, o grupo de menores de 20 anos, presenta unha certa diferenza no concello de Camariñas cunha porcentaxe de menores de 20 anos algo superior, co 13% fronte o 11% do resto de concellos. Polo que respecta ó grupo de maiores de 65

anos, acontece o mesmo, en Camariñas son o 27% fronte o 32% e 33% dos concellos de Vimianzo e Zas respectivamente.

Esta distribución municipal amosa que a tendencia observada na comarca non se ve modificada pola presenza de tendencias demográficas que puideran responder a características particulares municipais relacionadas cunha dinámica poboacional diferente, de tal xeito que se evidencia que o contexto demográfico comarcal e o local son homoxéneos.

Neste sentido, outro dos aspectos que achegan información sobre a evolución da poboación e, máis concretamente sobre o proceso de avellentamento, é a idade media das persoas que habitan a comarca en comparación cos da provincia e do conxunto de Galicia.

Táboa 3. Evolución da idade media na comarca da Terra de Soneira, provincia da Coruña e Galicia. 2002 – 2017

Territorio	2002	2007	2017
Galicia	42,89	44,22	46,76
Provincia da Coruña	42,49	43,87	46,46
Comarca da Terra de Soneira	43,55	45,89	50,93

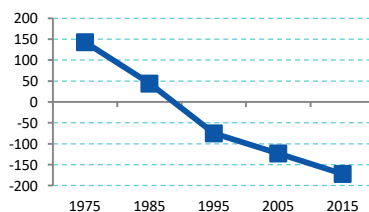
Fonte: IGE.

A comarca da Terra de Soneira no ano 2002 presenta unha idade media semellante á dos territorios de referencia, aínda que superior en menos dun ano. A evolución crecente da idade media da poboación acentúase no caso da comarca en relación ós territorios de referencia, situando a idade media da comarca 4 anos por riba da galega e da provincial no ano 2017, así mentres que a idade media da poboación galega e da provincia é de 47 anos a da comarca é de 51 anos.

Por outro lado, a análise da evolución que veñen experimentando os nacementos e as defuncións no conxunto da comarca presenta unha imaxe nida do proceso de devalo na natalidade na comarca de Terra de Soneira. No seguinte gráfico pódese observar como o saldo vexetativo da comarca de Soneira evoluciona de xeito negativo.

Nas décadas dos 70 e 80 a comarca e tódolos seus concellos presentaban saldos vexetativos positivos, a década dos 90 supón a fin deste ciclo vexetativo, entrando nunha dinámica negativa ininterrompida. Dende os anos 2000 a comarca presenta unha diferenza entre falecidos e nados de máis de 100 persoas a favor dos primeiros. Esta cifra non deixa de aumentar achegándose a cifras próximas ás 200 persoas máis que falecen das que nacen.

Gráfico 5. Evolución do saldo vexetativo da Comarca da Terra de Soneira. 1975 - 2015.

Fonte: IGE. INE. Movemento natural da poboación.

Neste senso, os concellos da Terra de Soneira presentan dinámicas semellantes. No 2015, Vimianzo é o concello cun saldo negativo máis elevado (-90 persoas no 2015) mentres que tanto Camariñas coma Zas nese mesmo ano pechan o seu saldo vexetativo en -41 persoas.

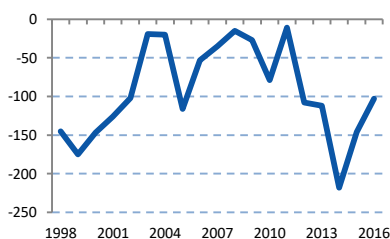
Táboa 4. Saldo vexetativo dos concellos da Comarca da Terra de Soneira. 1975 - 2016.

Territorio	1975	1985	1995	2005	2015
Concello de Camariñas	51	26	-9	-46	-41
Concello de Vimianzo	55	2	-24	-46	-90
Concello de Zas	37	16	-42	-31	-41

Fonte: IGE. INE. Movemento natural da poboación.

Para completar esta análise é preciso deterse no saldo de carácter migratorio. Neste sentido, tal e como permite observar o gráfico 6, a tendencia xeral deste indicador é negativa ó longo do período analizado. Así, ó longo do período a comarca non presenta ningún dato positivo, acadando o dato máis negativo no 2014 con -218 persoas.

Gráfico 6. Saldo migratorio da Comarca da Terra de Soneira. 1998 – 2016

Fonte: IGE

En relación ao saldo migratorio interno (aquele que compete tanto ao referente aos movementos dentro da provincia como ao resto de Galicia), é negativo en tódolos anos a excepción do 2011, cun saldo positivo de 11 persoas. En canto ós movementos intraprovinciais, dende o ano 1998 ata o ano 2005 as cifras indican un aumento de poboación da comarca que marcha cara o resto da provincia, pasando de 110 no primeiro ano a 219 a mediados dos anos 2000. A partir do ano 2006 o número de movementos redúcese de xeito paulatino ata o ano 2011 cando hai un saldo positivo nestes movementos con 32 persoas que chegan do resto da provincia á comarca. Nos seguintes anos a tendencia negativa volve a ser a dinámica. Os movementos cara o resto de Galicia, presentan alternancia positiva e negativa cunha relevancia moi reducida.

En canto ó saldo externo, a evolución presenta dous períodos diferenciados. De 1998 ao 2007, onde se pasa de ter un saldo negativo de 26 persoas a un positivo de 148. E outro período, a partir do ano 2008 ata o 2016 no que o saldo inicia un proceso de descenso ata chegar a cifras negativas. Os movementos co resto de España non mostran unha tendencia estable e continua, alternando saldos negativos e positivos de intensidades variables. Polo que respecta ós movementos co estranxeiro estes si presentan unha dinámica clara caracterizada por unha entrada importante, aínda que

descendente, de xente ata o 2009, ano a partir do cal o signo dos movementos muda iniciando un período de saldos negativos, o que implica a saída de máis xente da comarca cara ó estranxeiro.

Deste xeito, o devalo demográfico da comarca da Terra de Soneira acentúase resultado do saldo migratorio negativo continuado.

A estrutura demográfica comarcal caracterízase polo seu progresivo avellentamento. Neste sentido, é preciso facer referencia ós índices de avellentamento e sobreavellentamento como os elementos de referencia para a análise deste fenómeno demográfico. O índice de avellentamento amosa o número de persoas de 65 ou máis anos por cada 100 menores de 20 anos, en tanto que o índice de sobreavellentamento relaciona as persoas de 85 ou máis anos por cada 100 de 65 ou menos anos.

Táboa 5. Índice de avellentamento e sobreavellentamento na Comarca da Terra de Soneira, Provincia da Coruña e Galicia. 2017, 2020, 2025 e 2030.

Índice	2017	2020	2025	2030
Índice de avellentamento Terra de Soneira	262,3	291,1	349,9	429,3
Índice de avellentamento A Coruña	148,98	156,2	177,2	213,1
Índice de avellentamento Galicia	154,77	162,5	185,1	223,6
Índice de sobreavellentamento Terra de Soneira	18,5	21	21,7	23,2
Índice de sobreavellentamento A Coruña	16,35	18,3	17,9	18,3
Índice de sobreavellentamento Galicia	17,48	19,4	18,9	19

Fonte: IGE

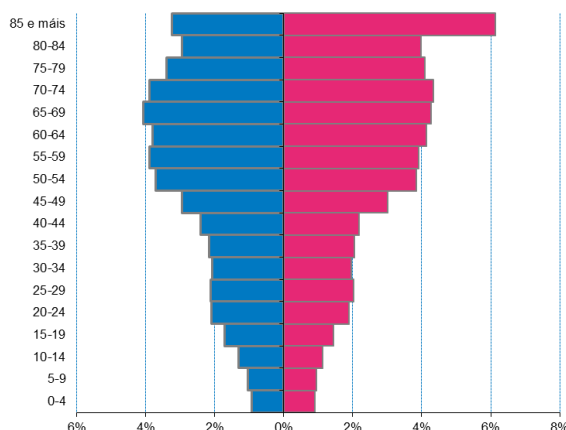
Tal e como amosa a táboa, os datos oficiais ofrecen a posibilidade de analizar tanto a situación actual dos índices relacionados co avellentamento e sobreavellentamento, como de realizar proxeccións para o futuro. Neste sentido, a situación da comarca Terra de Soneira presenta un índice de avellentamento superior ó da provincia da Coruña e de Galicia ao longo do treito de tempo analizado. A diferenza que presentan os índices de avellentamento matízase no índice de sobreavellentamento que, aínda e presentar datos superiores ós de Galicia e da provincia, esta non é tan aguda.

Así, o índice de avellentamento, segundo as proxeccións, irá aumentando ata o 2030. Neste índice obsérvase como xa no 2017 hai máis de 262 persoas maiores de 65 anos por cada 100 menor de vinte, e para o 2030, pasará a haber máis de 429 maiores de 65 anos por cada 100 menor de 20, duplicando o índice galego e coruñés.

Por outro lado, o índice de sobreavellentamento no 2017 indica que hai 18 persoas maiores de 85 anos por cada 100 menor de 65 anos. A evolución mostra un incremento progresivo do índice ata as 23 persoas por cada 100 menores de 65 anos para o 2030, superando en case 5 puntos ó índice de sobreavellentamento galego e coruñés.

Deste xeito, como consecuencia deste proceso de avellentamento xeral e do incremento da esperanza de vida, a proxección da estrutura da poboación da comarca de Soneira prevista para o 2030, responde á seguinte imaxe gráfica.

Gráfico 7. Pirámide de poboación da Comarca da Terra de Soneira, 2030 en base a proxeccións de poboación.

Fonte: IGE

Como se pode comprobar, a estrutura demográfica prevista supón a continuidade da evolución observada ata a actualidade. A pirámide da proxección poboacional para o 2030 da comarca de Terra de Soneira estima unha poboación de 13.550 habitantes.

Esta pirámide amosa o descenso da poboación, a baixa natalidade, e o aumento da poboación nos tramos de idade avanzada (avellentamento). Así pois, unha base reducida onde os menores de 39 anos (tanto homes como mulleres) que apenas acadan o 2% da poboación por tramo. A partir dos 50 anos os tramos experimentan un aumento ata os 74 anos, acadando unha representatividade na sociedade sobre o 4%. Estas porcentaxes mantéñense no caso das mulleres (e inclusive aumentan, como é o caso das mulleres maiores de 85 anos, que será o maior grupo de idade na comarca no ano 2030 cun 6% do total da poboación), mentres que os homes maiores de 75 anos en adiante representan entorno ao 3% da poboación por tramo correspondente ata os maiores de 85 anos.

1.20 ASENTAMENTO DA POBOACIÓN. DENSIDADE, DISPERSIÓN E CONDICIÓNS DA VIVENDA.

Un dos elementos determinantes para o deseño de políticas de benestar adaptadas á poboación é o seu modelo de asentamento e de ocupación do territorio. Neste sentido, a comarca da Terra de Soneira comprende, entre os seus tres concellos, un total de 34 parroquias e 232 entidades singulares de poboación.

Así, no concello de Camariñas a metade da poboación do concello concéntrase na parroquia de Camariñas (San Xurxo). Camelle (Espírito Santo) é a segunda parroquia máis poboada con 1.151 habitantes que corresponden ó 21% da poboación municipal. A parroquia de Xaviña (Santa María) con 686 habitantes representa do 13% do concello camariñán. A parroquia restante, Ponte do Porto (San Pedro) representa ao 18% da poboación con 973 habitantes. A evolución que sufriron as

diferentes parroquias dende o ano 2000 foi negativa. Se ben o centro Camariñas (San Xurxo) sufriu unha perda dun 10% da poboación, no resto de parroquias o descenso foi maior ao 25%.

No referente ó concello de Vimianzo e ás súas catorce parroquias, salienta a perda xeral de poboación, a excepción do núcleo central Vimianzo (San Vicenzo) que cun ascenso dun 4% da poboación (68 persoas) dende o ano 2000, incrementa en 1.969 habitantes (que representan o 27% da poboación total do concello). Baíñas (Santo Antoníño) con 733 representa o 10% dos habitantes do concello. O resto de parroquias non supera o 8%, sendo a menos habitada Tines (Santa Baia) con 178 persoas, que equivalen ao 2% da poboación vimiancesa. O conxunto do concello de Vimianzo perde un 17% da súa poboación dende o ano 2000, se ben estes datos poden sobrepasar o 30% nalgunha parroquia.

A meirande parte das parroquias (16) sitúanse no concello de Zas, onde só a parroquia do Allo (San Pedro) é quen de non perder poboación. De feito, esta pequena parroquia de 158 habitantes (3% da poboación do concello) gañou 3 dende o ano 2000. O resto de parroquias perden poboación, inclusive o centro urbano Baio (Santa María) sitúase por baixo dos 1.200 habitantes (26% da poboación do concello) ao perder 125 persoas dende o ano 2000. Tanto Meanos (San Martiño) coma Zas (Santo André) concentran cadanseu 10% dos habitantes do concello con 477 e 440 habitantes respectivamente. O resto da poboación distribúese en 12 parroquias de menos de 370 habitantes, sendo a máis miúda Brandoñas (Santa María), que concentra aínda non o 2% da poboación con 74 habitantes. A excepción do Allo (San Pedro), como comentábase, o resto de parroquias perde poboación, reducíndose en termos municipais un 25% dende o ano 2000.

Esta distribución completa un panorama dunha salientable dispersión da poboación xa que, como se pode comprobar, se está a definir un territorio no que a poboación agrúpase en diferentes núcleos poboacionais pouco concentrados. De feito, a única excepción a este contexto xeral dáse en Camariñas, onde case o 50% da poboación está concentrada no núcleo urbano e o outro 50% entre as tres parroquias restantes. Non obstante, tanto en Vimianzo e Zas, só un cuarto dos habitantes dos concellos se agrupan no núcleo urbano, o 75% restante atópase espallado en pequenas parroquias de non máis de 500 persoas por norma xeral.

Un elemento que contribúe a verificar a relación entre o a dimensión do territorio e o volume de poboación é a evolución da densidade, definida como o número de habitantes por quilómetro cadrado de superficie. Neste sentido, tal como se pode observar na seguinte táboa, de xeito coherente coa evolución demográfica xa analizada, a densidade poboacional da Comarca moito máis baixa que a galega (case o dobre) e a provincia da Coruña (case o triplo). Así, obsérvase como o longo do período analizado, a densidade poboacional na comarca descende en máis de 7 persoas por qm².

Táboa 6. Evolución da densidade poboacional da Comarca da Terra de Soneira por concellos. Habitantes por quilómetro cadrado. 2002 – 2017.

Territorio	2002	2007	2017
Galicia	91,2	92,7	91,6
Provincia de A Coruña	137,9	141	141,1
Comarca da Terra de Soneira	56,4	54,5	49

Territorio	2002	2007	2017
Concello de Camariñas	123,8	121,6	111,4
Concello de Vimianzo	45,6	44,5	40,5
Concello de Zas	45,5	42,5	36,8

Fonte: IGE

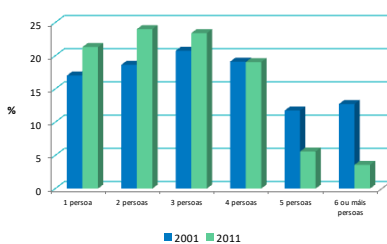
A nivel municipal hai que deterse na heteroxeneidade dos datos que presentan os diferentes concellos. Así, o concello de Camariñas presenta unha densidade moito maior que Vimianzo e Zas. Se ben o concello camariñán sobrepasa a media galega e sitúase preto da media da provincia da Coruña con 111 persoas por qm^2 , os concellos do interior atópanse nunha situación sobre os 40 habitantes por qm^2 . Con todo, a evolución nos tres concellos é negativa dende o ano 2002.

Tal e como se vén comentando, a complexidade da ocupación do territorio por parte da poboación en Galicia, é froito dun modelo de asentamento tradicionalmente espallado en múltiples núcleos e entidades para o aproveitamento do territorio propio. No caso da comarca da Terra de Soneira, existe só un núcleo que é capaz de concentrar á maioría da poboación dun concello –Camariñas-, onde a densidade é inferior á media da provincia da Coruña, polo que o devalo demográfico incide nun territorio cada vez máis desocupado, con gran número de parroquias cada vez máis despoboadas, feito máis palpable nos concellos de Vimianzo e Zas.

Na análise do asentamento da poboación no territorio, é preciso facer referencia ós fogares e á súa composición en función do número de persoas que habitan neles.

O número de fogares na Comarca de Terra de Soneira pasa dos 6.241, no 2001, ós 6.731, no 2011. A evolución destes fogares en canto á súa composición recóllese no seguinte gráfico.

Gráfico 8. Evolución da composición dos fogares da comarca da Terra de Soneira. 2001-2011¹.

Fonte: IGE

A imaxe do gráfico amosa como a composición dos fogares tende a mudar ó longo do período analizado, incrementándose o peso das vivendas formadas por 1, 2 e 3 persoas e reducíndose aquelas compostas por máis de 4 residentes. Así, se ben no 2001 o tipo de vivenda que contaba con máis peso na Comarca era a formada por 3 e 4 persoas (20,75% e 19,12% respectivamente), no 2011 no 24% dos fogares residen dúas persoas.

¹ O INE non recolle os datos nos casos de 5 e 6 residentes no Concello de Camariñas no ano 2011. Así mesmo, non se recollen os fogares de 6 residentes en Zas.

En canto ás características das vivendas, o 83% das vivendas da Comarca son en réxime de propiedade das cales un 5% ten hipoteca pendente de pago. Só un 5% están en réxime de alugueiro.

Así, na Comarca de Terra de Soneira o 53% das vivendas teñen unha superficie entre os 76 m² e os 120m², vivendas cunha superficie superior os 120m² son o 31% e so o 13% son vivendas de menos de 75 m².

Polo que respecta ás condicións da vivendas en termos de problemas de infraestrutura, no ano 2015 o 61% dos fogares da área da Costa da Morte² declarou ter problemas relacionados coa falta de espazo, ruídos procedentes do exterior, luz natural insuficiente, deficiencias de illamento, goteiras, humidades e podremia en solos ou ventás. Con todo, esta cifra empeora aumentando en máis de 6 puntos dende o ano 2010.

Sobre a disposición de ordenador e internet nos fogares da área esta foi en aumento no período 2012 - 2016. A tenencia dun ordenador no fogar foi aumentando dun 45% no 2012 ata un 57% no 2015. No relativo á conexión a internet contratada, a súa evolución positiva é máis acentuada xa que, se no 2012 o 35% dos fogares contaban con este servizo, catro anos despois, no 2016, o 64% dos fogares xa contan cunha conexión a internet contratada.

Finalmente, outro dos elementos a salientar pola súa incidencia tanto nun contexto de asentamento da poboación como o descrito como na presenza de servizos públicos é a mobilidade. Neste sentido, no ano 2015 o 77% das vivendas da área da Costa da Morte contan con automóbil para uso persoal.

1.3 EXTRACTO DA DINÁMICA DEMOGRÁFICA NA COMARCA DE TERRA DE SONEIRA.

Tal e como se puido comprobar ó longo do achegamento realizado tanto á evolución demográfica da comarca da Terra de Soneira, así coma ao modelo de distribución e dispersión poboacional, o contexto xeral e particular da comarca vén marcado polo continuo descenso de poboación en practicamente tódolos núcleos de poboación.

Esta dinámica da comarca, visualizada a través de datos relativos á evolución global da poboación, á idade media ou ós saldos vexetativos e migratorios, vese trasladada e replicada no modelo de asentamento da poboación no territorio, de tal xeito que a perda de poboación e o avellentamento son realidades evidentes en cada un dos concellos que compón a comarca.

Neste sentido, ó longo do período analizado obsérvase como a totalidade das parroquias perden poboación, coa excepción dunha pequena parroquia en Zas e do centro urbano de Vimianzo, que gañan un número limitado de habitantes. Ó mesmo tempo, obsérvase unha dispersión poboacional onde, agás en Camariñas (dada a concentración da poboación no principal núcleo), tanto en Vimianzo coma en Zas preséntase unha poboación espallada en diferentes parroquias, non concentrada no núcleo principal. Isto, ademais da extensión de cada concello (favorable neste caso ó

² A área da Costa da Morte comprende as comarcas de Bergantiños, Fisterra, Muros, Terra de Soneira e Xallas.

concello de Camariñas dado que ten menos qm²) evidencia a baixa densidade poboacional da comarca

En canto ás condicións das vivendas ca comarca, hai que resaltar que o parque inmobiliario está formado maioritariamente por vivendas de tamaño medio-grande en réxime de propiedade. Con todo, é importante a porcentaxe de vivendas que declaran contar con problemas relacionados coa falta de espazo ou humidades que na área da Costa da Morte son o 61%.

Polo que respecta ó asentamento das novas tecnoloxías nos fogares en torno ó aceso dun ordenador e internet esta presenta unha evolución á alza, nunha área onde a incidencia das novas tecnoloxías é baixa en comparación con outras áreas, evidenciándose unha fenda dixital respecto ó promedio que presentan a provincia da Coruña de 9 puntos, e a área de Santiago de case 15.

2. O contexto socioeconómico. Aspectos básicos e evolución.

Tal e como se indicaba con anterioridade, o contexto socioeconómico determina en boa medida as condicións de vida dos habitantes do territorio e, polo tanto, é unha parte fundamental á hora de elaborar unha política de benestar.

Dentro deste apartado, e co obxectivo de contextualizar a situación da cidadanía da comarca, utilizaranse diferentes indicadores relacionados coa evolución da renda, da actividade económica e laboral ou, por exemplo, da cohesión social de tal xeito que se establezan as bases para, de modo complementario coa evolución demográfica xa observada, avanzar nas principais características da sociedade sobre a que deben actuar as medidas do Plan de Acción.

2.1 ECONOMÍA, TRABALLO E ENSINO.

Un dos principais indicadores que permite coñecer a estrutura socioeconómica da Comarca é o Produto Interior Bruto (PIB) por habitante, proporcionando información sobre a actividade económica desta.

Na seguinte táboa recóllense os datos oficiais do PIB por habitante dos territorios de referencia (Galicia e a Provincia da Coruña), os da Comarca de Terra de Soneira, así coma os datos municipais de Camariñas, Vimianzo e Zas, permitindo observar a súa evolución comparada.

Táboa 7. Evolución do PIB por habitante en €. Galicia, Provincia, Comarca da Terra de Soneira e Concellos. 2010 – 2014.

Territorio	2010	2012	2014
Galicia	20.574	19.660	20.077
Provincia da Coruña	21.918	21.462	22.055
Comarca da Terra de Soneira	13.253	13.169	13.218
Concello de Camariñas	12.229	11.996	12.404
Concello de Vimianzo	14.745	14.281	14.268
Concello de Zas	12.188	12.829	12.543

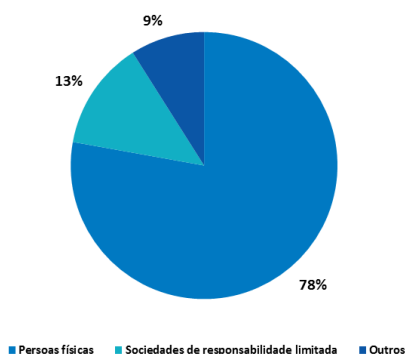
Fonte: IGE

O PIB por habitante observado a nivel comparativo entre Galicia, a provincia e a realidade comarcal, que inclúe as situacións dos diferentes Concellos, amosa a presenza dunha salientable fenda entre a Comarca e os territorios de referencia. Así, en todo o período o PIB per cápita da Comarca rolda entre o 60% do dato da provincia (cunha fenda bruta de máis de 9.000€) e entorno ao 66% do dato de Galicia (obtendo neste caso 7.000€ menos na comarca).

A nivel municipal o concello de Vimianzo é o que ten maior PIB per cápita (se ben corresponde ao 71% do dato de Galicia), mentres que os concellos de Camariñas e Zas sitúanse á par con cadanseu 62% do dato galego, que equivalen a ese pouco máis de 12.000€ anuais. Na evolución, son estes dous concellos os que aumentan o PIB per cápita dende o ano 2010 en 175€ para o caso camariñán e de 355€ no caso de Zas. A evolución para Vimianzo implica unha diminución de 477€. No global da comarca prodúcese unha baixada de 35€ no período analizado.

Con respecto ó tecido empresarial da Comarca, no ano 2014 na comarca hai 2.146 empresas distribuídas segundo a súa condición xurídica como recolle o seguinte gráfico.

Gráfico 9. Estrutura do tecido empresarial da Comarca de por condición xurídica. 2014.

Fonte: IGE

O gráfico amosa que o 78% das empresas da Comarca son autónomos/as, é dicir, persoas físicas, en tanto que o 13% corresponde ás sociedades limitadas. De entre as figuras restantes hai 6 sociedades cooperativas, que en porcentaxe non superan o 1% do total.

Este tecido empresarial ten como actividade principal o sector servizos, que ocupa ó 42% das empresas, cunha notable presenza do comercio e a hostalaría que suman un total de 568 empresas e son o 27% do total comarcal. O segundo sector de actividade maioritario na comarca é o sector primario, que supón o 34% da actividade comarcal. A construción centra a actividade do 17% de empresas e o sector industrial conta co 7% das empresas da comarca.

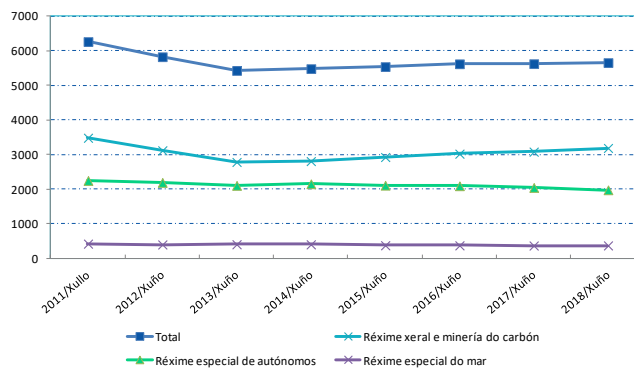
Un elemento a ter en conta ó estudar a estrutura económica da Comarca da Terra de Soneira é o peso do sector primario. Neste sentido, no ano 2009 atopábanse activas un total de 1.362

explotacións agrarias que xeraban 1.419 Unidades de Traballo / Ano (UTA)³, cifras estas substancialmente menores ás 2.655 UTA xeradas polas 3.426 explotacións activas do ano 1999.

Para complementar a imaxe do sector económico e empresarial da comarca é necesario deterse na evolución da afiliación á Seguridade Social ó longo dos últimos anos. No período obxecto de análise, 2011 – 2018, a afiliación á Seguridade Social presenta un descenso do 10%, con 608 persoas menos afiliadas.

No estudo por réximes de afiliación, obsérvase como o réxime xeral experimenta un descenso de máis do 8%, o que equivale a case 300 persoas menos no ano 2018 en comparación cos datos do 2011. O réxime de persoas autónomas descende un 12%, o que equivale a 271 persoas menos afiliadas neste epígrafe. O réxime agrario experimenta un ascenso do 51%, sendo 20 afiliacións máis para conformar un total de 59 afiliados no ano 2018. O réxime do mar pasa das 422 persoas afiliadas no ano 2011 a 371 no ano 2018, o que implica un descenso do 12%. Polo que respecta ó réxime especial de empregados do fogar este experimenta un descenso do 16%, ó pasar das 73 persoas afiliadas a 61.

Gráfico 10. Evolución da afiliación á Seguridade Social por réximes na Comarca de Terra de Soneira. 2011-2018.

Fonte: IGE

Esta tendencia redución da afiliación á seguridade social é compatible coa diminución do desemprego que, entre o ano 2011 e o mes de maio do 2018 descende nun 47%, pasando das 1.685 persoas desempregadas a un total de 893. Se ben o descenso nos homes é do 57% (pasando de 829 a 357), no caso das mulleres o descenso é menor, pasando das 856 ás 536, o que representa unha baixada do 37% do desemprego feminino, é dicir, 20 puntos menos que nos homes.

A formación, e as infraestruturas e servizos para tal fin, son outro dos elementos a analizar no desenvolvemento económico dun territorio.

Neste sentido, no 2016 na Comarca da Terra de Soneira hai un total de 13 centros onde se imparten ensinanzas oficiais do réxime xeral⁴ non universitaria, do total de 538 existentes na provincia da

³ Unha UTA equivale ao traballo que realiza unha persoa a tempo completo ao longo dun ano.

Coruña e dos 1.378 actualmente operativos en toda Galicia. Os 13 centros son de titularidade pública, distribuídos entre os tres concellos da seguinte maneira: 6 en Vimianzo, 4 en Camariñas e 3 centros en Zas.

Estes centros son utilizados pola poboación da Comarca para cursar diferentes ensinanzas oficiais. Así, para o ano 2011 a distribución da poboación en función do seu nivel de estudos é a seguinte:

Táboa 8. Distribución da poboación por nivel de estudos. Galicia, provincia e Comarca da Terra de Soneira. 2011.

Territorio	Poboación total	Sen estudos	Menores de 16 anos	Primeiro grao	Segundo grao	Estudios superiores
Galicia	2.759.888	11,4%	12,6%	14,9%	47,3%	13,9%
Provincia da Coruña	1.137.555	11,0%	12,7%	14,2%	46,5%	15,5%
Comarca da Terra de Soneira	19.168	26,0%	9,9%	19,7%	39,1%	5,4%

Fonte: IGE

Os datos recollidos na táboa amosan as diferenzas sobre a distribución académica da poboación da comarca con respecto aos territorios de referencia. A cidadanía da Comarca de Terra de Soneira presenta diferenzas substanciais con respecto a Galicia e á Provincia. Así, a porcentaxe de persoas sen estudos (ou que foron menos de 5 anos á escola) é 15 puntos superior á dos territorios de referencia. Esta diferenza matízase no relativo ás persoas menores de 16 anos que estaban a cursar estudos oficiais, en tanto que inverte a favor da Comarca en relación ás persoas con primeiro grao de estudos ou estudos primarios cursados (persoas que foron á escola 5 anos ou máis sen completar EXB, ESO ou bacharelato elemental) presentando uns datos superiores de entorno aos 5 puntos en comparación cos territorios de referencia.

Finalmente, as diferenzas volven aparecer ó analizar os niveis máis elevados da estrutura de estudos xa que a Comarca presenta porcentaxes menores que Galicia e a provincia. Así, no referente ao segundo grao, a comarca presenta uns niveis inferiores (ao arredor do 8% menos). En canto ós estudos superiores a comarca da Terra de Soneira presenta a cifra máis baixa, a nivel comarcal, de persoas neste grao de estudos, con tan só un 5,4% da súa poboación. Estas cifras son 8,5 puntos menos que en Galicia e un 10,1 menos en comparación coa Provincia da Coruña.

2.2A COHESIÓN SOCIAL.

Continuando coa análise dos indicadores relevantes dentro das políticas de benestar, as condicións de vida das familias son un aspecto fundamental a analizar no marco do estudo do contexto socioeconómico da comarca de Terra de Soneira como característica da cidadanía en termos de cohesión social.

⁴ Dentro das ensinanzas de réxime xeral inclúense as seguintes: Ensinanzas Ordinarias (Educación Infantil, Educación Primaria, Educación Secundaria Obrigatoria, Bacharelato, Ciclos Formativos e Programas de Cualificación Profesional Inicial) e Ensinanzas de Adultos (Nivel I, Nivel II, ESO de adultos, Bacharelato e Ciclos Formativos).

Neste sentido, é necesario deterse no indicador da taxa de risco de pobreza ou exclusión social (estratexia Europa 2020⁵), cuxa evolución se detalla na seguinte táboa.

Táboa 9. Evolución da Taxa de risco de pobreza ou exclusión social (estratexia Europa 2020). Galicia, provincia e Área da Costa da Morte da Coruña. 2011 – 2016.

Territorio	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Galicia	22,05	23,58	22,83	22,11	22,55	20,33
Provincia da Coruña	21,49	21,49	22,27	19,95	19,13	18,04
Área da Costa da Morte	28,3	28,27	28,9	28,45	22,31	19,33

Fonte: IGE

Os datos oficiais da Taxa de Risco de Pobreza agrúpanse por áreas que, no caso da comarca de Terra de Soneira, como xa se indica anteriormente forma parte da área da Costa da Morte xunto coas comarcas de Bergantiños, Fisterra, Muros e Xallas.

A análise dos datos permite observar como a área parte dunha situación inicial no ano 2011 onde a taxa era significativamente superior aos datos que presentaban Galicia e a provincia (28% da poboación en risco na comarca fronte ao 22%). Esta taxa do 28% mantense na comarca ata o 2014, cando cae ó 22%, a niveis do dato galego, para continuar reducíndose no 2016 ata o 19%. Así, no 2016 a Costa da Morte presenta taxa (19%) de poboación en risco por debaixo do dato galego (22%), aínda que algo superior ó da provincia (18%).

O 19% de poboación en risco de pobreza ou exclusión social na Comarca de Terra de Soneira equivale a preto de 3.300 persoas que se atopan en situación de carencia material severa ou que contan cunha renda mensual por baixo do limiar de pobreza, situado no 60% da mediana dos ingresos equivalentes de todas as persoas galegas, que suporía 638,68€ mensuais para o caso de acollerse á cifra de limiar do risco de pobreza do conxunto de Galicia ou 669,55€ para o caso de acollerse á cifra do limiar do risco de pobreza para a provincia da Coruña do 2016.

En canto á situación das familias da comarca, no ano 2016 o 40% das familias da área da Costa da Morte chegan con facilidade a fin de mes. Esta variable presenta unha evolución positiva xa que no ano 2007 esta cifra roldaba o 24% dos fogares. É dicir, pasouse do ano 2007 a que só unha de cada catro familias cheguen con facilidade a fin de mes a seren case unha de cada dúas. De tódolos xeitos, é salientable que o 60% das familias da área chegue con dificultade ou moita dificultade a fin de mes.

Con respecto ás cifras de ingresos fixadas estatisticamente para considerar un fogar dentro da categoría de dificultade ou moita dificultade para chegar a fin de mes, para o conxunto de Galicia establécese para o 2016 que a mediana de ingresos ascende a 1.490€ no caso da dificultade e 883€

⁵ Este indicador define a poboación en risco de pobreza ou exclusión social é aquela que está nalgunha das seguintes situacións: (I) En risco de pobreza: o ingreso por unidade de consumo está por debaixo do 60% da mediana dos ingresos por unidade de consumo; (II) En carencia material severa; e (III) Persoas de 0 a 59 anos que viven en fogares sen ingresos de traballo ou con baixa intensidade de ingresos de traballo, é dicir, onde o número de días que os adultos de 18 a 59 anos dese fogar tiveron ingresos por traballo supón ata o 20% do número total de días que poderían telos durante o ano natural anterior á realización da enquisa

no caso da moita dificultade. Estas cifras son, para o caso da provincia da Coruña, de 1.575€ e 880€ respectivamente.

Neste sentido, é preciso indicar que, se ben o diferencial na taxa de risco de pobreza sitúa á comarca entre o dato galego (lixeramente máis alto) e o dato provincial (lixeramente máis baixo), o dato da Área da Costa da Morte no referente á dificultade de chegar a fin de mes sitúase entre 8 e 9 puntos superior ós datos dos territorios de referencia para o ano 2016.

Seguidamente recóllense os datos referentes á evolución dos ingresos dos fogares e das persoas:

Táboa 10. Evolución dos Ingresos mensuais dos fogares e dos Ingresos por persoa. Galicia, provincia e Área da Costa da Morte da Coruña. 2011 – 2016.

Ano	Galicia		Provincia		Área da Costa da Morte	
	Ingreso dos fogares	Ingreso por persoa	Ingreso dos fogares	Ingreso por persoa	Ingreso dos fogares	Ingreso por persoa
2011	1.908€	745€	1.984€	772€	1.719€	645€
2012	1.906€	734€	1.995€	775€	1.699€	638€
2013	1.910€	744€	1.993€	783€	1.731€	630€
2014	1.915€	749€	2.015€	795€	1.802€	660€
2015	1.930€	759€	2.036€	807€	1.816€	669€
2016	2.007€	792€	2.095€	834€	1.865€	693€

Fonte: IGE

A Área da Costa da Morte presenta un nivel de ingresos dos fogares máis baixo que os datos galegos e provincial. Así, e en comparación co primeiro, se os galegos contan cunha media de 2.007€, os fogares da Costa da Morte sitúan os seus ingresos nos 1.865€, é dicir, 142€ menos mensuais. Se a comparativa é cos datos provinciais, a fenda acrecéntase ata os 230€ de diferenza.

En canto ós ingresos por persoa, novamente existe unha fenda de 99€ en relación co dato galego e 141€ respecto ó provincial, situando uns ingresos de 693€ por persoa na área namentres que en Galicia e na Provincia da Coruña é de 792€ e 834€ respectivamente.

Con todo, a evolución dos ingresos mensuais na área, dende o ano 2011, é positiva, incrementando a cifra da Área da Costa da Morte dende aquela os ingresos dos fogares en 146€ e os ingresos por persoa en 48€.

Neste sentido, e para seguir conformando a imaxe da capacidade económica da poboación da comarca de Bergantiños, os datos oficiais ofrecen a posibilidade de afondar na realidade da renda dispoñible bruta por habitante.

Este indicador, desagregado a nivel municipal e comarcal, obtense a partir do saldo de rendas primarias sumando as prestacións sociais e as transferencias correntes que son un recurso para os fogares; e restando os impostos sobre a renda, as cotizacións sociais e as transferencias correntes. Polo que é relevante para amosar a situación económica da cidadanía na comarca con respecto ós territorios de referencia.

Táboa 11. Evolución da Renda dispoñible bruta por habitante. Galicia, Provincia, Comarca da Terra de Soneira e Concellos. 2010 – 2015.

Territorio	2010	2012	2015
Galicia	13.661 €	13.365 €	13.838 €
Provincia da Coruña	14.488 €	14.247 €	14.751 €
Comarca da Terra de Soneira	10.529 €	10.374 €	10.587 €
Concello de Camariñas	9.338 €	9.422 €	9.513 €
Concello de Vimianzo	10.960 €	10.718 €	10.879 €
Concello de Zas	11.266 €	10.959 €	11.384 €

Fonte: IGE

A táboa amosa a diferenza municipal da renda dispoñible bruta por habitante na Comarca de Terra de Soneira en comparación cos territorios de referencia (Galicia e a Provincia da Coruña). Así, os habitantes da comarca contan co 77% da renda galega e o 72% da coruñesa. Isto supón, para a comarca, unha diferenza de entono aos 3.200€ menos de renda que os galegos e 4.200€ de diferenza con respecto ó dato provincial.

A nivel local, o concello con menor renda dispoñible da comarca é Camariñas que, cunha renda de 9.513€, dispón do 69% do dato galego e o 65% do provincial. Con todo, a evolución que presenta é de aumento continuado ao longo do período analizado.

O concello de Vimianzo, descende nunha primeira etapa (2010-2012), e aumenta posteriormente sen que o aumento permita acadar o nivel de renda do 2010. Os 10.879€ de renda dispoñible por habitante de Vimianzo equivalen ao 79% do dato galego e ao 74% do provincial. Por último, no concello de Zas a evolución é similar a do concello de Vimianzo, cun descenso inicial seguido dun ascenso que proporciona os habitantes 118€ máis de renda que a dispoñible no 2010. Con todo, os 11.384€ de renda en Zas supoñen o 82% do dato galego e o 77% no referente aos números provinciais.

No marco da análise da economía das familias e fogares da comarca é relevante deterse na procedencia dos ingresos cos que contan fogares. Para esta aproximación empréganse ós datos oficiais vixentes que permiten un achegamento territorial á realidade de Galicia e da provincia, e que amosan información sobre as orixes destes ingresos en función do traballo por conta allea, por conta propia, por prestacións ou por rendas e outros ingresos.

Os datos da evolución, do 2011 ó 2016, da estrutura de ingresos dos fogares amósase na seguinte táboa:

Táboa 12. Evolución da estrutura de ingresos dos fogares, en porcentaxe. Galicia e provincia. 2011 – 2016.

Ano	Traballo por conta allea		Traballo por conta propia		Prestacións		Rendas e outros	
	Galicia	A Coruña	Galicia	A Coruña	Galicia	A Coruña	Galicia	A Coruña
2011	52,93	54,62	10,05	9,5	33,86	32,64	3,15	3,25
2012	50,58	52,78	10,16	9,96	36,31	34,28	2,95	2,99

Ano	Traballo por conta allea		Traballo por conta propia		Prestacións		Rendas e outros	
	Galicia	A Coruña	Galicia	A Coruña	Galicia	A Coruña	Galicia	A Coruña
2013	49,87	51,69	10,48	10,74	36,9	34,81	2,75	2,76
2014	50,43	52,14	9,87	9,75	36,87	35	2,82	3,1
2015	50,84	53,26	9,89	8,87	36,35	34,75	2,92	3,12
2016	50,47	51,99	10,49	10,43	36,02	34,31	3,02	3,27

Fonte: IGE

A evolución da estrutura de ingresos dos fogares que presenta a táboa amosa, ó longo do período, estabilidade nos pesos das diferentes orixes de fondos que conforman os ingresos dos fogares. Así, para o caso de Galicia o traballo por conta allea supón ó redor do 50% dos ingresos dos fogares, en tanto que as prestacións supoñen o 36% e o traballo por conta propia non supera o 10,5%. As porcentaxes e a evolución difiren pouco para o caso da provincia, se ben o peso do traballo por conta allea sitúase ó redor do 52% e as prestacións no 34%, en tanto que o traballo por conta propia tampouco supera o 10,5% xa observado para o conxunto de Galicia.

Seguidamente, e para continuar coa análise da renda dispoñible, hai que facer mención do peso que teñen as prestacións sociais sobre o total da renda das persoas a nivel municipal e a súa evolución dende o ano 2010 ata o 2015.

Táboa 13. Evolución do peso das prestacións sobre a renda dispoñible bruta por habitante. Galicia, Provincia, Comarca da Terra de Soneira e Concellos. 2010 – 2015⁶.

Territorio	2010	2012	2015
Galicia	29%	32%	32%
Provincia da Coruña	28%	31%	31%
Comarca da Terra de Soneira	31%	34%	38%
Concello de Camariñas	33%	36%	42%
Concello de Vimianzo	29%	33%	37%
Concello de Zas	31%	35%	36%

Fonte: IGE

Os datos evidencian que o peso das prestacións sobre a renda na comarca de Terra de Soneira é superior ós territorios de referencia. Así, a evolución que presentan Galicia e a Provincia da Coruña é ascendente pero de xeito leve, no caso da Comarca de Terra de Soneira obsérvase como o incremento é máis acelerado, pasando do 31% no ano 2010 a un 38% no ano 2015, o que supón un incremento de 7 puntos, mentres que nos territorios de referencia o aumento é de tres.

⁶ Esta análise constrúese sobre os datos oficiais procedentes do IGE relacionados coa conta de distribución secundaria da renda, que amosa como se asigna o saldo das rendas primarias dos fogares por medio da redistribución, é dicir, mediante os impostos correntes sobre a renda, o patrimonio, etc., as cotizacións e prestacións sociais en efectivo e as outras transferencias correntes. Nesta conta rexístranse as operacións que para os fogares residentes, constitúen unha redistribución da renda en efectivo, tanto en recursos (prestacións sociais, indemnizacións de seguros non vida, ...) coma en empregos (impostos correntes, cotizacións sociais, primas netas de seguro...). O saldo da conta é a renda dispoñible, que reflicte as operacións correntes e que exclúe, explicitamente, as transferencias de capital, as ganancias e perdas de posesión reais e as consecuencias de sucesos como as catástrofes naturais. Ademais, dentro das prestacións sociais inclúense as prestacións da seguridade social en efectivo, as prestacións doutros sistemas de seguros sociais e as prestacións da asistencia social en efectivo.

A nivel municipal os datos evolucionan á alza en tódolos Concellos. sobre todo no primeiro tramo (2010-2012) os concellos de Vimianzo e Zas (con senllos aumentos de 4 puntos). O primeiro sitúase nuns niveis do 37%, mentres que o segundo mitiga os seus resultados nun punto menos co 36%. O concello que máis incrementan en todo o período analizado o peso das prestacións sobre a renda é Camariñas (cunha suba do 9 puntos; aumentando 6 puntos no período 2012-2015). Camariñas é único concello da comarca da Terra de Soneira que supera a barreira do 40% da renda procedente das prestacións.

Dentro desta análise, tamén é preciso realizar un achegamento ás cantidades ingresadas atendendo á fonte do ingreso do fogar. Así, como foi observado na táboa 12, no 2016 o ingreso promedio dos fogares rolda os 2.000€ para Galicia e para a provincia, e para a Área da Costa da Morte este sitúase sobre os 1.800€. Estas cifras poden ser desagregadas atendendo á fonte principal do ingreso, é dicir, a se o ingreso procede principalmente do traballo ou das prestacións como. Neste sentido, e co obxectivo de afondar na realidade, tomase a mediana de ingresos⁷ como indicador.

Táboa 14. Evolución da mediana de ingresos do fogar atendendo á súa fonte principal. Galicia e provincia. 2011 – 2016.

Ano	Ingresos do traballo		Ingresos por prestacións	
	Galicia	A Coruña	Galicia	A Coruña
2011	2.033	2.100	1.212	1.276
2012	2.080	2.143	1.243	1.283
2013	2.057	2.073	1.265	1.334
2014	2.100	2.164	1.282	1.329
2015	2.100	2.190	1.293	1.342
2016	2.150	2.199	1.365	1.400

Fonte: IGE

A táboa 14 amosa a mediana das contías percibidas polos fogares en función da súa principal fonte de ingresos. Así, e dentro dun contexto xeral de incremento limitado das cantidades, obsérvase que aqueles fogares cuxo ingreso principal procede de prestacións contan cunha cifra que rolda o 60% dos ingresos dos fogares cuxo ingreso principal procede do traballo. Ademais, tamén é posible observar unha limitada diferenza tanto en ingresos do traballo como en ingresos procedentes de prestacións favorable á provincia da Coruña.

En relación ós ingresos procedentes do traballo, hai que indicar que estes proceden maioritariamente dos salarios ou do traballo por conta allea, como xa se comenta na táboa 12. Así, para o ano 2014 o salario bruto anual promedio en Galicia ascendía a 20.195€, sendo preciso diferenciar entre as persoas contratadas con duración indefinida, cuxo salario promedio era de 21.591,5€ e das persoas con contratos de duración determinada, cuxo salario promedio era de 15.229,3€. Esta contía promedio supón un ingreso mensual en termos de salario bruto de 1.552,5€ e, en termos netos, de 1.227,4€.

⁷ A mediana dos ingresos é o valor que, ordenando todos os fogares de menor a maior ingreso, deixa unha metade deles por debaixo do dito valor e a outra metade por enriba.

Con todo, é preciso indicar que para o ano 2014 estímase que un 11,2% dos salarios en Galicia considéranse dentro da categoría de salarios baixos, considerando salario baixo a aquelas persoas que gañan 2/3 ou menos da mediana das ganancias brutas por hora na rexión/país de referencia. Esta cifra é do 11% para a provincia da Coruña.

Outro dato que serve para acabar de conformar a imaxe dos ingresos cos que contan as familias da comarca é o dos fogares onde as prestacións representan máis do 50% do total dos ingresos.

Neste sentido, as cifras oficiais de Galicia e da provincia para o período 2011 – 2016 amosan un abano de fogares do 42% - 44% que integran este grupo, en tanto que na provincia este abano sitúase no 40% - 42%. Con todo, salienta o número de fogares nos que o ingreso por prestacións supón o total dos ingresos, que para o 2016 se sitúa en Galicia no 31% e na provincia no 28% do total.

A área da Costa da Morte, da que forma parte a comarca de Terra de Soneira, é a segunda área onde máis peso teñen as prestacións nos ingresos, sendo unicamente superada pola área de Ferrol-Eume-Ortegal. Así, os datos indican que no 47% dos fogares da Costa da Morte o 50% dos seus ingresos provén de prestacións, existindo un 33% onde a totalidade da súa economía depende deste tipo de ingresos.

Dentro destas prestacións teñen especial importancia as relacionadas coas pensións de carácter contributivo que, no ano 2011, eran percibidas por 5.254 persoas na Comarca de Terra de Soneira, onde o importe medio situábase nos 599,19€. Seis anos despois, no 2017, son 5.383 as pensións contributivas na comarca, cun importe á alza de 651,73€. O nivel destes ingresos, comparándoo cos datos que presenta Galicia (cun importe de 896,24€) e coa provincia da Coruña (927,97€ de importe medio), é notablemente inferior na comarca.

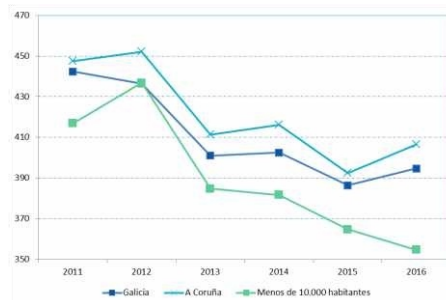
2.3 OS GASTOS DOS FOGARES.

A aproximación á realidade das vivendas no territorio realizado na análise demográfica, complétase no actual apartado co estudo dos principais gastos dos fogares e a súa incidencia sobre os hábitos de vida da poboación o cal, vencellado cos datos expostos sobre a renda e os ingresos analizados no anterior apartado, contribuirá a continuar contextualizando as políticas de benestar.

Os datos sobre propiedade e hipotecas analizados na parte demográfica teñen aquí a súa actualización para o ano 2016 en área da Costa da Morte. Nas localidades da área as vivendas con cargas hipotecarias son o 13%, dato este que sitúa á área, e por extensión á comarca de Terra de Soneira, no nivel máis baixo de tódalas áreas da provincia. Así, a incidencia da débeda hipotecaria nas vivendas da área é de 5 e 7 puntos inferior ó dato galego e provincial respectivamente.

A evolución, dende o ano 2011 ata o 2018, dos gastos hipotecarios por número de habitantes quedan recollidos no seguinte gráfico:

Gráfico 11. Evolución do custo mensual das hipotecas activas. Galicia, provincia e Concellos galegos menores de 10.000 habitantes. 2011-2018.

Fonte: IGE

Así, na comarca da Terra de Soneira o gasto medio en hipotecas sitúase ó redor dos 355€ mensuais. A evolución é descendente tralo punto de inflexión do ano 2012, onde se chegou a un gasto sobre dos 437€. Nese ano o nivel de gasto dos concellos de menos de 10.000 habitantes acadaba o nivel galego. Para o ano 2016 hai unha fenda de 50€ entre os territorios de referencia e o dato referido ós concellos menores de 10.000 habitantes, nos que se integran tanto Camariñas, coma Vimianzo e Zas.

Outro dos elementos que a contemplar á hora de estudar as condicións socioeconómicas da poboación é o relacionado co aforro que os fogares declaran afrontar en alimentos e reparacións⁸. Así, se ben a porcentaxe de fogares que declara este tipo de aforro en Galicia e na provincia é do 44% e do 42,7% para o ano 2016, na Área da Costa da Morte a cifra ascende ata o 55%, sendo unha das áreas intermedias.

Neste sentido, á hora de cuantificar este aforro, os datos oficiais amosan que, en tanto en termos xerais os fogares que aforran en Galicia e na provincia declaran uns aforros promedio de 67€ e 72€ mensuais respectivamente, os fogares da Costa da Morte elevan esta cifra ata os 95€ mensuais para o ano 2016. Con todo, esta contía é a menor do período 2011 – 2016 para o conxunto de Galicia, diminuíndo dende os 107€ do 2011, en tanto que o chan da evolución para a provincia dáse no 2015 con 69€ e o teito é do 2011 con 109,67€ mensuais. A evolución das contías para a Área da Costa da Morte é decrecente, pasando de chegar a aforrar en alimentos ou reparacións un total de 155€ no ano 2011 (a cifra máis elevada no tempo e nas áreas analizadas), ata que no 2015 baixa ata os 85€ para subir un ano despois 10€ e situar o aforro desta área como a segunda máis alta (tras Ferrol-Eume-Ortegal) con 95€.

⁸ O aforro en alimentos defínese como o aforro que tivo lugar ó ser o propio fogar o que os produce u ben llos regalou algún familiar ou amigo e, polo tanto, lle evitou ao fogar a súa compra. Con respecto ó aforro en reparacións, refírese a que algún membro do fogar, familiar ou amigo realizou tarefas tales como pintar, reparar avarías, facer ou montar mobles... que supuxeron para o fogar un aforro de máis de 500 euros. Definicións obtidas do IGE.

2.4 SÍNTESE DO CONTEXTO SOCIOECONÓMICO NA COMARCA.

A comarca da Terra de Soneira presenta tanto un PIB per cápita, como unha renda dispoñible notablemente inferiores aos territorios de referencia, deixando constancia da feble composición económica comarcal, sobre todo tendo en conta a evolución do sector agrogandeiro e o seu profundo retroceso en número de explotacións e UTAs.

O mercado laboral evoluciona dun xeito diverxente, xa que complementa un salientable descenso do desemprego (baixada dun 47% nos últimos anos, mantendo a fenda entre homes e mulleres de 20 puntos), cun descenso do 10% na afiliación á seguridade social no período 2011 - 2017.

En termos de cohesión social, a comarca de Terra de Soneira, como parte da área da Costa da Morte, presenta unha taxa de risco de pobreza ou exclusión do 19%, o que supón aproximadamente 3.300 persoas da comarca nesta situación. Así mesmo, o 60% dos fogares declaran chegar con dificultade a final de mes.

Ademais, por último, salienta a importante presenza das prestacións sobre as rendas comarcais, 6 puntos por riba dos territorios de referencia, verificando o importante rol económico que teñen as transferencias sociais públicas para a economía territorial. Este dato complementase coa presenza dunha renda dispoñible bruta por habitante substancialmente menor á de Galicia ou da provincia.

3. Os servizos sociais. Situación e evolución.

As administracións locais, atendendo á normativa vixente, teñen un rol fundamental dentro do conxunto coordinado de prestacións, programas e equipamentos que son as políticas de benestar, destinadas estas a garantir a igualdade de oportunidades no acceso á calidade de vida e á participación social de toda a poboación.

Neste sentido, dentro do conxunto de servizos integrados dentro do sistema público de servizos sociais, é responsabilidade das administracións locais a xestión dos servizos sociais comunitarios, entendidos como o acceso normalizado ós servizos sociais e primeiro nivel de intervención (Art. 9.1 da Lei 13/2008 de Servizos Sociais de Galicia), sendo, por tanto, a súa función principal a atención ós cidadáns no achegamento e acceso ó sistema de servizos sociais.

A continuación serán analizadas diferentes variables relacionadas tanto coa existencia e localización de entidades (públicas, privadas e sociais) que traballan en materia de benestar na comarca, como coa súa actividade. Así, dentro deste apartado, estudaranse aspectos como os equipamentos e a súa evolución ó longo do tempo, o financiamento das entidades públicas e os seus equipos de traballo, ou os programas máis salientables que estas desenvolven, facendo especial fincapé naqueles servizos locais de elevada capilaridade territorial e de salientable impacto en termos de emprego e de atención ás persoas usuarias, como é o caso do Servizo de Axuda no Fogar.

3.1 AS ENTIDADES E OS EQUIPAMENTOS DE BENESTAR NA COMARCA.

O conxunto de servizos e prestacións que conforman o sistema de servizos sociais necesita contar coas infraestruturas e equipamentos suficientes que permitan unha axeitada prestación dos mesmos, así como un desenvolvemento que responda tanto á realidade da poboación como ás necesidades dos cidadáns de cada territorio.

Neste sentido, e como primeiro paso, é necesario coñecer a rede de actores, tanto de titularidade pública como privada, que integran na comarca de Terra de Soneira o sistema de servizos sociais, así como identificar e ter unha imaxe clara dos centros e equipamentos que, no eido do benestar social, actúan e traballan na comarca.

A)As Entidades de Servizos Sociais⁹.

As entidades que prestan servizos no eido dos servizos sociais na comarca de Terra de Soneira son un total de 8, das cales 3 son públicas, 2 son iniciativas de carácter social e 3 son privadas.

Entidades públicas:

- 1 Concello de Camariñas.
- 2 Concello de Vimianzo.
- 3 Concello de Zas.

Entidades de iniciativa social:

- 4 Asociación Cultural e de Igualdade A Pita Cega – Zas.
- 5 Asociación de Pensionistas e Xubilados Vilán de Camariñas – Camariñas.

Entidades de iniciativa privada:

- 6 B.R.B – Zas.
- 7 Grupo Reacteda – Vimianzo.
- 8 Zascor Aurum S.L. – Zas.

Imaxe 2. Distribución das entidades prestadoras de servizos sociais nos concellos da comarca de Terra de Soneira.

Fonte: Elaboración propia a partir de datos RUEPSS.

A distribución que presenta o mapa indica que no Concello de Zas localízanse a metade das entidades prestadoras de servizos sociais presentes na comarca, e nos concellos de Camariñas e Vimianzo hai 2 en cada un.

⁹ Neste apartado recóllense as entidades que están rexistradas no Rexistro Único de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais da Xunta de Galicia, na comarca de Terra de Soneira, ata o 30/06/2018.

As áreas estratéxicas de actuación nas que se clasifican as entidades da comarca de Terra de Soneira ó abeiro do disposto no artigo 12.2 do Decreto 254/2011¹⁰ e recollidas no Rexistro Único de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais dependente da Consellería de Política Social da Xunta de Galicia, indican que as entidades sociais da comarca teñen como principal ámbito de actuación as persoas maiores e a dependencia. Polo que respecta ás entidades públicas, que son as propias administracións locais, o seu ámbito de actuación abarca tódalas áreas estratéxicas ó ser a porta de entrada os servizos sociais..

B) Os Centros de Servizos Sociais¹¹.

Na comarca de Terra de Soneira hai un total de 7 centros de servizos sociais, sendo 4 de titularidade pública e 3 de iniciativa privada. Na comarca non hai centros xestionados dende a iniciativa social.

Centos públicos:

- 1 Escola Infantil de Camariñas – Camariñas.
- 2 Escola Infantil de Zas – Zas.
- 3 Escola Infantil Municipal de Vimianzo – Vimianzo.
- 4 Vivenda Comunitaria do Concello de Vimianzo – Vimianzo.

Centos de iniciativa privada:

- 5 Centro de día DOMUSVI Vimianzo – Vimianzo.
- 6 Residencia DOMUSVI Vimianzo – Vimianzo.
- 7 Centro de día AURUM – Zas.

Imaxe 3. Distribución dos centros de servizos sociais nos concellos da comarca de Terra de Soneira

Fonte: Elaboración propia a partir de datos RUEPSS.

¹⁰ Decreto 254/2011, do 23 de decembro, polo que se regula o réxime de rexistro, autorización, acreditación e a inspección dos servizos sociais de Galicia (DOG nº 14, do 20 de xaneiro de 2012).

¹¹ Neste apartado recóllense os centros que están rexistrados no Rexistro Único de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais da Xunta de Galicia, na comarca de Terra de Soneira, ata o 30/06/2018.

O Concello que conta cun número maior de centros de servizos sociais é Vimianzo, que conta con 4 centros. No concello de Zas hai 2 centros e no de Camariñas localízase un centro. Como se observa tódolos concellos contan con equipamentos de servizos sociais, sobre todo os relacionados coa atención á primeira infancia.

Táboa 15. Distribución dos centros de servizos sociais da comarca de Terra de Soneira segundo o seu ámbito de actuación.

Ámbito de actuación	Centros	
	Iniciativa pública	Iniciativa privada
Dependencia		3
Infancia	3	
Maiores	1	

Fonte: Elaboración propia a partir de datos RUEPSS.

Como se pode comprobar, a maior parte dos centros teñen como obxecto de traballo á infancia, en tanto que tamén salientan os relacionados coa dependencia. Neste sentido, é preciso mencionar que, en tanto o número de centros públicos se centra na atención á infancia e ós maiores, a iniciativa privada céntrase maioritariamente na atención ás persoas dependentes.

O tipo de centros presentes na comarca de Terra de Soneira, en base ós ámbitos de actuación anteriormente citados, recóllese na seguinte táboa.

Táboa 16. Número dos centros de servizos sociais da comarca de Terra de Soneira, segundo a súa tipoloxía, titularidade, concello no que se localiza e número de prazas totais autorizadas.

Tipo de centros	Ámbito de actuación	Número	Titularidade	Concello no que se localiza	Total prazas autorizadas
Centro de día	Dependencia	2	Privada	Vimianzo	60
				Zas	60
Escola infantil	Infancia	3	Pública	Camariñas	61
				Vimianzo	41
				Zas	30
Residencia	Dependencia	1	Privada	Vimianzo	150
Vivenda/ piso tutelado	Maiores	1	Pública	Vimianzo	12

Fonte: Elaboración propia a partir de datos RUEPSS.

Como se pode comprobar e como se menciona con anterioridade, a maior parte dos equipamentos da Comarca sitúase no Concello de Vimianzo

Para a atención ás persoas maiores e á dependencia a Comarca de Terra de Soneira conta cunha residencia privada, localizada en Vimianzo, cunha capacidade de 150 prazas autorizadas, e no mesmo concello, de titularidade pública, hai unha vivenda tutelada para maiores con 12 prazas autorizadas. Para a atención non residencial hai dous centros de día cunha capacidade total de 120 prazas, os dous de titularidade privada, un no concello de Vimianzo (60) e outro no de Zas (60).

Na comarca hai un total de 3 centros de atención á primeira infancia, todos eles de titularidade pública, 3 escolas infantís, cun total de 132 prazas. Cada un dos concellos da comarca conta coa súa escola infantil, Camariñas para 61 nenas e nenos, Vimianzo cunha capacidade de 41 prazas autorizadas e Zas con 30.

Con todo, é preciso recoñecer a existencia de equipamentos en tódolos Concellos, equipamentos estes adicados á atención á primeira infancia, que se ven complementados con equipamentos de atención ós maiores e á dependencia en Vimianzo e en Zas. Con respecto ó Concello de Camariñas, só conta cun equipamento de atención á primeira infancia.

Análise e cobertura dos centros.

O Mapa galego de servizos sociais é, segundo o artigo 44.2 da Lei 13/2008 de servizos sociais de Galicia, o instrumento de planificación encargado tanto da definición das áreas sociais de Galicia como dos criterios de dotación de centros e servizos sociais no territorio

Se ben o Mapa galego de servizos sociais non está publicado nos termos que recolle a Lei 13/2008, no ano 2008 a Xunta de Galicia publica o *“Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial”*. Esta publicación contén tanto o inventario dos recursos sociais de Galicia, para identificar os recursos existentes no territorio no eido dos servizos sociais, como os criterios para a dotación de centros e servizos sociais, definindo, para determinados equipamentos, as ratios de cobertura obxectivo a lograr nos vindeiros anos para os diferentes territorios.

Nesta diagnose emprégase a metodoloxía definida no *“Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial”* para a determinación das ratios de cobertura así como para as prazas obxectivo dos diferentes equipamentos sociais, co obxectivo de poder establecer unha comparativa e describir a situación actual dos equipamentos de servizos sociais atendendo ó ámbito territorial obxecto desta diagnose, o comarcal, que defire nalgúns casos das áreas sociais definidas no Mapa.

A Comarca de Terra de Soneira no *“Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial”* forma parte da área social denominada área rural 9. A área rural 9 está formada polos concellos de Cabana de Bergantiños, Laxe, Camariñas, Vimianzo e Zas. Neste sentido, co obxectivo de adaptar a metodoloxía do *Mapa* á realidade comarcal, para a determinación dos índices de cobertura da diagnose da comarca de Terra de Soneira non se teñen en conta os datos dos concellos de Cabana de Bergantiños e Laxe.

Os centros de atención ás persoas maiores.

Os centros residenciais de atención as persoas maiores e dependentes da comarca de Terra de Soneira, no ano 2005¹², ofrecían unha cobertura¹³ do 0,25% ó contar coas 12 prazas da Vivenda comunitaria do Concello de Vimianzo.

No ano 2017 a comarca conta con 162 prazas de carácter residencial, neste caso da Vivenda Comunitaria do Concello de Vimianzo, con 12 prazas, e da Residencia Domusvi Vimianzo, con 150 prazas autorizadas. Estas cifras proporcionan un índice de cobertura do 2,98%, lonxe aínda da ratio do 5%¹⁴ de prazas residenciais por área que determina o *Mapa galego de equipamentos e servizos sociais*. Así, e para acadar o obxectivo, a comarca debería contar con 272 prazas autorizadas o que supón que para acadar o obxectivo na comarca faltan 110 prazas en centros residencias para a atención a persoas maiores e dependentes.

A área da que forma parte a comarca de Terra de Sonira no ano 2005 contaba con un centro de día no Concello de Vimianzo cunha capacidade de 38 prazas autorizadas. Actualmente a comarca dispón de 2 centros de día cunha capacidade de 120 prazas autorizadas A cobertura que proporcionan estas prazas non residenciais é do 2,21%, por enriba da ratio do 2%¹⁵ marcada como obxectivo polo *Mapa galego*.

Táboa 17. Evolución ratio de cobertura, número de centros e prazas nos centros de atención ás persoas maiores 2005 – 2017.

Tipo de centro	Ratios de cobertura obxectivo	Ano	Nº de centros	Prazas totais	índice de cobertura \geq 65 anos (%)	Prazas ratios obxectivos	Diferenza de prazas
Residencias	5	2005	1	12	0,25	237	-225
		2017	2	162	2,98	272	-110
Centros de día	2	2005	1	38	0,8	95	-57
		2017	2	120	2,21	109	11

Fonte: Elaboración propia.

Centros de atención á infancia.

Os Centros de atención á infancia na comarca están presentes en tódolos seus concellos, sendo a totalidade da oferta de titularidade pública. Así, a comarca conta con 3 escolas infantís cunha capacidade total de 132 prazas autorizadas.

¹² Os datos que recolle o “*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial*” son do ano 2005.

¹³ O índice de cobertura dos centros de atención ás persoas maiores no “*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial*” determínase segundo a seguinte fórmula número de prazas en centros adicados á atención as persoas maiores entre o número de persoas maiores de 65 anos.

¹⁴ A Secretaría Xeral de Benestar establece no 5% a ratio de prazas residencias mínima por área, obxectivo que se recolle no “*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial*”.

¹⁵ A Secretaría Xeral de Benestar establece no 2% a ratio de prazas de centros de día mínima por área, obxectivo que se recolle no “*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial*”.

As 132 prazas nos centros infantís proporcionan un índice de cobertura do 35,48% ás 372 nenas e nenos de entre 0 e 3 anos de idade que había na comarca no 2017. Este índice supera o obxectivo do 33% de taxa de escolarización para menores de 3 anos definido no Cumio de Barcelona da Unión Europea para o 2010.

3.2 Os DEPARTAMENTOS MUNICIPAIS DE BENESTAR.

A) O financiamento dos Servizos Sociais.

Os orzamentos municipais xuntos coas achegas realizadas polas Deputacións provinciais e a administración autonómica son as principais fontes de financiamento dos servizos sociais comunitarios. Este financiamento é completado cos ingresos xerados en concepto de copagamento que realizan as persoas usuarias dos servizos.

A estrutura por programas dos orzamentos municipais¹⁶ permite determinar o gasto municipal que as entidades locais destinan ós servizos sociais comunitarios. Así, segundo os orzamentos municipais aprobados ou prorrogados para o exercicio 2018, o gasto dos concellos da Comarca de Terra de Soneira en “servizos sociais e promoción social”, é dicir, na política de gasto 23¹⁷ dos orzamentos, vai do teito que marca Vimianzo co 14,8% ó chan de Camariñas co 11,8%.

Táboa 18. Orzamento municipal dos Concellos da Comarca de Terra de Soneira para o exercicio 2018, importe do programa de “Servizos Sociais e promoción social” dos orzamentos municipais e % do programa sobre o orzamento municipal.

Concello	Orzamento municipal	Política de gasto 23: Servizos Sociais e promoción social	% da Política de gasto 23 sobre o Orzamento
Camariñas	5.001.000,00 € ¹⁸	592.322,10 €	11,84%
Vimianzo	5.266.334,76 € ¹⁹	778.711,74 €	14,79%

¹⁶ Segundo a Orde EHA/3565/2008, de 3 de decembro, pola que se aproba a estrutura dos orzamentos das entidades locais.

¹⁷ A Orde EHA/3565/2008, de 3 de decembro, pola que se aproba a estrutura dos orzamentos das entidades locais, no anexo I define a política de gasto 23: Servizos sociais e promoción social neste sentido: “Imputaranse a esta política de gasto os levados a cabo pola entidade local para a promoción da igualdade de xénero, promoción e reinserción social de marxinados, así como para a xestión dos servizos sociais; prestación de servizos a persoas dependentes e de asistencia social, residencias de anciáns e outros de natureza análoga. Tamén se incluírán as transferencias finalistas a entidades e familias que colaboren na consecución destes fins. Inclúiranse os gastos correspondentes á Administración Xeral, que corresponderán ás actividades dirixidas á planificación, coordinación, control, organización, xestión administrativa e desenvolvemento de funcións de apoio dos distintos centros directivos que integran a política de gasto.”

¹⁸ Segundo datos obtidos no Ministerio de Facenda na ligazón <https://serviciotelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx> sobre o orzamento aprobado en data 24/09/2018 (consulta realizada en data 22/05/2019) e no BOP nº182 de 24 de setembro de 2018.

¹⁹ Segundo datos obtidos no Ministerio de Facenda na ligazón <https://serviciotelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx> sobre o orzamento aprobado en data 22/12/2017 (consulta realizada en data 22/05/2019) e no BOP nº242 de 22 de decembro de 2017.

Concello	Orzamento municipal	Política de gasto 23: Servizos Sociais e promoción social	% da Política de gasto 23 sobre o Orzamento
Zas	3.006.609,71 € ²⁰	428.534,80 €	14,25%

Fonte: BOP coa aprobación definitiva dos orzamentos municipais para o exercicio 2018 e Ministerio de Facenda

<https://serviciostelematicosexh.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx>

En termos de financiamento por habitante, os datos sitúan ó Concello de Camariñas como o que conta cun maior investimento (109,30€), en tanto que Vimianzo adica 107,11€ e Zas 91,74€.

Polo que respecta ás achegas realizadas pola Deputación da Coruña e a Xunta de Galicia é preciso deterse no obxecto que teñen como achegas finalistas que son. Así, as achegas finalistas que realiza a Deputación da Coruña ós servizos sociais comunitarios municipais teñen como obxecto o apoio ó financiamento do servizo de axuda no fogar básico e a contratación dos equipos municipais diferentes e complementarios ó do persoal de referencia²¹.

No referente ás achegas da Xunta de Galicia, as de natureza corrente, teñen por obxecto o cofinanciamento dos gastos derivados do funcionamento cotiá e desenvolvemento dos servizos sociais comunitarios municipais en cada exercicio orzamentario e o sistema empregado e a través do denominado Plan Concertado mediante o sistema de financiamento recollido no Decreto 99/2012.

As achegas da Deputación da Coruña para o financiamento dos servizos sociais comunitarios nos últimos anos tiveron unha evolución heteroxénea, tal e como se pode observar na seguinte táboa. As achegas que recibiron os concellos da Comarca de Terra de Soneira experimentaron reducións do 15% en Camariñas e do 5% en Zas e aumento do 3% en Vimianzo.

²⁰ Segundo datos obtidos no Ministerio de Facenda na ligazón <https://serviciostelematicosexh.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx> sobre o orzamento prorrogado en data 28/12/2017 (consulta realizada en data 18/02/2020). No BOP nº 100 de 29 de abril de 2018 o orzamento de gasto publicado para o concello de Zas ascende a 4.040.507,78€.

²¹ O obxecto de financiamento do **Programa de financiamento dos Servizos Sociais Comunitarios Municipais (FOPSS)** é "(...)o cofinanciamento dos gastos polos conceptos de salarios e seguridade social do persoal con perfís profesionais diferentes e complementarios ao do/a profesional de referencia (que se regula no artigo 37 do Decreto: persoal auxiliar administrativo, persoal técnico de grao medio e persoal técnico de grao superior) como do persoal auxiliar do servizo de axuda no fogar, o SAF básico, todo el (...)" (base 3 das bases de financiamento BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.) O obxecto de financiamento do **Programa FOAXCA** consiste no mantemento, programas e promoción de actividades contemplados na convocatoria véxase base 3 das Bases reguladoras do programa de subvencións a concellos e outras entidades locais da provincia para o desenvolvemento de servizos sociais para o ano 2016. (BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.) O obxecto de financiamento do **Programa FO036A** é o impulso as entidades locais a través de "(...)axudas para gastos de mantemento, programas e promoción de actividades(...)" relacionadas coas políticas de envellecemento activo, seguindo a Base 3 das Bases reguladoras do Programa de Subvencións a concellos e outras entidades locais da provincia para o desenvolvemento de programas de envellecemento activo para as persoas maiores no ano 2016 ((BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.)

Táboa 19. Achegas realizadas pola Deputación da Coruña ós concellos da comarca de Terra de Soneira en concepto de financiamento dos servizos sociais comunitarios. Anos 2016 – 2018²².

Concello	2016	2017	2018	Diferenza 2016 - 2018 (%)
Camariñas	88.680,71 €	71.088,81 €	75.516,04 €	-15%
Vimianzo	70.067,54 €	51.107,54 €	71.987,32 €	3%
Zas	70.777,74 €	52.586,24 €	67.540,00 €	-5%

Fonte: Elaboración propia a partir dos datos das Resolucións: RP 2016/11712, RP 2016/8711, RP 2016/15377, RP 16525/ 2017 e RP núm. 2018/14387.

O incremento no apoio económico da Deputación da Coruña ós servizos sociais comunitarios dos concellos da Comarca responde tanto a un cambio do sistema de financiamento da propia Deputación, como á nova fórmula empregada pola institución para o financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais.

Neste sentido, o novo sistema empregado pola Deputación da Coruña para o financiamento dos servizos sociais comunitarios baséase no apoio directo ós concellos no financiamento do persoal de servizos sociais comunitarios distinto do/a traballador/a social, conforme os módulos no que se encadra o persoal correspondente: persoal administrativo grupo C1 e C2, persoal técnico A2, persoal técnico A1 e o persoal auxiliar do Servizo de Axuda no Fogar en réxime de libre concorrència (SAF libre concorrència), segundo base 3 das Bases reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2019²³.

A evolución, nos últimos tres anos, do cofinanciamento²⁴ dos servizos sociais comunitarios por parte da Xunta de Galicia mediante transferencias finalistas recóllese na táboa 20. Estas transferencias

²² Bases reguladoras do Programa de subvencións a concellos e outras entidades locais da provincia para o desenvolvemento de servizos sociais para o ano 2016. BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.

RP 2016/11712 Resolución pola que se aproba a concesión definitiva das subvencións correspondentes ao programa FOAXCA 2016. BOP núm. 103, do mércores 1 de xuño de 2016.

Bases reguladoras do Programa de subvencións a concellos e outras entidades locais da provincia para o desenvolvemento de programas de envellecemento activo para as persoas maiores no ano 2016. BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.

RP 2016/8711 Resolución pola que se aproba a concesión definitiva das subvencións correspondentes ao programa F0036A. BOP núm. 82, do luns 2 de maio de 2016.

Bases reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2016. BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.

Resolución pola que se aproba o programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2016 (FOPPSS/2016). BOP núm. 39, do luns 29 de febreiro de 2016.

Bases reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2017. BOP núm. 39, do venres 24 de febreiro de 2017.

RP 16525/ 2017 Resolución pola que se aproba o programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2017 (FOPPSS/2017). BOP núm. 99, do luns 29 de maio de 2017.

Bases reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2017. BOP núm. 242, do venres 22 de decembro de 2017.

RP núm. 2018/14387 Resolución pola que se aproba o programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2018 (FOPPSS/2018). BOP núm. 81, do luns 30 de abril de 2017.

²³ BOP nº 5, do martes 5 de xaneiro de 2019.

²⁴ Resolución do 5 de abril de 2016 pola que se publican as contías das transferencias finalistas efectuadas no exercicio 2015 ao abeiro do Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regulan os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento. DOG núm. 71, do xoves 14 de abril de 2016.

Resolución do 8 de maio de 2017 pola que se publican as contías das transferencias finalistas efectuadas no exercicio 2016 ao abeiro do Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regulan os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento. DOG núm. 100, do luns 29 de maio de 2017.

para o cofinanciamento dos gastos derivados do funcionamento cotiá e desenvolvemento dos servizos sociais comunitarios municipais inclúen o financiamento básico dos servizos sociais comunitarios básicos, o programa específico de atención á primeira infancia en centros e instalacións que posibiliten a conciliación da vida laboral e familiar, e a axuda no fogar a persoas valoradas como dependentes.

Neste sentido, é preciso incidir en que unha parte salientable do financiamento da Xunta de Galicia vai dirixido á prestación por parte dos Concellos de servizos derivados da Lei 39/2006, de Promoción da Autonomía Persoal e Atención ás persoas en situación de dependencia, concretamente os relacionados co Servizo de Axuda no Fogar na modalidade de atención ás persoas dependentes, cubrindo así as necesidades financeiras derivadas da competencia local que determina o artigo 11 da Orde do 22 de xaneiro de 2009 pola que se regula o servizo de axuda no fogar, no que se establece que o servizo de axuda no fogar será prestado polas entidades locais.

Táboa 20. Achegas realizadas pola Xunta de Galicia ós concellos da comarca de Terra de Soneira en concepto de financiamento dos servizos sociais comunitarios. Anos 2016 – 2018.

Concello	2016	2017	2018	Diferenza 2016 -2018 (%)
Camariñas	140.277,12 €	167.185,30 €	215.094,14 €	53%
Vimianzo	125.564,13 €	143.931,94 €	195.997,87 €	56%
Zas	128.215,24 €	149.084,24 €	199.897,23 €	56%

Fonte: Elaboración propia a partir de datos Xunta de Galicia.

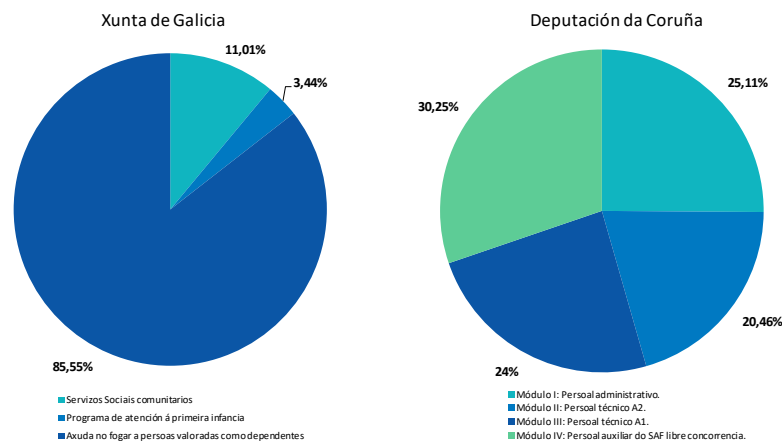
A axuda no fogar a persoas valoradas como dependentes é a partida que presenta un incremento máis notable ó longo dos anos expostos, xa que o resto de obxectos de financiamento destas transferencias finalistas da Xunta de Galicia teñen unha tendencia estable.

O financiamento do servizo de axuda no fogar, na modalidade de dependencia, é o obxecto de financiamento que presenta un maior peso nas achegas da Xunta de Galicia, en tanto que dende a Deputación, dentro dun equilibrio relativo entre tódolos conceptos cofinanciados, tamén salienta o cofinanciamento do SAF libre concorrencia.

Así, e segundo se observa no seguinte gráfico, o 85,5% do financiamento que reciben os concellos da Comarca de Terra de Soneira da Xunta de Galicia ten como destino o financiamento do servizo de axuda no fogar ás persoas valoradas como dependentes e o 30% das achegas que reciben da Deputación da Coruña ten como finalidade o financiamento das horas prestadas polo persoal auxiliar do SAF libre concorrencia.

Resolución do 30 de abril de 2018 pola que se publican as contías das transferencias finalistas efectuadas no exercicio 2017 ao abeiro do Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regulan os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento. DOG núm. 105, do luns 4 de maio de 2018.

Gráfico 12. Finalidade das achegas recibidas polos concellos da comarca de Terra de Soneira da administración autonómica e provincial para o financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais. Ano 2018.

Fonte: Elaboración propia a partir de datos Deputación e Xunta de Galicia.

Cos datos amosados é posible evidenciar como o Servizo de Axuda no Fogar, tanto na modalidade de atención ás persoas dependentes como na modalidade de libre concorrencia, vai conformándose como o programa máis relevante que na actualidade están a xestionar os departamentos municipais de benestar.

B) Os recursos humanos nos Servizos Sociais municipais.

Os recursos humanos son a peza fundamental dos servizos sociais comunitarios municipais na súa función como porta de entrada o sistema público de servizos sociais.

Para o ano 2018, o número de profesionais que forman parte dos servizos sociais municipais na comarca de Terra de Soneira ascende a 70 profesionais.

Na seguinte táboa recóllese a dotación de profesionais, segundo as súas ocupacións, que forman parte dos equipos das área de benestar e servizos sociais municipais da comarca:

Táboa 21. Número de profesionais segundo ocupación e concello que forman parte dos equipos de servizos sociais na Comarca de Terra de Soneira. 2018.

Ocupación profesional	Concellos		
	Camariñas	Vimianzo	Zas
Traballador/a social	1	2	1
Educador/a familiar		1	1
Psicólogo/a	1		
Pedagogo/a	1		
Asesor/a xurídico	1		
Administrativo - Auxiliar Administrativo/a	1	1	1
Auxiliar SAF	15	22	21

Fonte: Elaboración propia a partir da información facilitada polos concellos.

Como se pode observar, tódolos concellos contan co profesional de referencia, o/a traballador/a social, así como con persoal administrativo de apoio a pesar da existencia de casos onde non se verifica a adicación completa ó departamento de benestar. Salienta o elevado número de profesionais do SAF presente en tódolos concellos, aspecto este que denota o elevado impacto que ten o servizo en termos de contratación de persoal, xa que se cuantifica nun mínimo de 58 as profesionais que traballan actualmente neste servizo.

A normativa determina as dotacións mínimas de persoal que deben formar parte do servizo en base a unha definición de equipos profesionais en función da área social²⁵ na que se atope o concello. Segundo a clasificación do Decreto 99/2012 na que se atopan os concellos da comarca de Terra de Soneira, estes cobren a dotación mínima, atopándose estendido o persoal técnico complementario así como o persoal de apoio administrativo.

Con respecto ó persoal técnico complementario, é salientable a presenza de profesionais da educación social e/ou familiar, da psicoloxía e da pedagogía, aspecto este que contribúe a incrementar tanto a profundidade como o abano das intervencións planificadas dende os Concellos. Neste caso, a maior multidisciplinabilidade do equipo obsérvase no Concello de Camariñas.

Respecto das dotacións de persoal auxiliar do servizo de axuda no fogar, se ben hai unha parte importante fixa hai outra, que vén derivada polo tipo de xestión, maioritariamente externalizado, do servizo presente nos concellos, que é variable e flexible en función das necesidades que vai presentando o propio servizo en termos de recursos humanos. Así, o número de persoal auxiliar do SAF non baixa das 59 profesionais, a maior parte contratados por entidades prestadoras externas, en tanto que o Concello de Camariñas conta, ademais de con esta entidade prestadora externa, con 6 auxiliares de persoal propio.

C)A actividade e os principais programas dos departamentos municipais de benestar. O Servizo de Axuda no Fogar.

O Programa de información e orientación en materia social, o Servizo de educación e apoio familiar, o Programa básico de inserción social, o Programa de fomento da cooperación e solidariedade social e o Programa de axuda no fogar (SAF) son os programas e servizos definidos no artigo 9 do Decreto 99/2012 a través dos cales os servizos sociais comunitarios municipais, como porta de entrada ó sistema galego de servizos sociais, prestarán mediante atención directa á cidadanía.

Como se pode observar, a complexidade é o factor que determina a actividade dos departamentos de benestar locais, polo que é preciso ter en conta este elemento á hora de xerar o dato primario relacionado coa poboación á que efectivamente se lle presta servizo dende os devanditos

²⁵ As áreas sociais establécense atendendo ás características dos concellos, referidas fundamentalmente ao tamaño, densidade e dispersión poboacional, configuración orográfica e ós índices de dependencia, envellecemento e discapacidade. As áreas sociais están definidas no Anexo I do Decreto 99/2012 e son unha ferramenta para a planificación de referencia das dotacións de servizos sociais comunitarios.

departamentos locais, ben sexa a través de intervencións directas, ben sexa a través da información ou asesoramento puntual tanto presencial como, por exemplo, telefónico.

Neste sentido, as dificultades de confiabilidade coas que contan os datos primarios relacionados coa actividade xeral dos departamentos de benestar, provoca que a explotación estatística do Sistema de Información de Usuarios de Servizos Sociais (SIUSS) dificulte albiscar toda a profundidade e amplitude do traballo realizado polos equipos técnicos.

Con todo, a efectos de realizar unha estimación sobre o número de persoas ás que se presta servizo público dende os Concellos, e tendo en conta as experiencias analizadas ó longo da elaboración do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña, é posible afirmar que na actualidade os departamentos municipais de benestar dos Concellos menores de 20.000 habitantes da provincia están a chegar a unha porcentaxe da poboación que supera o 20%, de tal xeito que para a comarca de Terra de Soneira é posible estimar que os departamentos de benestar municipais atenderon, aproximadamente, a unhas 3.500 persoas no ano 2017.

O programa de axuda no fogar, tanto pola súa importancia no financiamento como pola súa dotación de persoal, é o principal programa dos servizos sociais, tal e como se ven revelando ó longo desta diagnose.

O servizo de axuda no fogar (SAF) consiste en ofrecer un conxunto de atencións ás persoas ou unidades de convivencia no propio domicilio para facilitar o seu desenvolvemento e a permanencia no seu medio habitual, de acordo coa valoración técnica correspondente. O SAF é un servizo que se presta e se xestiona dende o ámbito municipal tanto na súa dimensión básica como na modalidade de atención ás persoas valoradas como dependentes, tal e como indica o artigo 11 da Orde do 22 de xaneiro de 2009 pola que se regula o servizo de axuda no fogar.

En base ás competencias regulamentarias e de autoorganización de que dispoñen os concellos, estes teñen regulado²⁶ o servizo de axuda no fogar co obxectivo de garantir a equidade, calidade e intensidade homoxéneas do servizo de conformidade co marco autonómico²⁷ que define e regula o servizo de axuda no fogar.

²⁶ O Concello de Camariñas aprobou na sesión plenaria de 28 de marzo de 2014 a Ordenanza municipal do servizo de axuda no fogar (SAF) do Concello de Camariñas, BOP nº113 de 16 de xuño de 2014. O Pleno do Concello de Vimianzo na sesión ordinaria do 28 de setembro de 2017 aprobou a modificación da Ordenanza reguladora do servizo de axuda no fogar do Concello de Vimianzo e foi publicada no BOP nº202 de 24 de outubro de 2017. O Concello de Zas aprobou a Ordenanza municipal do servizo de axuda no fogar do Concello de Zas no Pleno do 28 de marzo de 2014 e foi publicada no BOP nº105 de 4 de xuño de 2014.

²⁷ Lei 13/2008, do 3 de decembro de servizos sociais de Galicia, no capítulo II, define o servizo de axuda no fogar e no seu artigo 11.f) establece que é función dos servizos sociais comunitarios básicos a xestión da axuda no fogar.

Orde do 22 de xaneiro de 2009 pola que se regula o servizo de axuda no fogar responde a necesidade de establecer un marco regulador de carácter básico dos contidos, formas de prestación e aspectos procedementais e organizativos de axuda no fogar ó abeiro da entrada en vigor da Lei 39/2006, do 14 de decembro, de Promoción da Autonomía Persoal e Atención ás persoas en situación de dependencia.

Decreto 254/2011, do 23 de decembro, polo que se regula o réxime de rexistro, autorización, acreditación e a inspección dos servizos sociais en Galicia, que establece como requisito xeral dos centros e programas de servizos sociais, dispoñer dunhas normas de funcionamento que garanta o respecto ao dereito das persoas usuarias e establezan as condicións da prestación e desenvolvemento dos servizos no seu artigo 7.b).

Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regulan os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento que establece na súa disposición derradeira primeira a necesidade de que as corporacións locais adapten a súa normativa municipal, neste caso en materia de axuda no fogar. Igual que acontece co Decreto 149/2013, do 5 de setembro, polo que se define a carteira de servizos sociais para a

Na comarca de Terra de Soneira no ano 2018, o servizo de axuda no fogar prestouse a 332 persoas a través de máis de 60.000 horas de servizo. Na seguinte táboa recóllense o número de horas prestadas por cada un dos concellos así como o número de usuarios/as beneficiarios/as deste servizo nas súas diferentes modalidades, libre concorrencia e dependencia dos que se dispón de datos.

Táboa 22. Número de horas prestadas e usuarios/as atendidos/as segundo a modalidade de SAF libre concorrencia e dependencia nos concellos da comarca de Terra de Soneira. 2018.

Concello	Modalidade libre concorrencia		Modalidade dependencia	
	Nº de horas prestadas	Nº de usuarios/as atendidos/as	Nº de horas prestadas	Nº de usuarios/as atendidos/as
Camariñas	394,00	9	20.294,00	107
Vimianzo	4.447,00	53	14.822,00	84
Zas	2.295,00	20	18.500,00	59
Total	7.136,00	82	53.616,00	250

Fonte: Elaboración propia a partir de información facilitada polos concellos.

En base ós/ás usuarios/as atendidos/as polo servizo pódese determinar a taxa de cobertura que está a ter este servizo nos diferentes concellos da Comarca.

Táboa 23. Ratio de cobertura do servizo de SAF segundo as modalidades de libre concorrencia e dependencia nos concellos da comarca de Terra de Soneira. 2018.

Concello	Modalidade libre concorrencia		Modalidade dependencia		Taxa de cobertura SAF (%)
	Nº de usuarios/as atendidos/as	Taxa de cobertura libre concorrencia(%)	Nº de usuarios/as atendidos/as	Taxa de cobertura dependencia(%)	
Camariñas	9	0,6%	107	6,9%	7,6%
Vimianzo	53	2,3%	85	3,6%	5,9%
Zas	20	1,4%	59	3,8%	5,2%
Total comarca	82	1,58%	250	4,6	6,19%

Fonte: Elaboración propia a partir de datos cedidos polos Concellos.

A taxa de cobertura das dúas modalidades conxuntas do SAF supera o 6% da poboación maior de 65 anos da Comarca. As cifras locais, aínda que amosan diferenzas, roldan entre a taxa combinada de Camariñas do 7,6% e a de Zas do 5,2%.

Esta taxa de cobertura do SAF é posible descompoñela para as modalidades de dependencia e de libre concorrencia. Neste sentido, en termos xerais, a modalidade de dependencia supera amplamente á de libre concorrencia en número de persoas usuarias atendidas seguindo a liña xa marcada polo número de horas de servizo prestadas analizada con anterioridade, salientando a amplitude da diferenza no Concello de Camariñas, en tanto que nos casos de Vimianzo e Zas é máis matizada.

Tamén é preciso mencionar as dificultades que na actualidade están a ter os Concellos para prestar o servizo en ámbalas modalidades, con independencia do seu sistema de xestión. Neste sentido, a

promoción da autonomía persoal e a atención ás persoas en situación de dependencia e se determina o sistema de participación das persoas usuarias no financiamento do seu custo.

ausencia de persoal coa formación requirida é un problema para os diferentes prestadores, de tal xeito que esta situación pode supoñer o non aproveitamento das posibilidades de financiamento existentes para o servizo. Ademais, tamén salienta para o caso dos equipos propios dos Concellos a presenza de interpretacións restritivas da normativa vixente con respecto ás posibilidades de nova contratación de recursos humanos, polo que o SAF constitúese como un servizo complexo onde interveñen numerosos factores de xestión, que inciden directamente no rendemento final do mesmo.

O SAF na comarca de Terra de Soneira, a pesar de chegar a máis de 330 usuarios/as no 2018 nas dúas modalidades, contaba con lista de agarda.

Polo que respecta á prestación do servizo de axuda no fogar na modalidade de libre concorrancia, esta evoluciona nos últimos anos atendendo á táboa seguinte.

Táboa 24. Número de horas prestadas do SAF libre concorrancia nos concellos da comarca de Terra de Soneira 2016 - 2018.

Concello	2016	2017	2018
Camariñas	459,00	472,00	394,00
Vimianzo	2.665,00	2.817,00	4.447,00
Zas	2.295,00	2.034,00	1.737,00

Fonte: Elaboración propia a partir da información facilitada polos concellos e a Deputación da Coruña.

Os datos correspondentes ós Concellos da Comarca indican que no ano 2018 se prestaron máis de 6.500 horas en SAF libre concorrancia, evolucionando en conxunto de xeito positivo dende as 5.419 horas do ano 2016.

A nivel local, salienta a evolución do Concello de Vimianzo, en tanto que Zas e Camariñas contan con dinámicas descendentes a pesar de que, sobre todo no caso de Zas, a previsión é á expansión do servizo.

Esta evolución dispar dos servizos municipais responde a numerosas causas de carácter operativo dos diferentes Concellos, aínda que en todos eles salienta a limitada relación que a libre concorrancia ten á hora de cubrir as esperas da valoración da dependencia das persoas usuarias susceptibles de recibir o servizo de axuda domiciliaria. Así, neste sentido, a utilización do servizo en Camariñas, cunha ordenanza restritiva, céntrase nas emerxencias aínda que na actualidade estase iniciando a cobertura das esperas da dependencia polo que o peso deste elemento é limitado. En Zas, a situación é semellante aínda que a utilización do servizo para a cobertura das agardas é máis intensa, en tanto que en Vimianzo estase a facer unha importante utilización deste servizo de xeito alleo ó proceso de valoración da dependencia.

Con todo, o SAF é un servizo de elevada esixencia en termos de servucción que, na actualidade, está a xerar unha salientable tensión tanto nos departamentos de benestar como nos Concellos dende múltiples puntos de vista.

Non se pode esquecer o apoio financeiro que a Deputación da Coruña esta a prestar ó servizo de axuda no fogar na modalidade de libre concorrencia dentro do Programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais (FOPPSS). Como xa se indicou con anterioridade, este programa, que responde á competencia determinada ó abeiro do Decreto 99/2012 que regula os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento, evolucionou nos últimos anos e, na actualidade, no caso do SAF financia os custos correspondentes ó persoal auxiliar do devandito servizo, establecéndose, para elo, unha achega²⁸ de 12,00€ por hora prestada de servizo.

A seguinte táboa amosa a evolución do financiamento da Deputación da Coruña ós concellos da comarca para o servizo de axuda no fogar na modalidade de libre concorrencia.

Táboa 25. Importe das achegas realizadas pola Deputación da Coruña para o financiamento do SAF libre concorrencia nos concellos da comarca de Terra de Soneira. 2016 - 2019.

Concello	2016	2017	2018	2019
Camariñas	17.643,83 €	17.643,83 €	5.516,04 €	5.516,04 €
Vimianzo	17.643,83 €	17.643,83 €	31.987,32 €	35.542,49 €
Zas	17.643,83 €	17.643,83 €	27.540,00 €	28.238,54 €

Fonte: Resolucións pola que se aproba o Programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais (FOPPSS) os anos 2016, 2017, 2018 e 2019.

No período analizado obsérvase unha salientable evolución dos volumes de financiamento do SAF libre concorrencia como consecuencia do paso da modalidade de financiamento de carácter lineal dos anos 2016 e 2017 ó sistema de financiamento por horas de prestación de servizo. Esta evolución oscila entre o incremento do 101% do Concello de Vimianzo, ó 60% de Zas, á diminución do 69% do Concello de Camariñas debido, como se vén mencionando, ás limitacións presentadas por este Concello no relativo á utilización do servizo.

Estas evolucións dispares responden ás previsións de horas de servizo que estiman os equipos municipais, de tal xeito que o troco de sistema por parte da Deputación supuxo un incremento das posibilidades de financiamento que, en termos xerais, se compaña dunha evolución positiva da prestación do servizo, a pesar de que como se ten mencionado, verifícanse tanto as dificultades dos Concellos para a execución efectiva das horas de SAF libre concorrencia financiadas pola Deputación (caso de Zas, por exemplo), como a puntual perda de capacidade naqueles Concellos que non chegan a unha determinada masa crítica de horas equivalente ó financiamento do modelo do ano 2017, como é o caso de Camariñas.

Como se mencionou con anterioridade, unha parte importante da composición dos equipos de benestar dos Concellos vencéllese ó servizo de axuda no fogar nas súas diferentes modalidades. Así, e para realizar a análise do volume de profesionais do SAF, é preciso ter en conta tanto a presenza necesaria de diferentes ocupacións como os sistemas de xestión que os Concellos empregan á hora da prestación do servizo.

²⁸ A achega para o financiamento do persoal auxiliar do SAF libre concorrencia, establecido na base 4 das Bases Reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais, pasou de seu unha achega fixa de 17.643,83€ o primeiro ano de vixencia do Programa no 2017 (BOP nº 39 de 24 de febreiro de 2017) a unha achega calculada en función das horas previstas de prestación do servizo sobre a base de 12,00€ por hora prestada de servizo.

Táboa 26. Tipo de xestión do servizo de axuda no fogar nos concellos da comarca de Terra de Soneira en función da súa modalidade e número de persoal encargado da coordinación e da prestación directa do servizo. 2018.

Concello	Modalidade de SAF	Tipo de xestión	Persoal de coordinación	Persoal auxiliar	Custo /hora
Camariñas	<i>Libre concorrencia</i>	Mixto	2	15	16,33 €
	<i>Dependencia</i>				15,82 €
Vimianzo	<i>Libre concorrencia</i>	Externalizado	2	22	14,58 €
	<i>Dependencia</i>				13,88 €
Zas	<i>Libre concorrencia</i>	Externalizado	2	21	12,35 €
	<i>Dependencia</i>				

Fonte: Elaboración propia a partir da información facilitada polos Concellos e RUEPSS

Na actualidade, como se menciona con anterioridade, o SAF está a contar cun número mínimo de 58 auxiliares, o cal supón un elevado impacto en termos de emprego e en termos de esixencia e tensión xerada polo servizo ós Concellos. Ademais, esta cifra complétase cos equipos técnicos encargados da coordinación do servizo que, ó contar con entidades prestadoras externas tanto nos casos de xestión completamente externalizada como de xestión mixta, supón a presenza destes técnicos de coordinación tanto no equipo municipal, como no equipo do prestador.

En canto ós sistemas de xestión, salienta a presenza da externalización como sistema habitual de xestión, utilizándose a xestión mixta no Concello de Camariñas onde se conta con 6 auxiliares integrantes do cadro de persoal do Concello ademais do equipo do prestador externo que ascende a 9 auxiliares.

Con respecto ós custos, se ben o promedio observado se sitúa nos 14,5€/hora, a amplitude é importante rolando dende os 16,33€ da libre concorrencia de Camariñas, ós 12,35€/hora tanto do servizo externalizado de Zas.

3.3 EXTRACTO DA SITUACIÓN DOS SERVIZOS SOCIAIS NA COMARCA DE TERRA DE SONEIRA.

Os servizos sociais na Comarca de Terra de Soneira atópanse integrados por un limitado número de entidades de diferente titularidade, con especial peso das entidades públicas e das privadas, en tanto que as entidades de carácter social, ademais de se veren reducidas nos últimos anos, especialízanse en temas de carácter cultural ou de lecer.

Esta limitación xeral das entidades, trasládase ós equipamentos xa que a maior parte destes son de carácter público vencellados á atención á primeira infancia, en tanto que os equipamentos privados se centran na atención á dependencia e ás persoas maiores. Neste punto, é preciso facer referencia ás prazas autorizadas do Centro de día de titularidade privada situado en Vimianzo que, a pesar de apareceren recollidas no RUEPSS, dende os departamentos de benestar locais ponse en dúbida a súa operatividade real. Ademais, neste sentido, no último ano dáse a apertura dun centro de día privado en Zas, aspecto este que redunda nas diverxencias entre as prazas operativas reais e as autorizadas nas bases de datos oficiais.

O longo dos últimos anos, a Comarca de Terra de Soneira pasou de contar con un equipamento non residencial de atención ás persoas maiores e dependentes a contar con 2 centros de día, de titularidade privada, e unha oferta total de 120 prazas autorizadas. Este aumento formal permite superar o obxectivo definido no *Mapa galego de equipamentos e servizos sociais* para este tipo de recursos e contar cunha cobertura do 2,21% en termos de equipamentos non residenciais de atención ás persoas maiores e dependentes. En canto ós equipamentos residenciais, a Comarca conta con 2 centros e 162 prazas que proporcionan un índice de cobertura de prazas residencias na comarca do 2,98%, aínda afastado do obxectivo do 5% definido no *Mapa galego de equipamentos e servizos sociais*, para o cal se precisan aínda 110 prazas na comarca.

A actual dotación de prazas nos centros de atención á primeira infancia da Comarca, 132 prazas, coloca á Comarca nos niveis de taxa de escolarización que para nenas e nenos menores de 3 anos define a Unión Europea para o ano 2010.

As políticas de benestar nos concellos da comarca, segundo a asignación de créditos iniciais do programa de “Servizos Sociais e promoción social” dos orzamentos municipais do ano 2018, contan cun peso homoxéneo na Comarca, roldando entre o teito marcado por Vimianzo co 14,79% ó chan de Camariñas co 11,84%, en tanto que Zas sitúase nunha posición intermedia co 14,25%. Esta relativa homoxeneidade tamén se reflicte no relativo ó financiamento por habitante, situado entre o maior dato de Camariñas (con 109,30€), e o menor de Zas con 91,74€.

Ó longo dos últimos anos, o apoio financeiro da Xunta de Galicia e da Deputación aumenta na partida que financia as horas prestadas polo servizo de axuda no fogar na modalidade de dependencia. No caso da Deputación da Coruña, o cambio no sistema de financiamento empregado pola institución, enmarcada no POS+, contribúe a que o apoio económico se basee no financiamento do persoal técnico complementario e do persoal administrativo así como á actividade do persoal do Servizo de Axuda no Fogar na modalidade de libre concorrência.

Dentro deste aspecto, resulta destacable a posta a disposición por parte da Deputación de recursos económicos para que os concellos doten os seus equipos municipais de persoal que complementa e reforta os programas que se desenvolven, así como de persoal administrativo, que está a ter un salientable impacto positivo na dotación de persoal dos Concellos. Con todo, se ben a existencia de recursos económicos é un elemento necesario para a dotación de persoal esta non é a única variable a ter en consideración, xa que os elementos operativos e procedimentais propios das dinámicas dos departamentos municipais inciden de xeito directo nesta dotación.

O sistema de financiamento da Deputación da Coruña supón un incremento das facilidades para a contratación de persoal técnico complementario, verificándose a presenza deste en tódolos Concellos. Con respecto ó persoal de apoio administrativo, este tamén se atopa estendido en tódolos Concellos a raíz do financiamento da Deputación. Con todo, amósase preciso avanzar na plena adicación do persoal administrativo ó departamento de benestar, no caso de que este se financie por parte da Deputación.

A pesar de que a evolución do sistema de financiamento da Deputación permite maiores facilidades á hora de contar con persoal por parte dos Concellos, considérase que unha menor temporalidade do sistema de financiamento contribuiría a facilitar as operativas administrativas locais, posibilitando, así, a mellora da composición dos equipos profesionais dos servizos sociais comunitarios municipais, tanto coa dotación de persoal complementario como con profesionais de apoio administrativo.

Se ben os servizos sociais comunitarios encárganse de desenvolver múltiples e variados programas, o programa de axuda no fogar estase consolidando como aquel que ten un maior impacto ben sexa polas horas de servizo que se prestan, polas persoas usuarias do mesmo, ou polo número de profesionais que participan na súa prestación. Por elo, é salientable que a actividade dos servizos de benestar locais se focalice na prestación do SAF, nas súas diferentes modalidades, converténdose este servizo no centro neuráxico das actividades de benestar locais.

Así, pódese afirmar que o SAF é o servizo que xera nos departamentos de benestar unha maior carga de traballo nos equipos técnicos e, fundamentalmente, na figura do traballador/a social quen acaba especializándose en todo o relacionado coa tramitación de recursos, a xestión administrativa e a coordinación do servizo. É dicir, a pesar da existencia de salientables esforzos para a implementación de programas de carácter comunitario ou preventivo en relación cos centros educativos (caso de Camariñas, por exemplo), constátase que o SAF é o centro da maior parte da actividade dos departamentos de benestar.

Debido a esta realidade, considérase preciso contar cunha programación complementaria estable para cubrir a oferta de programas e servizos necesarios en diferentes ámbitos de actuación, dende o traballo conxunto coas escolas/institutos relacionados con aspectos como a prevención de adiccións ou como o relacionado coas persoas maiores incidindo en accións que contribúan á rexeneración da vida comunitaria, á loita contra a soidade ou á recuperación de hábitos sociais.

Dentro destes eidos de actuación, tamén é preciso mencionar que na Comarca atópanse exemplos como pode ser a Escola de Pais, as accións de alfabetización para persoas inmigrantes ou as tarefas desenvolvidas coa entidade social Abondou en relación á prevención de adiccións nos centros escolares, actuacións desenvolvidas no Concello de Camariñas que, no caso da relacionada coa entidade social Abondou debe ser reformulada a raíz da súa desaparición. Ademais, tamén salienta o xurdimento de accións comunitarias de benestar dende o mundo da saúde como é o caso, por exemplo, das realizadas en Camelle a través do persoal médico do Centro de Saúde.

Como se menciona con anterioridade, na actualidade o programa de referencia dos servizos de benestar locais está a ser o SAF, que está dar servizo a máis de 330 persoas usuarias na Comarca con máis de 60.000 horas entre as dúas modalidades. Neste sentido, a intensidade do traballo do SAF está a xerar salientables tensións nos Concellos que van dende a devandita *hiperfocalización*, ata as dificultades xurdidas en relación ós procesos de licitación ou á xestión das bolsas de traballo municipais. É dicir, na actualidade a xestión municipal de ámbalas modalidades do SAF está a chegar a un tope operativo.

Polo que respecta ós custos/hora analizados, estes establécense nun promedio xeral achegado ós 14,5€/hora, de tal xeito que boa parte do custo da modalidade da libre concorrencia vese cuberta polo financiamento da Deputación da Coruña establecido en 12,00€/hora. Con todo, a suficiencia financeira municipal para a axeitada xestión de ámbalas modalidades do SAF é un elemento a ter en conta unha axeitada planificación do servizo.

Como se vén de observar o SAF é un servizo que implica unha enorme carga de recursos técnicos, financeiros e de coordinación e, neste contexto, conséntase a incipiente utilización de ferramentas de control de xestión e seguimento do servizo, co obxectivo de favorecer as condicións de traballo dos profesionais responsables da coordinación do servizo así como de mellorar na propia coordinación e xestión do servizo que se presta.

Ademais, con respecto á xestión do SAF Libre Concorrencia, é preciso salienta a existencia posibilidades de financiamento por parte da Deputación superiores ás capacidades de xestión e prestación efectiva de horas de servizo por parte dos Concellos, sendo este un elemento a reforzar para a maximización das posibilidades dos devanditos servizos. É dicir, na liña do mencionado con anterioridade en relación á contratación de recursos humanos, a existencia de financiamento é unha condición central, pero non única, para a expansión do servizo de libre concorrencia, sendo preciso a consideración integral do proceso de servucción para a súa mellora.

O propio SAF preséntase como unha oportunidade que permite a detonación doutras intervencións relacionadas coa persoa usuaria e o seu contexto como a mellora da vivenda, as relacións familiares ou con outro tipo de aspectos que poden redundar na mellora da autonomía das persoas usuarias e dos seus contextos familiares. Este aspecto estase a traballar dende Concellos como o de Camariñas a raíz da posibilidade de financiamento das remodelacións dos baños das vivendas, aspecto este de enorme relevancia que debe ser susceptible de avaliación e potenciamento.

Con todo, enténdese como unha necesidade o aproveitamento do coñecemento que xera a prestación do SAF que permita convertelo en accións estruturadas de intervención integral sobre o contexto das persoas usuarias e, para elo, é preciso poñer medios a disposición dos equipos municipais que, por unha parte, complementa os perfís dos propios equipos, e por outra, lles facilite este traballo.

Para elo, tamén é necesario contar con equipos de auxiliares suficientes e ben formados que posibiliten unha prestación de calidade do servizo. Nestes momentos na Comarca de Terra de Soneira, evidénciase a falta de profesionais formados/as en servizos de atención socio sanitaria que está a dificultar a prestación de máis horas de SAF tanto na modalidade de dependencia como na de libre concorrencia en tódolos concellos. Sería, polo tanto, necesario mellorar a cobertura das necesidades de formación e actualización das profesionais do SAF en activo e propiciar espazos para a formación de novas profesionais.

4. Conclusións e Recomendacións.

Ó longo do presente documento foron analizados, en tres apartados diferentes, os principais aspectos relacionados coa evolución demográfica, co contexto socioeconómico, e coa situación dos servizos sociais e dos principais programas das políticas locais de benestar; amosando así un panorama integral resultante do estudo conxunto (I) das persoas, (II) das súas condicións de vida, e (III) da actividade dos servizos de benestar.

O último punto da Diagnose da Comarca de Terra de Soneira vén conformada pola formulación das principais conclusións extraídas da análise dos anteriores apartados, así como pola elaboración de diferentes propostas para a mellora e ampliación do alcance e profundidade das actividades dos departamentos locais de benestar.

Estas conclusións e recomendacións terán como vieiro xeral a procura da mellora da calidade de vida da poboación e, máis concretamente, da mellora da autonomía individual e relacional das persoas, de tal xeito que se enmarquen e sexan coherentes coas liñas xerais que o Plan de Acción diseña para a actividade de Área de Benestar da Deputación da Coruña. É dicir, as recomendacións propostas para a Comarca de Terra de Soneira non só son coherentes cun deseño xeral a nivel provincial, senón que contribúen a este deseño trasladando de xeito *abaixo – arriba* tanto as necesidades locais como as circunstancias puntuais que se presentan no desenvolvemento cotiá das tarefas dos departamentos locais, e que inflúen de xeito determinante no rendemento das políticas locais de benestar e, polo tanto, na súa capacidade de resposta fronte ás situacións sociais.

Neste sentido, ó longo dos últimos anos a Deputación da Coruña evoluciona no seu sistema de apoio ós Concellos de menos de 20.000 habitantes. Esta evolución insírese na emerxencia do POS+ como principal ferramenta de colaboración financeira xeral, en tanto que tamén presenta no relativo ás políticas de benestar unha fonda evolución das ferramentas de apoio financeiro.

Así, tanto o contido do apoio como os volumes financiados evolucionaron de xeito significativo a partir do ano 2017, sempre dentro da modalidade incentivadora, sendo minoría os programas de apoio técnico directo ós Concellos, aspecto este no que a continuación se fará fincapé atendendo á realidade territorial.

Deste xeito, na procura de seguir avanzando e mellorando no apoio integral que a Área de Benestar da Deputación presta ós Concellos, e tendo como referencia o principio de autonomía local, a continuación preséntanse as principais conclusións e recomendacións xurdidas para a Comarca de

Terra de Soneira no seo dos traballos de elaboración do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña.

4.1 AS PRINCIPAIS CONCLUSIÓNS .

A) A evolución demográfica

A análise da demografía levada a cabo ó longo do documento reflicte unha salientable caída da poboación dun 22% nos últimos 20 anos, acelerándose este proceso na última década onde se pasa dunha caída do 9,6% entre o 1998 e o 2007 ó 14% entre o 2007 e o 2017.

Esta caída acontece de xeito homoxéneo en tódolos Concellos da Comarca, roldando entre o 26% do caso de Zas e o 19% do caso de Vimianzo e situándose Camariñas nun 24%. É dicir, a caída de poboación é xeneralizada.

Esta intensa evolución á baixa procede duns saldos vexetativo e migratorio claramente asentados en cifras negativas nos últimos anos. Así, o saldo vexetativo amosa datos negativos dende finais dos anos 80 do século XX, incrementándose a intensidade destes datos negativos de xeito constante ata a actualidade.

Con respecto ó saldo migratorio, a serie histórica analizada (1998 – 2016) non amosa datos positivos en ningunha anualidade, co cal a Comarca se constitúe nun territorio emisor de poboación que, incluso nos anos de crecemento económico máis importante (2000 – 2008) xera emigración, incrementándose a intensidade desta emigración nos anos de decrecemento económico, como é o caso do período 2010 – 2014. Con todo, como se menciona ó longo do documento, tamén é salientable a entrada de poboación na comarca, que en termos xerais se pode identificar co *retorno* da emigración previa.

A tendencia á perda de poboación atópase firmemente asentada na Comarca, de tal xeito que as proxeccións oficiais para o ano 2030 determinan un volume de 13.550 habitantes, o cal supón a perda do 22% dende o ano 2017 e un acumulado do 39% dende o ano 1998.

Esta evolución da poboación capilarízase en todo o territorio, de tal xeito que só dúas parroquias non contan con datos negativos entre o ano 2000 e o 2017. Estas parroquias correspóndense con San Vicenzo de Vimianzo, o núcleo urbano que gaña 68 habitantes no período analizado ata roldar os 2.000 habitantes e superar o 27% do total do Concello, e con San Pedro do Allo en Zas, que gaña 3 habitantes a pesar de ser un núcleo rural que representa o 3,4% da poboación do Concello.

Por outra banda, as perdas de poboación a nivel parroquial amósanse intensas sobre todo no Concello de Zas, onde se observan perdas xeneralizadas superiores ó 25% da poboación en practicamente tódalas parroquias, salientando os casos de Santa María de Brandosñas que perde máis do 45% da súa poboación ou Santa Cecilia de Roma co 37%. Estas perdas tamén se presentan no

Concello de Vimianzo, onde boa parte das súas parroquias presentan máis do 20% de perda poboacional, salientando o caso de San Sebastián de Serramo co 32%. Con respecto ó Concello de Camariñas, tanto Camelle como Ponte do Porto e Xaviña perden máis do 25% da súa poboación, salientando o caso desta última co 32%, en tanto que o núcleo urbano de Camariñas perde máis do 10% agrupando case o 50% da poboación do Concello.

Como se pode observar, ningún dos núcleos presentes na Comarca ten un efecto centralidade o suficientemente potente como para medrar en poboación ou, incluso, xerar nova poboación que non sexa froito da atracción de persoas dos núcleos máis rurais. É dicir, os núcleos máis urbanos dos Concellos non contan con suficiente capacidade como para equilibrar o proceso de devalo xeral, de tal xeito que se pode identificar que o territorio se atopa inmerso na *demotanasia* aínda que este feito é máis evidente en contornas rurais onde se observan casos de despoboamento como poden ser os casos, por exemplo, das parroquias de Santa María de Brandoñas ou de Santa Cecilia de Roma no Concello de Zas que na actualidade non superan os 75 habitantes e que perderon nos últimos anos case a metade dos seus habitantes.

A prestación de servizos de benestar, e o deseño dos mesmos dende os departamentos municipais, atópase intimamente vencellada coa realidade demográfica local, de tal xeito que en Soneira é posible detectar unha dobre liña de evolución dos mesmos.

A primeira dela relaciónase coa emerxencia da resposta local ós dereitos subxectivos da dependencia en termos xerais, que se plasman sobre todo nos requirimentos operativos dos Servizos de Axuda no Fogar municipais e na súa intervención tanto relacionada coa propia dependencia como coa modalidade de libre concorrencia. Con todo, este é o exemplo máis salientable dunha serie de servizos e programas relacionados coa atención ás persoas maiores que, na actualidade están a demandar máis recursos por parte dos Concellos.

A segunda delas atópase relacionada coa resposta local a outro tipo de necesidades non directamente vencelladas coa atención á dependencia ou ás persoas maiores. Dentro destas actividades é posible identificar programas de colaboración cos centros educativos, cos centros de saúde e programas de fomento de natalidade no Concello de Camariñas, ou programas de reforzo educativo no Concello de Vimianzo e en Zas.

Con todo, en termos xerais, a actividade dos departamentos de benestar dos Concellos da Comarca vese afectada por unha salientable *hiperfocalización* no colectivo das persoas maiores e das persoas con dependencia, de tal xeito que se pode indicar que o SAF marca boa parte do traballo cotiá dos equipos técnicos dos servizos comunitarios.

Neste sentido, e tendo en conta o contexto demográfico mencionado, a propia configuración dos servizos de benestar e os equipamentos configúranse como elementos dinamizadores da vida económica local dende unha perspectiva de proximidade e como elementos que garanten a calidade de vida da poboación, contribuíndo ó proceso de retención/atracción de poboación dende unha perspectiva de complementariedade ó resto dos recursos socioeconómicos da Comarca.

Dentro desta liña da importancia das economías de proximidade creadas polos servizos de benestar locais, é preciso ter en conta que en Soneira non existen entidades do TSAS nin equipamentos especializados xestionados pola iniciativa social, de tal xeito que as complementariedades xeradas entre a iniciativa social e a iniciativa pública presentes noutros territorios atópanse ausentes na Comarca. Así, é preciso reiterar a importancia tanto da estabilidade e sustentabilidade dos servizos locais, como da necesidade de fortalecer a territorialización das actividades desenvolvidas por entidades sociais con centros decisores fora da Comarca (caso de Cruz Vermella, por exemplo) ou da necesidade de establecer as condicións para o xurdimento endógeno de iniciativas sociais propias.

Un dos elementos máis importantes dentro das economías de proximidade xeradas polo benestar e, polo tanto, de capital importancia para a xeración de dinamización demográfica, é a posibilidade de establecer nexos entre a formación e a inserción laboral das persoas formadas. Así, na Comarca a pesar de atoparse dous IES que oferta Formación Profesional, a súa oferta formativa céntrase no sector finanzas, na administración e na informática, non existindo opcións relacionadas co benestar, como tampouco se verifica esta oferta nas Comarcas de Bergantiños, Xallas ou Fisterra.

Perante a ausencia de Formación Profesional, a oferta de accións formativas de menor rango dirixidas ó SAF, por exemplo, é fragmentada e inestable, salientando a experiencia de Vimianzo e Camariñas na xestión do Programa de emprego Vir-Fluvius dentro do que se impartiu no ano 2017 un curso de atención sociosanitaria en domicilios de 300 horas de duración. Ademais, neste mesmo sentido tamén se observan accións lideradas pola iniciativa privada relacionadas coa atención sociosanitaria a persoas dependentes en institucións sociais.

Neste sentido, atendendo á elevada importancia do SAF nos Concellos da Comarca, considérase de interese a formación e experiencia obtida polas persoas usuarias dos obradoiros de emprego. Con todo, para estes formatos de formación é preciso aproveitar o coñecemento doutros Concellos e mellorar a selección previa dos perfís axeitados para a prestación de servizos nos fogares, así como incidir na mellora xeral das condicións laborais, o que supón pechar o círculo entre a selección e formación de profesionais capacitados e motivados e a prestación de servizos de calidade á cidadanía.

Como se pode observar, na Comarca dáse unha situación xeral complexa en relación ós equipamentos de benestar. Así, se ben se verifica a presenza de escolas infantís en tódolos Concellos, e dun centro residencial de atención ás persoas maiores de importantes dimensións en Vimianzo, e dunha vivenda neste mesmo Concello, non se observan nin prazas públicas non residenciais de proximidade de atención ás persoas maiores nin outro tipo de equipamentos para as persoas con discapacidade.

Dentro deste contexto, é preciso observar a realidade do Centro de Día Domusvi situado no Concello de Vimianzo que, a pesar de que oficialmente se atopa activo cun total de 60 prazas xestionadas por Geriatros S.A, os equipos técnicos municipais indican que este equipamento non se atopa operativo como centro ó que derivar usuarios/as, de tal xeito que a cifra de prazas efectivas reais se ve matizada, co que isto comporta de xeito complementario á súa titularidade.

A situación de infradotación de prazas non residenciais de proximidade para a atención ás persoas maiores estase a ver paliada a raíz da recente apertura dun centro de día de titularidade privada no Concello de Zas con 60 prazas con servizo de transporte adaptado. Con todo, en relación ás prazas públicas, a referencia é o Centro de Día da rede consorciada situado no Concello de Cabana de Bergantiños que, para boa parte do territorio da Comarca non pode ser considerado como equipamento de proximidade.

Ademais desta situación xeral no relativo ás prazas e ós equipamentos de benestar, é preciso analizar a presenza de servizos complementarios básicos para o axeitado funcionamento dos equipamentos operativos. Así, os importantes problemas de transporte público, que supoñen a práctica ausencia do mesmo e o desartellamento territorial consecuente en Concellos de elevada dispersión, dificultan o acceso a equipamentos de primeira necesidade como poden ser as escolas infantís, tanto máis canto se detectan problemas de compatibilidade entre o horario dalgunha delas e a conciliación da vida familiar e laboral.

Neste sentido, considérase fundamental traballar na mellora de baleiros como é o caso do transporte público de proximidade, cuxa situación actual xera problemas para a vida cotiá das persoas e é considerado unha dificultade á hora de fomentar o asentamento das persoas nos núcleos rurais.

Así, é preciso estudar a viabilidade da implantación de diferentes tipos de transporte local para mellorar a calidade de vida da poboación, tanto nos núcleos centrais (dende a óptica do fomento do comercio e hostalaría de proximidade, por exemplo) como nas parroquias máis rurais ó garantir a existencia de conectividade. Con todo, para optimizar estes servizos é preciso estudar os fluxos e as centralidades, estudando o impacto das mesmas en termos de demanda e garantindo a conexión coas liñas comarcais ou xerais de cara ó acceso a servizos como poden ser os presentes no Concello de Carballo ou o Hospital Virxe da Xunqueira de Cee.

Finalmente, a evolución demográfica da Comarca e a súa capacidade atendendo ó seu volume supón que as necesidades sociais sexan as propias dun territorio avellentado que está a perder poboación, pero que debe ofrecer servizos de valor tanto para garantir a calidade de vida dos habitantes como para fomentar a atracción de novos residentes.

Así, dende unha perspectiva integral de fortalecemento da dinámica demográfica, considérase básico o traballo de reforzo dos servizos de benestar e dos equipamentos operativos na actualidade; avanzando na prestación de servizos como o transporte local; mellorar na formación e inserción laboral de calidade das ocupacións relacionadas coa prestación de servizos de benestar; mellorando os programas conxuntos de carácter comunitario entre Concellos, Centros educativos e Centros de Saúde; así como avanzar na construción de *coalicións internas* municipais entre os departamentos de benestar, promoción económica ou asesorías xurídicas, por exemplo, que relacionen os diferentes servizos municipais co obxectivo de fortalecer iniciativas de xeración de oportunidades laborais de proximidade e de mellora da inclusión laboral.

B) O avellentamento e a soidade.

Tal como se vén comentando, un dos elementos definitorios da evolución da poboación na Comarca é a súa caída, sendo outro deles o avellentamento, medrando a idade media da poboación de xeito máis acentuado ca na provincia ou en Galicia ata chegar, na actualidade, ós case 51 anos de promedio. Neste sentido, os datos do avellentamento tamén se reflicten nuns índices de avellentamento substancialmente superiores ós da provincia e de Galicia que, nas proxeccións ata o 2030 se verán acentuados.

Así, é importante salientar o peso que terán no total da poboación os grupos de idade maiores de 65 anos pero, sobre todo, o de mulleres maiores de 85 anos, aspecto este que determinarán o deseño das políticas locais de benestar e os cuidados ás persoas tanto en termos de equipamentos como de atención de carácter domiciliaria ou de deseño de accións de carácter comunitario que favorezan as relacións sociais.

O avellentamento e o devalo da poboación son procesos que están a afectar a tódolos Concellos da Comarca e a case tódolos núcleos, como se puido comprobar con anterioridade, de tal xeito que se está a falar de fenómenos complementarios estendidos a todo o territorio.

Neste sentido, dentro das medidas que na actualidade se están a poñer en práctica que poden incidir en materia de avellentamento e soidade, salientan as propias dos programas de avellentamento activo presentes en tódolos Concellos, ás que se unen recentemente as que os Concellos están a poñer en práctica en Vimianzo, por exemplo, en colaboración con AFAFES (Asociación de Familiares de Enfermos de Alzheimer de Fisterra e Soneira) relacionadas cos obradoiros de memoria que, en virtude da experiencia da entidade social, poden ser ampliadas á prevención e traballo con persoas en situación de dependencia e coas persoas cuidadoras, esta última de carácter moi incipiente en toda a Costa da Morte.

Con todo, é preciso salientar que na actualidade as redes comunitarias están a operar a xeito de sistema de detección e aviso de casos de soidade, polo que en contornas de carácter rural a proximidade e o coñecemento crean unha rede de *antenas* de importante capacidade. É dicir, a pesar do elevado devalo demográfico e da desertización poboacional pola que están a pasar os núcleos, sobre todo os máis rurais, as redes comunitarias aínda son unha ferramenta con capacidade para a detección de casos de especial vulnerabilidade, de tal xeito que se amosa preciso incidir sobre elas a través de accións para potencialas, aspecto este que comporta un troco no enfoque reactivo e asistencial habitual nos departamentos de benestar pasando a un enfoque de tipo proactivo, comunitario e en rede no que as actividades capilarizadas e as asociacións locais ou parroquiais teñen un especial interese pola súa elevada potencialidade e pola súa capacidade para xerar múltiples efectos.

Un dos elementos importantes á hora de estudar a resposta ó avellentamento é a través da situación actual dos equipamentos especificamente adicados ó cuidado das persoas maiores nas súas diferentes modalidades, tanto de carácter residencial como non residencial. Neste caso, tal como se menciona con anterioridade, na Comarca só se identifican prazas de carácter residencial (un gran

centro residencial de titularidade privada con 150 prazas financiadas pola iniciativa pública e unha vivenda comunitaria de titularidade local no Concello de Vimianzo).

Con respecto ás prazas de carácter non residencial, estas limítanse a un Centro de Día de titularidade privada de recente apertura con 60 prazas, polo que a pesar do contexto demográfico e das proxeccións da poboación, non se conta con oferta pública na Comarca, co que isto comporta en termo de desprazamentos cara os equipamentos da rede pública (Cabana de Bergantiños) que supón un desincentivo salientable para os/as potenciais usuarios/as.

Ademais, é preciso ter en conta a situación do Centro de Día de titularidade privada situado en Vimianzo que, con 60 prazas, non se atopa efectivamente operativo segundo indicacións dos equipos técnicos locais, de tal xeito que se agrava o escenario da oferta non residencial.

A situación da limitada complementariedade da oferta pública de equipamentos para a atención e coidados ás persoas maiores provoca, *de facto*, importantes tensións nas dúas modalidades de SAF e na familiarización dos coidados. Neste sentido, obsérvase como perante un contexto demográfico de gran avellentamento e, polo tanto, de elevada necesidade social do SAF Libre Concorrenza e de previsión técnica da súa expansión, a evolución real nos últimos anos é á contracción do servizo nos Concellos de Camariñas e Zas debido a factores internos que repercuten na propia natureza do servizo.

Así, ningún dos Concellos da Comarca está a utilizar de xeito xeral o SAF Libre Concorrenza para cubrir as importantes agardas que ten o proceso relacionado coa Lei da Dependencia (aspecto que é xeneralizado na maior parte dos Concellos da provincia), de tal xeito que o servizo está a cubrir emerxencias, se ben o seu uso é máis restritivo en Zas e Camariñas ca en Vimianzo.

A esta definición inicial da operativa do SAF Libre Concorrenza engádenselle determinadas dificultades operativas internas de carácter xurídico e financeiro que, tanto no caso de Camariñas como de Zas, determinan a evolución mencionada e o seu resultado decrecente en termos de horas de servizo prestadas á cidadanía e que, no caso de Zas, está a levar a unha redefinición global do mesmo prevendo unha importante expansión a curto prazo.

Outro dos elementos a ter en conta de cara á mellora xeral da calidade de vida, na liña da xeración de redes, é a xeración de actuacións conxuntas con Centros de Saúde. Estas relacións son heteroxéneas xa que, se ben se bota en falla unha maior coordinación cos equipos de saúde (tanto a nivel local como Comarcal) para xerar actividades coordinadas ou complementarias de carácter sociosanitario, esta é substituída por unha colaboración informal efectiva. Con todo, é preciso mencionar casos como o do Centro de Saúde de Camelle, no Concello de Camariñas, de recoñecida actividade comunitaria e de interesantes e exitosas actividades centradas nun enfoque sociosanitario que o fan referente na Comarca. Así, dende o Centro de Saúde estanse a xerar actividades relacionadas coa activación física de persoas maiores ou de nutrición saudable en relación co sector hostaleiro local que, ademais dos evidentes efectos en relación á saúde, contan con importantes derivadas relacionadas coa socialización e coa xeración/rexeneración de redes comunitarias de elevada potencialidade.

Ademais, neste mesmo sentido, non é posible obviar a potencialidade que ten neste aspecto tanto a presenza do Hospital Virxe da Xunqueira como o Ciclo Medio de cuidados auxiliares de enfermería en Cee, xerando complementariedades de importante efecto, así como necesidades de coordinación de cara á prestación de SAF.

Finalmente, tendo en conta a emerxencia xeral do problema da soidade, considérase necesario reflexionar sobre a ausencia de programas específicos neste sentido nos Concellos da Comarca, se ben como se mencionou utilízanse diferentes ferramentas (tanto formais como informais) para a súa detección e para o seu tratamento. A esta ausencia de programas específicos, úneselle a situación do transporte público local, co cal a vulnerabilidade das persoas maiores acentúase e incrementase a necesidade de acometer accións amplas de prevención e detección que teñan posibilidade de xerar intervencións profundas.

Neste sentido, ademais de constatar a vitalidade das redes informais e comunitarias para a transmisión da información sobre as persoas en soidade, tamén se constata a fragmentación da relación cos Centros de Saúde así como coas entidades asociativas territoriais, elementos estes que conxuntamente co necesario liderado dos equipos municipais de benestar, poden xerar programas específicos para a soidade de elevado interese e potencialidade.

C) As múltiples exclusións.

A Comarca de Terra de Soneira forma parte da Área da Costa da Morte, utilizada polas fontes oficiais á hora de analizar a taxa de risco de pobreza ou exclusión social, amosando os datos que o 19,33% da poboación da Costa se atopa en risco de pobreza²⁹ (Estratexia Europa 2020 para o ano 2016), o que supón que máis de tres mil persoas se atopan nesta situación.

A Área da Costa amosa, dende o 2011 ata o 2015, os datos máis elevados de toda a provincia, roldando entre os anos 2011 e 2014 o 30% de habitantes en risco de pobreza ou exclusión social. Este dato cae nos anos 2015 e 2016 ata o 19,33%, para volver subir ó 21,38% e situarse de novo como a maior taxa da provincia cun diferencial de máis de 1 punto con Galicia e de máis de 2 puntos coa provincia.

No relativo á Comarca, esta presenta uns datos de renda dispoñible bruta por habitante menores ós de Galicia e do conxunto da provincia. Neste caso, a Comarca amosa no 2015 un 76% do dato galego e un 71% do dato provincial, o que supón unha diferenza de máis de 3.200€/ano con respecto ó promedio de Galicia e de máis de 4.100€/ano con respecto ó dato da provincia. Ademais, é preciso indicar que en tanto o dato galego e provincial é superior no 2015 con respecto ó do 2010, no caso da Comarca a diferenza é de unicamente 58€, polo que a diferenza entre as rendas dos territorios de referencia e da Comarca segue a medrar na actualidade.

²⁹ Os datos do ano 2017 contemplan como esta cifra representa o 21,38%, en tanto que Galicia conta co 20,26% e a provincia co 18,65%.

Estes datos a nivel comarcal son aterrables á realidade de cada Concello, onde se atopan salientables diferenzas. Así, en tanto Zas marca o teito co 82% da renda galega, o chan márcao o Concello de Camariñas co 68,7%, situándose nun punto intermedio Vimianzo que conta co 78,6% do dato galego. Ademais, se ben Camariñas e Zas evolucionan á alza entre o 2010 e o 2015, aínda que de xeito moi limitado, o Concello de Vimianzo aínda non recupera os datos iniciais.

A nivel local é posible observar que un habitante de Camariñas conta anualmente con 4.325€ menos de renda có dato promedio de Galicia, en tanto que esta cifra ascende a 5.238€ comparándoa co dato promedio da provincia. É dicir, as diferenzas de renda a nivel comarcal e a nivel local son salientables, o que supón unha limitación na capacidade de compra de importancia co que isto comporta en termos de dinamización socioeconómica territorial e, polo tanto, de fenda real entre territorios.

A análise da renda dispoñible bruta por habitante é posible completala a través peso que as prestacións teñen sobre a propia renda, aspecto este no que a Comarca supera os datos de Galicia e da provincia en seis e sete puntos respectivamente ata acadar o 38% no ano 2015 dende o dato do 31% do ano 2010. Esta evolución crecente supera en intensidade á propia de Galicia ou da provincia, xa que en tanto nos territorios de referencia o peso medra en tres puntos, na Comarca medra en seis.

A nivel municipal, ningún dos Concellos presenta datos equiparables cos promedios de Galicia ou da provincia, salientando o caso do Concello de Camariñas que supera en 10 puntos o dato galego, en tanto que Vimianzo e Zas supéranos en 6 e 5 puntos respectivamente. De tódolos xeitos, o dato de Vimianzo no ano 2010 era equiparable ó de Galicia, medrando 8 puntos entre 2010 e 2015 en tanto o dato galego medra en 3. Esta evolución do peso obsérvase, sobre todo, no caso de Camariñas que pasa do 33% no 2010 ó 42% no 2015.

Así, o peso das prestacións sobre a renda bruta dispoñible por habitante é substancialmente superior ós datos de Galicia e da provincia, medrando de xeito máis intenso, o cal amosa unha relevante dependencia das economías locais e da economía comarcal das prestacións.

Neste contexto socioeconómico insírese a caída das persoas afiliadas á Seguridade Social entre os anos 2011 e 2018 de case un 10%, salientando tanto o caso do réxime de autónomos como o réxime especial do mar que caen un 12%, en tanto que o réxime xeral cae máis dun 8%. Ademais, as empresas da Comarca céntranse no sector servizos (sobre todo comercio local e hostalaría) e no sector primario, con especial importancia da pesca co que isto supón para a afiliación á Seguridade Social no réxime especial do mar.

A evolución da afiliación á Seguridade Social, así como as limitacións en termos de rendas, inflúen directamente nas carreiras de cotización das persoas activas, que xeran dereitos a pensións de menor volume. Neste sentido, no ano 2017 case 6.000 persoas estaban a percibir pensións contributivas na Comarca cun importe de 651€, importe este substancialmente menor ós 896€ de Galicia e os 927€ do conxunto da provincia.

Así, atendendo ós datos expostos, é importante salientar a debilidade dos sectores económicos de proximidade e a súa limitación á hora de xerar rendas estables, sendo este un dos principais elementos a ter en conta de cara a súa mellora dende as políticas de promoción económica e emprego locais, sobre todo asumindo o elevado impacto desta debilidade nas condicións de vida da poboación e, polo tanto, no seu benestar. Neste sentido, non é posible obviar as elevadas complementariedades das políticas mencionadas, de tal xeito que unha axeitada dinamización económica de proximidade que xere capacidade para unha nova distribución de rendas do traballo, incidirá directamente na retención/atracción de persoas, co que isto comporta á hora de loitar contra o proceso de *demotanasia* mencionado, influíndo ó seu tempo no benestar e na calidade de vida da poboación xa que é preciso ter en conta que as economías de benestar son un dos eixos a desenvolver dentro do territorio.

Neste sentido, e salientando o rol e a potencialidade das economías de benestar, é posible identificar prácticas de valor que vencellan a dinamización económica local de sectores de especial importancia, co benestar. Entre estas prácticas atópanse as axudas que o Concello de Camariñas concede a persoas que teñan recoñecida a dependencia e que teñan necesidade de adaptación funcional do baño trocando a bañeira por prato de ducha. Como se pode observar, o vencello entre as necesidades de adaptación/rehabilitación dos fogares e o benestar das persoas é intenso, xerando as devanditas economías do benestar que deben ser impulsadas polas administracións, sobre todo tendo en conta os datos de renda barallados con anterioridade.

Ás exclusións de carácter económico vencelladas co ámbito laboral e coa renda únenselle outro tipo de exclusións relacionadas coa emerxencia das situacións de dependencia derivadas do intenso avellentamento e coa necesidade de coidados.

Neste sentido, un dos elementos máis salientables relacionado coas necesidades de coidados é o impacto que a intensa feminización dos mesmos ten sobre as persoas, sobre o seu emprego/empregabilidade e sobre as súas carreiras profesionais, sobre todo atendendo ás súas cotizacións e á xeración de dereitos relacionados coa xubilación. Así, outra das exclusións máis importantes que se está a observar é a relacionada coa das persoas coidadoras, que ten efectos inmediatos a través da ruptura das súas relacións laborais actuais e das relacións sociais no seu contexto, e que ten efectos diferidos sobre as pensións de xubilación, o que incrementa as posibilidades de risco de pobreza no futuro.

Outra das exclusións máis salientables é a relacionada coa presenza das discapacidades, tanto polas propias persoas con discapacidade que no 2017 eran 1.548 persoas na Comarca, como polas persoas coidadoras, sendo preciso mencionar a inexistencia na Comarca de equipamentos específicos para o traballo con este colectivo.

Neste sentido, tendo en conta a inexistencia de equipamentos adicados ás persoas con discapacidade na Comarca, así como a súa limitación xeral, é de enorme importancia tanto o fomento da súa creación e sustentabilidade como as actividades desenvolvidas polas entidades sociais no territorio. Así, é preciso facer unha reflexión sobre as necesidades destas entidades xerando accións multinivel de apoio á xestión de actividades así como aproveitando espazos públicos

infrautilizados para convertelos en equipamentos, o que comporta garantir, á súa vez, a súa sustentabilidade e a continuidade na prestación de servizos.

Finalmente é preciso mencionar o caso das exclusións vencelladas coas adicións de especial incidencia entre a mocidade, entre as que salientan as relacionadas coas tecnoloxías, co repuntamento das drogadiccións e co alcoholismo. Neste sentido, como se comenta con anterioridade, os Concellos están a levar adiante accións puntuais de prevención, pero de xeito puntual e fragmentado, sendo este un dos elementos que os equipos técnicos consideran un baleiro que é preciso cubrir de xeito coordinado a nivel comarcal. Con todo, neste aspecto salienta a importante experiencia do Concello de Camariñas que traballou neste sentido en colaboración de entidades sociais como Abondou ata que a súa desaparición supuxo unha reformulación das actividades.

Dentro desta preocupación polo repuntamento das adicións, é preciso facer mención ás familias do alumnado escolar, aspecto este no que os equipos de benestar tamén recoñecen que é un aspecto a mellorar e a partir do cal se poden obter mellores resultados das accións preventivas. Así, outro aspecto a considerar é a actualización xeral das accións, superando os formatos tradicionais de charlas e pasando a outro tipo de formato máis actuais que favorezan o éxito das accións emprendidas e o seu impacto a medio prazo.

D) Os coidados.

Tal como se pode comprobar, os equipamentos relacionados cos coidados na Comarca céntranse nas Escolas Infantís (cun total de catro escolas e máis de 130 prazas de titularidade pública), e no colectivo das persoas maiores a través de prazas de carácter residencial de titularidade privada e pública municipal e a través das prazas non residenciais de recente creación no Concello de Zas de titularidade privada. Dentro deste último aspecto, é preciso ter en conta a situación xa mencionada do Centro de Día privado situado en Vimianzo de tal xeito que se ben a nivel formal se atopa autorizado, isto non comporta unha efectividade da súa operativa real.

Como se pode observar, non existen equipamentos adicados ó colectivo de persoas con discapacidade, sendo esta unha das carencias máis salientables da oferta presente na Comarca. Ademais, é preciso ter en conta a febleza xeral da oferta pública, centrándose esta nas Escolas Infantís e na Vivenda Comunitaria de Vimianzo, de tal xeito que as restantes prazas residenciais e non residenciais para a atención ás persoas maiores son de carácter privado, coa excepción de que as residenciais están a ser conveniadas pola Xunta de Galicia.

A limitación da oferta de equipamentos especificamente adicados ós coidados, sobre todo da oferta de carácter público, fai que a familiarización sexa a principal ferramenta para a prestación destes coidados, tanto sexa o colectivo de referencia a primeira infancia, as persoas maiores ou as persoas con discapacidade. Neste sentido, con respecto á atención á primeira infancia, e tendo en conta o papel clave destes equipamentos no apoio á conciliación da vida familiar e laboral, detéctanse

problemas relacionados cos horarios dos centros que veñen a limitar os efectos sobre a devandita conciliación. Ademais, a presenza de problemas relacionados co transporte público local dificulta o acceso ós servizos, sobre todo tendo en conta á elevada dispersión da poboación na Comarca.

Con respecto á situación das prazas non residenciais de atención ás persoas maiores, a titularidade privada das mesmas na Comarca fai preciso introducir a reflexión sobre a equidade no acceso ás devanditas prazas atendendo ás rendas xa analizadas con anterioridade. Así, a ausencia de centros da rede pública na Comarca, ó igual ca na Comarca de Fisterra ou Xallas, incide de xeito negativo no benestar da poboación de tal xeito que é preciso avanzar na mellora da oferta dende o punto de vista da rede pública consorcial xa creada, que opera a xeito de artellamento institucional multinivel para a prestación de servizos de benestar de proximidade, ou a través da posta en funcionamento destas prazas privadas acompañadas por sistemas de apoio económico ás persoas usuarias.

Un aspecto no que é preciso incidir é no recoñecemento do labor das entidades sociais para a xestión dos equipamentos de atención á discapacidade dos que, como se menciona, a comarca carece. Neste sentido, a presenza de entidades sociais amósase como un activo importante para a creación de redes comarcais de entidades para o benestar co que isto comporta en termos de ampliación das capacidades conxuntas de deseño de medidas de benestar ou de profundidade das mesmas. Ademais, incidindo no recoñecemento do traballo das entidades sociais, estas están a exercer o liderado das tarefas de atención e coidados, reforzando de xeito imprescindible as tarefas levadas a cabo polas familias.

A diferenza do acontecido noutras Comarcas (Fisterra ou Bergantiños, por exemplo), en Soneira non existen equipamentos de benestar xestionados por entidades sociais que, na maior parte dos casos, se están a focalizar na atención ás persoas con discapacidades. Así, a inexistencia de entidades e de equipamentos impide a riqueza da interdependencia observada noutros territorios e supón a necesidade de facer esforzos tanto para a estabilidade dos programas actualmente levados adiante por entidades do TSAS non localizadas na Comarca, como na creación de equipamentos que dean resposta, por exemplo, ó colectivo de persoas con discapacidade que na actualidade non contan con servizos na Comarca.

Con todo, tanto no caso dos programas levados a cabo por entidades sociais non pertencentes á Comarca (Cruz Vermella, por exemplo), como no caso dos equipamentos mencionados, é preciso que as relacións entre administracións locais e entidades se baseen na coordinación, na estabilidade e na sustentabilidade das iniciativas. Con estes principios de actuación avansarase no deseño de medidas conxuntas ampliando o abano de servizos e a súa profundidade, dando resposta a necesidades sociais ata o de agora non respondidas.

Así, na procura desta estabilidade local e da sustentabilidade das iniciativas sociais, dos equipamentos que estas xestionan e dos seus equipos técnicos, amósase preciso non só que os Concellos avancen na colaboración, senón que esta filosofía da estabilidade se estenda ós programas de colaboración sostidos dende ámbitos como a Deputación da Coruña, co que isto supón á hora de multiplicar a potencialidade das redes comarcais e das políticas locais de benestar.

Como se menciona con anterioridade, a situación da oferta pública de equipamentos de proximidade relacionados coa atención non residencial ás persoas maiores comporta unha especial tensión sobre o SAF como programa de coidados, así como sobre a familiarización en último termo. Neste sentido, a relevancia do número de persoas atendidas polo SAF dependencia supón a verificación desta tensión operativa que, ademais, vai en detrimento da utilización do SAF Libre Concorrenza que, como se indicou, é utilizado nos Concellos da Comarca para casos de emerxencia, o cal explica a súa limitación.

Ademais, é preciso mencionar que o SAF Libre Concorrenza presenta unha importante variabilidade en función dos Concellos que responde a factores de xestión interna de carácter xurídico ou financeiro. Deste xeito, a presenza de licitacións consolidadas en Vimianzo e Zas, esta última recente, supón que Vimianzo conte cuns importantes resultados de horas prestadas, en tanto que a previsión de Zas sexa unha salientable expansión. Pola contra, o caso de Camariñas supón o recoñecemento de que os factores operativos internos alleos ó criterio técnico teñen a capacidade de determinar os resultados do servizo chegando a unhas cifras case residuais.

Unha das intervencións que pode proporcionar a entrada en servizo do SAF nas súas dúas modalidades é a relacionada coas familias e coas persoas coidadoras. Dentro destas actividades, os Concellos da Comarca recoñecen que este eido de actuación é un baleiro que é preciso cubrir xa que, en termos xerais, non hai programación especificamente pensada para este colectivo, alén de que se recoñece que para o éxito destas actividades sería preciso a dotación de servizos de carácter complementario, facendo tamén fincapé en que as diferentes actividades municipais (actividades de cultura, de deportes, de lecer...) teñan en conta as necesidades deste colectivo. Neste sentido, Camariñas conta con experiencia na realización de xornadas formativas que foron realizadas en coordinación cos Centros de Saúde de Camelle e de Ponte do Porto, por exemplo.

Con todo, é preciso introducir un matiz importante relacionado coa *demotanasia* e co proceso de desertización poboacional xa que os equipos técnicos municipais están empezando a detectar casos de persoas dependentes sen familiares ou persoas coidadoras, de tal xeito que nestes casos o SAF ou servizos como Teleasistencia ou Xantar na Casa están a conformarse como os nexos de relación das persoas usuarias coa contorna.

Na liña do xa mencionado, os equipos municipais de benestar afirman unha excesiva práctica *hiperfocalizada* na xestión das actividades para as persoas maiores, así como nos programas de coidados, a pesar do cal se detectan baleiros salientables como é o caso dos traballos coas familias e persoas coidadoras das persoas dependentes.

Neste sentido, esta *hiperfocalización* non supón o esgotamento do SAF xa que en contextos de elevado avellentamento a demanda estase a incrementar. Con todo, a prestación de servizos depende de diferentes elementos operativos tales como a presenza de persoal formado na contorna, a vixencia das bolsas de traballo locais, ou a xestión orzamentaria municipal, de tal xeito que estes limitantes están a marcar a evolución do servizo en varios Concellos xerando situacións de inequidade derivadas da xestión interna dos Concellos.

Finalmente os equipos técnicos municipais recoñecen a necesidade dun programa comarcal de atención temperá, co que tampouco se conta na Comarca de Fisterra.

E) Os equipos locais de benestar.

A evolución das modalidades de financiamento que a Sección de Benestar da Deputación da Coruña pon a disposición dos Concellos menores de 20.000 habitantes supón unha variación nas posibilidades dos servizos a raíz dun dobre efecto.

Por unha banda, o financiamento do perfil do apoio administrativo e de persoal técnico complementario ó/á traballador/s social de referencia permite completar dende un punto de vista integral ó equipo inicial, permitindo tanto unha maior axilidade administrativa e unha mellor atención inicial ó público, como unha atención multidisciplinar ós diferentes casos, achegando tamén posibilidades de ampliar o abano de servizos ofrecidos dende os Concellos.

Por outra banda, a fonda variación do financiamento do SAF da modalidade de libre concorrencia supón un incremento no ingreso dos Concellos e, polo tanto, unha maior capacidade á hora da prestación deste servizo que, como se puido observar, aínda non é posible avaliar e que tamén depende doutros factores individuais de cada Concello como pode ser o referente á existencia de sistemas de xestión informatizados ou o rendemento dos equipos propios ou de entidades prestadoras externas.

A evolución do financiamento da Deputación da Coruña, vencéllase coa maior capacidade dos Concellos á hora de incrementar os seus equipos técnicos e administrativos dos departamentos de benestar, así como coas posibilidades do SAF básico. Así, tódolos Concellos da Comarca contan con persoal financiado pola Deputación, salientando o peso que ten o financiamento do persoal técnico complementario no Concello de Camariñas (onde a Deputación financia 2 prazas de técnicas A1), en tanto que nos Concellos de Vimianzo e Zas estase a financiar prazas de A2.

Como se pode comprobar, o financiamento do persoal técnico complementario é central para o dimensionamento dos equipos de benestar e para a súa multidisciplinariedade. Neste sentido, é preciso facer referencia ó caso de Camariñas que aproveita este financiamento para se dotar de profesionais da psicoloxía e da pedagogía, coordinando esta última o programa de Educación Familiar, de tal xeito que se garante un enfoque integral na actuación do departamento e a posibilidade interna de barallar múltiples enfoques profesionais no deseño de actividades ou na xestión de casos. Ademais, o Concello de Camariñas conta co apoio dunha asesoría xurídica externa que presta servizos á cidadanía de xeito periódico, completando un salientable abano de profesionais do benestar.

O Concello de Zas conta co financiamento provincial dunha praza de técnico A2 para a coordinación do programa de Educación Familiar que completa, xunto coa Traballadora Social, o equipo técnico municipal. Con respecto ó Concello de Vimianzo, este conta co financiamento provincial dunha praza

de técnico A2 que coordina operativamente ámbalas modalidades do SAF, completando o seu equipo técnico con dúas Traballadoras Sociais.

Ademais do financiamento de persoal técnico complementario, o financiamento da Deputación permite ós Concellos contar con apoio administrativo, aspecto este que tamén aproveitan tódolos Concellos da Comarca se ben a localización física do posto de traballo deste apoio administrativo inflúe de xeito determinante na exclusividade da prestación de servizo para o departamento de benestar. Así, en tanto por razóns físicas o apoio administrativo se atopa localizado en Vimianzo e Camariñas a carón dos equipos técnicos, sobre todo neste último Concello que conta cunhas instalacións específicas independentes do edificio do Concello, no caso do Concello de Zas o apoio administrativo localízase nas oficinas de servizos xerais, polo que a súa exclusividade ten matices operativos.

En relación ó SAF, o financiamento da Deputación para a modalidade de libre concorrência, supón un apoio salientable para un servizo que, na actualidade, está a roldar as 60 profesionais auxiliares, de tal xeito que se observa como os equipos locais de benestar están a supoñer unha fonte importante de postos de traballo de proximidade, atendendo a máis de 330 usuarios/as e prestando máis de 60.000 horas de servizo.

Con todo, a modificación do sistema de financiamento da Deputación para o SAF de libre concorrência, que colabora na suficiencia financeira dos Concellos, está a ter un impacto limitado no incremento de prestación de horas de servizo ós/ás usuarios/as. Así, se ben en termos agregados obsérvase como as horas de Libre Concorrência pasaron na Comarca de 5.419 no 2016 a 6.578 no 2018, esta evolución vén determinada polo caso do Concello de Vimianzo que pasa de 2.665 no 2016 a 4.447 no 2018, en tanto que o Concello de Camariñas baixa 65 horas quedando nas 394 horas e o de Zas baixa 558 quedando nas 1.737 horas. É dicir, o sistema de financiamento provincial precisa de outros factores operativos internos para xerar un incremento efectivo de horas de servizo.

É neste sentido onde se reflicte toda a complexidade interna do SAF xa que, como se menciona con anterioridade, estes factores de carácter xurídico ou financeiro interno son os que están a determinar o rendemento do servizo, salientando neste caso o Concello de Camariñas que presenta uns datos nos que se pode observar a limitación estrutural do servizo no período analizado, a pesar de que neste mesmo período se dá a fonda evolución do sistema de financiamento provincial.

Nesta mesma liña débese indicar que o Concello de Camariñas é o único que conta con profesionais propios no SAF, de tal xeito que a xestión do servizo é mixta compartindo o equipo de 6 profesionais municipais (e unha que se atopa de baixa médica de longa duración) e o equipo da entidade prestadora externa (conformado por unha Traballadora Social de coordinación e 9 auxiliares) a prestación de ámbolos servizos a un total de 116 usuarios/as no 2018.

Con respecto a Zas e a Vimianzo, estes xestionan o SAF de xeito externalizado, contando con equipos de 21 auxiliares externos no caso de Zas e de 22 no caso de Vimianzo. Estes equipos están a atender a 79 usuarios/as en Zas, prestando máis de 20.000 horas, en tanto que no Concello de Vimianzo no 2018 atendéronse a 137 usuarios/as con máis de 19.000 horas de servizo.

Así, a pesar do recoñecemento dos equipos técnicos da necesidade de expandir o servizo como resposta ó incremento das necesidades sociais, os factores xurídicos, financeiros e operativos internos están a dificultar ou impedir esta evolución positiva do SAF Libre Concorrencia.

Un dos eidos recoñecidos como un baleiro na práctica dos equipos de benestar é o relacionado co voluntariado, elemento este que podería actuar de xeito multiplicador ó ter potencialidade para incidir tanto no traballo coas persoas maiores (voluntariado de acompañamento, por exemplo), en tanto que este traballo é posible vencello co apoio ás iniciativas de carácter comunitario. Neste sentido, a presenza da mencionada *hiperfocalización* nos departamentos de benestar municipais está a dificultar o deseño e xestión desta serie de programas que incrementen a carteira de servizos de benestar local, mellorando a colaboración con centros educativos, centros de saúde e entidades sociais.

Con todo, o Concello de Camariñas amosa, como se menciona con anterioridade, unha importante liña de traballo relacionada cos centros educativos e coas entidades sociais que está a ser redefinida e debe ser apoiada dende a liña da estabilidade a raíz da desaparición de Abondou, entidade social especializada no traballo con drogodependencias.

Ademais, tamén salienta a colaboración do Concello de Vimianzo coa Cruz Vermella en relación ó apoio escolar a menores ou a charlas educativas sobre saúde nos centros escolares, ou con AFAFES para o deseño e xestión dos obradoiros de memoria que tiveron máis de 125 usuarios/as.

Así, a necesidade de incremento dos esforzos e a mellora da xestión en rede de actividades coas entidades sociais (e a utilización por parte destas do voluntariado, como é o caso de Cruz Vermella en Vimianzo) demostra a potencialidade para multiplicar as posibilidades dos equipos municipais de benestar, o abano de servizos e a amplitude das intervencións e da resposta pública ás necesidades sociais.

4.2 AS PRINCIPAIS RECOMENDACIÓNS.

A) A evolución demográfica

Tal como se vén indicando ó longo do documento, a pesar da posta en marcha de equipamentos de atención á primeira infancia como é o caso das Escolas Infantís en tódolos Concellos a evolución demográfica na Comarca amosa unha importante caída nos últimos anos derivada dos datos negativos dos saldos vexetativo e migratorio, que se soste a medio prazo atendendo ás proxeccións oficiais.

Esta evolución afecta a practicamente tódolos núcleos de poboación da Comarca, salientando que nin o núcleo urbano do Concello de Vimianzo nin o de Camariñas, os máis poboados da Comarca, non son quen de constituírense en centralidades que atraían poboación ou compensen as caídas xerais.

Neste sentido, o habitual vencello entre servizos e emprego con dinamización demográfica é posible aplicalo á Comarca, tendo en conta a necesidade de facer énfase nos sectores económicos de proximidade de elevada potencialidade tractora como poden ser o mar ou o forestal. Así, a estratexia para a recuperación demográfica na Comarca debe ser integral, facendo fincapé na mellora da dotación de servizos de benestar e na xeración de economías de proximidade.

Dentro destes sectores económicos atópase o propio benestar como fonte de emprego de proximidade e de calidade onde se integran servizos de elevada intensidade como o SAF ou como poden ser os diferentes equipamentos activos na Comarca adicados tanto á atención á primeira infancia como ás persoas maiores, salientando a ausencia de equipamentos ou servizos adicados ás persoas con discapacidade.

Neste sentido, emerxe a necesidade de, por unha banda, completar o abano de equipamentos precisos en materia de benestar dando resposta ás necesidades de atención ás persoas maiores de proximidade con equipamentos públicos como os Centros de Día (que actúen de xeito complementario coa oferta privada actual), en tanto que estes equipamentos xeran ó seu tempo a necesidade de persoal formado, para o cal non se observa na contorna ningunha formación profesional específica alén da presenza de iniciativas puntuais lideradas polos Concellos.

Así, na liña do aproveitamento das posibilidades de emprego que xeran os equipamentos de benestar, amósase preciso non só potenciar as accións formativas senón avanzar para pechar o círculo da inserción laboral das persoas formadas, garantindo unhas condicións laborais que fagan atractivo o traballo no benestar.

Deste xeito, un dos elementos que é preciso potenciar é a vinculación entre a detección de necesidades sociais, a formación e a inserción laboral nos servizos de benestar de proximidade, de tal xeito que se xeren prácticas de colaboración internas entre os diferentes departamentos municipais, salientando pola súa importancia os relacionados co desenvolvemento local ou coa promoción económica e o emprego.

A continuación mencionáranse diferentes recomendacións encamiñadas a avanzar na creación dunha Comarca con capacidade de atracción e retención da poboación como principal elemento para evitar o proceso de *demotanasia* no que se atopa.

Recomendación 1. Xeración de estratexias compartidas entre os Departamentos de Promoción Económica e Emprego locais cos de Benestar.

Como se indica con anterioridade, e como así recoñecen os equipos de benestar, a estabilización da evolución demográfica é unha consecuencia da emerxencia de economías de proximidade baseadas en actividades tractoras de elevada capacidade de xeración de emprego. Neste sentido, amósase preciso afondar no desenvolvemento dos sectores económicos de proximidade máis salientables complementados coa expansión dos servizos de benestar locais e comarcais, con que

esta complementariedade comporta en termos de creación de postos de traballo e de mellora das condicións de conciliación.

Este desenvolvemento socioeconómico debe ser harmónico, para o cal se recomenda a introdución da visión do benestar como elemento consubstancial na acción municipal. Esta visión, que dará na creación de *coalicións internas de benestar*, suporá tanto a introdución da necesaria planificación dos servizos de benestar (servizos de conciliación, servizos de transporte público...) para dar resposta á creación de novas iniciativas económicas que reterán/atraerán persoal, ó mesmo tempo que estes servizos de benestar serán identificados como fontes de ocupacións cualificadas que redundarán na retención/atracción de poboación.

Dentro destas *coalicións internas de benestar* salientan ferramentas como as bolsas de traballo municipais que poñan en relación ás entidades demandantes de recursos humanos e ás persoas demandantes de emprego, aspecto este que fornece de información, ó mesmo tempo, ós servizos técnicos municipais para anticipar demandas sociais ás que responder en termos de benestar a través da creación de novos servizos ou a través da ampliación ou redefinición dos xa existentes.

Ademais, é preciso indicar que na actualidade os equipamentos de benestar que se atopan operativos na Comarca poden actuar como centros de atracción de persoal formado, sendo de especial interese a experiencia coa que contan os Concellos á hora de deseñar accións formativas específicas na área de benestar. Dentro desta liña é de especial interese a reflexión sobre o estado do Centro de Día de titularidade privado que formalmente figura como autorizado no Concello de Vimianzo, de tal xeito que a súa operatividade definitiva sexa quen de xerar postos de traballo e servizos dentro do modelo de economías de benestar de proximidade.

As accións formativas relacionadas co benestar están a xerar persoal capacitado para a súa integración nos servizos de benestar das diferentes entidades prestadoras, a pesar do cal é preciso afondar na mellora destas accións. Neste sentido, a aprendizaxe relacionada cos obradoiros de emprego leva a considerar unha atención especial na selección dos perfís máis axeitados para a súa incorporación tanto ás accións formativas como con posterioridade ó traballo activo de calidade, sobre todo no SAF que, como se indica, conta cun importante volume de auxiliares e a tendencia é ó incremento, a pesar da realidade operativa interna xa mencionada.

Dentro desta lóxica, é preciso facer referencia ás ferramentas que na actualidade están a disposición das administracións locais á hora de incidir na dinamización económica local. Neste sentido, a lexislación vixente a través da utilización de cláusulas sociais, laborais e medioambientais, así como da reserva de contratos³⁰, permite mellorar a colaboración coas entidades sociais, por exemplo, a través dos seus centros especiais de emprego o cal contribúe á xeración de economías de proximidade de especial valor para colectivos específicos. Dentro desta categoría incluíriase o Centro Especial de Emprego Reciclado de Galicia, cun Centro de Traballo no Concello de Zas que está a ser xestionado por COGAMI.

³⁰ Disposición adicional 4ª da Lei 9/2017, do 8 de novembro, de contratos do sector público, pola que se traspoñen ó ordenamento xurídico español as Directivas do Parlamento Europeo e do Consello 2014/23/UE e 2014/24/UE, de 26 de febreiro do 2014.

Deste xeito, as coalicións internas de benestar incidirán dun xeito integral tanto na mellora da compra socialmente responsable das administracións (o cal xerará unha mellora substancial das condicións das entidades sociais), ó mesmo tempo que se terán en conta as necesidades de benestar á hora de planificar o apoio local ás novas iniciativas de proximidade e se mellorará o ciclo da formación/inserción para as actividades de benestar.

Ademais, non é posible obviar a potencialidade para a creación de postos de traballo de proximidade coa que contan na actualidade infraestruturas como pode ser, por exemplo, o polígono empresarial de Vimianzo, co cal é preciso reforzar as coalicións internas mencionadas para maximizar o aproveitamento das potencialidades propias, xerando sinerxias cos servizos de benestar e con outro tipo de servizos como pode ser o transporte público local.

Recomendación 2. Programa de fomento e estabilidade das entidades sociais e das actividades das entidades asociativas operativas na Comarca.

Na actualidade non existen na Comarca entidades do TSAS que xestionen equipamentos, limitándose as entidades a deseñar ou implementar actividades ou programas en colaboración cos Concellos. Neste sentido, de xeito diferente ó que acontece noutras Comarcas, a carencia destas entidades sociais xestoras de equipamentos supón que non se estea a traballar con colectivos como o das persoas con discapacidade, como así acontece en Fisterra ou Bergantiños, por exemplo. Así, a interdependencia que habitualmente se está a dar entre os equipamentos de titularidade pública, privada e social (así como entre os colectivos obxectivo dos mesmos) vese limitada e, polo tanto, a efectividade final das políticas de benestar pode ser mellorada.

No marco dun programa de fomento e estabilidade das entidades sociais que traballan na Comarca, non só é preciso que os equipos municipais melloren o seu coñecemento e coordinación coas entidades sociais, e cos servizos que estas ofrecen co obxectivo de asentar unha actuación conxunta en forma de *rede*, senón que é preciso avanzar cara fórmulas de estabilidade da actividade destas entidades.

Esta estabilidade debe partir, tanto das propias entidades locais como de institucións superiores ós Concellos que teñen entre as súas liñas de actuación a colaboración e o cofinanciamento de entidades sociais. Esta estabilidade debe colaborar para garantir o funcionamento cotiá das entidades e dos seus equipamentos, de elevado interese social local e comarcal, e debe ser o elemento que una ós diferentes actores para a xeración de actividades conxuntas e complementarias.

Ademais, na liña da mellora da colaboración entre Administracións locais e tecido asociativo en clave de benestar, a intensidade dos fluxos de comunicación non só se debe circunscribir ás entidades do TSAS, senón que debe ser ampliada a outras entidades asociativas de carácter cultural, deportivo... Dende este punto de vista, a mellora da comunicación coas entidades

asociativas tanto a nivel sectorial como territorial mellorará o deseño e a implementación das accións de benestar, multiplicando o seu efecto e chegando a máis potenciais usuarios/as.

É dicir, a nivel local é preciso contar cunha estrutura de gobernanza informal que dea capacidade ó equipo de benestar de integrar achegas das entidades para a mellora do deseño das actividades, ó tempo que se conte con elas para a difusión e implementación. Do mesmo xeito, as actividades das entidades asociativas deben ser deseñadas atendendo ás prioridades do benestar e da inclusión e deben contar co apoio dos equipos técnicos municipais á hora da súa implementación.

Esta gobernanza xerará maiores capacidades para as accións de benestar, maior riqueza no deseño e maiores posibilidades de mellorar a calidade de vida das persoas, sobre todo tendo atendendo ás circunstancias daquelas que viven en contornas de elevada dispersión.

Recomendación 3. Mellora da oferta comarcal de formación dirixida á atención ás persoas.

Tanto o fomento de iniciativas económicas de benestar de carácter endógeno como a atracción das mesmas deben xerar emprego de calidade de proximidade, sendo un dos seus alicerces a presenza de profesionais coa formación axeitada para dar resposta ós servizos de benestar que se presten.

Con todo, os equipos técnicos municipais afirman que, na actualidade, servizos como o SAF demandan persoal, polo que as necesidades do servizo superan as capacidades de accións como son os obradoiros de emprego ou as actividades municipais desenvolvidas de xeito puntual ou a formación de iniciativa privada.

Así, é preciso facer fincapé en ferramentas como os obradoiros de emprego que demostraron ser de importante utilidade, mellorando selección de perfís previa e garantindo que os/as profesionais formados/as accedan ós postos de traballo ofertados polas diferentes entidades prestadoras.

Ademais, estas accións xerarán persoal formado para a súa inserción nos equipamentos de benestar que se localizan na Comarca, o cal redundará, como se menciona con anterioridade, tanto na mellora da prestación de servizos, como na xeración de economías de proximidade para a atracción/retención de poboación.

Con todo, nesta mesma liña e tendo en conta tanto a situación da poboación na Comarca, bótase en falla a oferta de formación oficial de Formación Profesional relacionada coa familia de servizos socioculturais e á comunidade (Ciclo Medio de atención ás persoas en situación de dependencia, por exemplo). Esta situación tamén se dá nas Comarcas de Fisterra, de Bergantiños e de Xallas, o cal supón que sexa preciso unha completa reflexión multinivel sobre a dotación desta formación no territorio.

Recomendación 4. Ampliación das actividades de benestar nos CEIP, IES en colaboración coas ANPA.

Tal como se menciona ó longo do documento, os equipos técnicos dos Concellos consideran o traballo en rede coas institucións educativas un aspecto no que é preciso mellorar e do cal depende o éxito de numerosas accións de carácter multisectorial, a pesar da presenza de iniciativas en varios Concellos que inciden nesta relación, como pode ser o caso das Escolas de Pais ou a Semana da visibilización das disfuncións en Camariñas, que complementan actividades relacionadas coa prevención.

Con todo, a recomendación supón avanzar con respecto a un modelo de traballo entre os departamentos de benestar locais e os centros educativos de carácter reactivo, pasando a traballar proactivamente, é dicir, establecendo programacións conxuntas estables que, como se indica, poidan responder a diferentes propósitos que van, por exemplo, dende a loita contra as adicións, ás actividades de carácter interxeneracional.

Así, co foco posto na xeración de accións en rede entre os centros escolares e os departamentos locais de benestar, detéctase un amplo espazo de traballo no eido das relacións comunitarias interxeneracionais.

Dentro deste campo, aínda que no marco dun programa de colaboración máis amplo, débense aproveitar as potencialidades que a proximidade xera para o deseño de actividades conxuntas de transmisión de tradicións, oficios, lendas ou toponimias e camiños tradicionais entre as persoas maiores usuarias das actividades de benestar e o alumnado dos CEIP e dos IES.

Estas experiencias poden ser recollidas e recompiladas polo seu elevado interese en termos de difusión en múltiples formatos, tanto entre o público xeral como entre profesionais especializados/as, xerando material de interese para publicacións de carácter académico.

Ademais, esta colaboración entre os departamentos de benestar locais e os CEIP e as ANPA debe ser expandida a outros eidos, entre os cales salienta a posibilidade de deseñar programas de nutrición saudable de proximidade en equidade, accións estas que inciden na xeración de economías locais e que ó mesmo tempo trasladan ó alumnado a posibilidade de almorzar de xeito saudable e equitativo, loitando así contra os casos de risco de pobreza infantil.

Unha derivada salientable do traballo conxunto é a posibilidade que se abre para os equipos técnicos de xerar novos ámbitos de actuación, tal como é o caso do traballo con colectivos de persoas inmigradas que, neste caso, pode complementar as accións de alfabetización iniciadas en Camariñas. Ademais, outra derivada de importante interese é a relacionada coa mobilidade local e a utilización de sistemas, como pode ser o caso do Camiño Escolar ou Pedibus de implantación en Carballo, que relacionan os hábitos saudables, a formación e mellora da autonomía dos nenos e nenas e as relacións comunitarias.

Finalmente, na liña de ampliar o abano de servizos ofertados dende os departamentos de benestar, e en relación coas familias e coa infancia, considérase de especial interese redeseñar e

expandir as iniciativas relacionadas coas Escolas de Familia, xa vixente en Camariñas, que, se ben son consideradas en diferentes Concellos da provincia como de elevado éxito, tamén se indica que precisan unha actualización metodolóxica e chegar a maior cantidade de potenciais usuarios/as para mellorar no establecemento/reforzo de redes de socialización, favorecendo a intensificación da vida comunitaria.

Recomendación 5. Establecemento dun programa de actuación conxunta entre os departamentos de benestar locais, os Centros de Saúde e os IES.

Na liña do mencionado con respecto á colaboración entre os departamentos de benestar e as institucións educativas, os equipos técnicos municipais recoñecen o traballo conxunto cos Centros de Saúde como outro dos elementos a mellorar, a pesar da presenza dunha importante coordinación reactiva entre os equipos, así como de iniciativas como as xa mencionadas en Camelle de carácter sociosanitario lideradas polo equipo médico ou de accións de formación relacionadas coas persoas coidadoras en coordinación co Centro de Saúde de Ponte do Porto, ámbalas dúas no Concello de Camariñas.

Dentro das posibilidades que abre o establecemento de redes de actuación cos Centros de Saúde, e na lóxica de xeración/rexeneración de hábitos comunitarios que fagan máis atractivo o territorio para a atracción/retención de poboación, atópase o deseño (baixo criterios sanitarios) de actividades relacionadas coa activación física das persoas maiores aproveitando camiños tradicionais e roteiros recuperados, o deseño de obradoiros relacionados coa nutrición saudable, ou o deseño de actividades de información e orientación sobre saúde sexual nos IES.

Neste sentido, é de importancia ter en conta que na actualidade no IES Agra de Raíces de Cee, por exemplo, estase a impartir un Ciclo Medio de Formación Profesional de coidados auxiliares de enfermaría, polo cal este tipo de programas en rede de carácter sociosanitario serían un campo de actuación axeitado para a colaboración coa formación.

Ademais, tamén é posible deseñar protocolos de actuación para a detección e actuación en casos de soidade, casos de saúde mental ou casos de adiccións. Así, dun xeito complementario co SAF, a colaboración co sector saúde debe contemplar a redacción de protocolos conxuntos en situacións de emerxencia sanitaria nos domicilios para as profesionais auxiliares do devandito SAF.

Finalmente non é posible obviar a importancia que ten a presenza do Hospital Virxe da Xunqueira para potenciar esta serie de programas conxuntos, sendo posible amplialos a outro tipo de colaboracións como poden ser, por exemplo, os bancos de axudas técnicas.

Como se pode comprobar, dende o liderado local dos departamentos de benestar é posible incidir tanto na dinamización de sectores económicos de elevado impacto laboral, como na creación de estratexias de mellora da vida comunitaria, favorecendo o establecemento de redes de actores que

traballen no territorio para a mellora do benestar e a calidade de vida da poboación, e favorecendo de xeito directo e indirecto a capacidade de atracción/retención de poboación na Comarca.

B) A soidade e o avellentamento.

A evolución demográfica observada na Comarca supón que na actualidade estase a dar un dobre proceso de perda de poboación e de avellentamento da mesma na liña da dinámica poboacional presente en toda Galicia, aínda que dun xeito máis intenso, e que está a condicionar a actividade dos servizos locais de benestar, sobre todo debido ó importante impacto que este proceso ten en termos de coidados de proximidade.

Este avellentamento estase a producir de xeito xeneralizado en tódolos núcleos dos Concellos, de tal xeito que tanto nos núcleos urbanos como nas parroquias máis rurais é posible observar a confluencia do fenómeno do avellentamento co da soidade, se ben nalgunhas destas últimas ó seren obxecto dunha desertización poboacional, relaciónase a soidade co illamento físico, en tanto que nos núcleos urbanos se vencella máis coa perda das relacións sociais ou da vida comunitaria, é dicir, das redes sociais de apoio.

Dende as políticas de benestar, na actualidade, estase traballando de xeito directo ou indirecto en relación á soidade e ó avellentamento dende un duplo punto de vista. Dende o punto de vista dos coidados, salienta pola súa elevada capilaridade e impacto o SAF que, nas súas dúas modalidades, chega a un elevado número de fogares e de persoas maiores.

Ademais, tamén salienta o programa de Teleasistencia que, tanto en relación á dependencia como o propio da Deputación da Coruña, son ferramentas moi utilizadas e valoradas tecnicamente para o seu uso en situacións de soidade.

Dende o punto de vista comunitario, os Concellos están traballando na xeración dunha salientable oferta de actividades relacionadas coa activación (física, memoria...) ás que subxacen obxectivos implícitos/explicitos de revitalización relacional para as persoas usuarias, existindo programas de referencia de enorme interese tanto para a súa actualización como para a súa expansión. Con todo, amósase preciso traballar en servizos complementarios cunha salientable derivada en termos de benestar como é o transporte público, de gran incidencia na vida social das persoas.

Neste sentido, e dende un punto de vista integral, é posible orientar un mesmo programa a diferentes obxectivos. Este é o caso da primeira recomendación.

Recomendación 6. Establecemento dun programa de actuación conxunta entre os departamentos de benestar locais, os CEIP, os IES, as entidades asociativas e as ANPA.

O programa, que nos apartados anteriores tiña o obxectivo de establecer vencellos comunitarios e interxeneracionais entre as persoas maiores asistentes ás actividades de benestar e o

alumnado dos CEIP e IES, ten á súa vez o obxectivo de, dende o mesmo punto de vista comunitario, contribuír ó reforzo das relacións sociais entre as persoas maiores, polo que é unha ferramenta de salientable utilidade á hora tanto de incidir no avellentamento activo como á hora de incidir na soidade.

Neste sentido, este programa debe ser ampliado incluíndo experiencias que, tanto desenvolvidas polos Concellos como polas entidades asociativas ou culturais en activo a nivel municipal ou parroquial, son de especial interese pola potencialidade interxeneracional que teñen.

Así, como se mencionaba con anterioridade, de cara á mellora e consolidación das redes comunitarias nas que se integran as persoas maiores, así como para facilitar a transmisión de cultura e valores, considérase de interese potenciar a transmisión destas experiencias ó alumnado dos CEIP e dos IES coa colaboración das ANPAS, facilitando deste xeito a integración de pais e nais nestas experiencias.

Deste xeito, é posible aproveitar o coñecemento xurdido nos Obradoiros de Memoria que os Concellos teñen como unha das súas actividades máis salientables, así como outras actividades especificamente desenvolvidas polas persoas maiores de cara ó seu pulo e ampliación.

Tal como se menciona, os obradoiros e actuacións multisectoriais mencionadas xerarán novas redes de socialización das persoas maiores, elemento este que para ser maximizado debe ir acompañado dun especial esforzo de difusión das iniciativas e captación de usuarios/as, superando os colectivos que tradicionalmente asisten de xeito asiduo ás diferentes actividades de benestar e abríndose a novos colectivos que xerarán maior valor ás actividades. Así, a capilarización a través das asociacións veciñais ou parroquiais, por exemplo, considéranse xeitos de difusión de escasa utilización ata a actualidade, que poden ser susceptibles de exploración para estas actividades.

Recomendación 7. Actualización e ampliación do programa de Teleasistencia da Deputación da Coruña.

Os equipos técnicos dos Concellos recoñecen que o programa de Teleasistencia da Deputación da Coruña, non só é unha ferramenta de importante eficacia á hora de loitar contra a soidade, senón que é moi valorada polas persoas usuarias polo seu funcionamento, así como polos propios equipos técnicos.

Con todo, é posible mellorar o rendemento deste programa dende varias ópticas diferentes. En primeiro lugar, a través da ampliación da resposta ás situacións de soidade. Na actualidade estanse a detectar casos onde o illamento físico nos núcleos rurais e a soidade se complementan, non existindo nas proximidades dos/as usuarios/as fogares habitados que sexan susceptibles de recolleren as chaves dos fogares dos/as usuarios/as.

Neste sentido, e tendo en conta que esta situación previsiblemente se verá incrementada, é preciso incorporar ó programa protocolos de colaboración con Protección Civil, coa Policía Local, cos servizos de emerxencia sanitaria ou coa Garda Civil, alén dos propios equipos de benestar municipal, para contar coas devanditas chaves dos domicilios das persoas usuarias que teñan problemas á hora de atopar fogares nas súas proximidades onde depositaren as chaves.

En segundo lugar, é preciso incidir na difusión do programa para mellorar o coñecemento social do mesmo e incrementar a súa demanda. Neste sentido, na liña do xa mencionado con anterioridade, un elemento fundamental para a mellora da difusión dos programas é a colaboración coas entidades asociativas, de tal xeito que poidan operar a xeito de altofalantes e, no caso de teleasistencia, transmitir a importancia do programa para a mellora da calidade de vida e da seguridade das persoas, sobre todo en casos de soidade e illamento.

Esta recomendación, atendendo á ampliación de medidas dixitais de seguridade coas que conta o vixente Programa de Teleasistencia da Deputación da Coruña, atópase na liña do traballo do Proxecto RedMay (programa europeo Interreg V A España-Portugal encabezado pola Consellería de Política Social, a Universidade de Vigo e a Cámara municipal de Braga) e das súas intervencións relacionadas coa implantación de medios tecnolóxicos para mellorar a permanencia das persoas maiores nos fogares a través da mellora da seguridade (Fogar dixital). Como se pode observar, este é un eido no que se está a traballar dende diferentes entidades e iniciativas, xerando unha fiestra de oportunidade a través da creación de sinerxias que deben ser aproveitadas dende o local para a mellora efectiva das condicións de vida da poboación con necesidades especiais.

Recomendación 8. Actualización e ampliación das actividades levadas a cabo con persoas maiores.

Na actualidade as actividades relacionadas co envellecemento activo ou, en termos xerais, dirixidas ás persoas maiores, son un elemento común a tódolos Concellos da Comarca que amosan, como se mencionou con anterioridade, non só unha importante vitalidade, éxito e demanda entre os colectivos obxectivo, senón a súa validez tanto dende o punto de vista da actividade levada a cabo, como dende os obxectivos implícitos de mellorar a socialización das persoas maiores e xerar motivacións para saíren dos fogares e se relacionaren, con todo o que isto implica en termos de activación psicolóxica.

Con todo, é posible introducir novos elementos dentro do deseño das programacións co obxectivo de avanzar na súa actualización e incremento da profundidade das mesmas. Así, por exemplo, é posible mellorar no deseño de actividades interxeneracionais tanto a través do contacto entre a programación de accións para as persoas maiores cos centros educativos, como a través da programación de accións para persoas maiores que se vencellen con entidades sociais ou veciñais na que se integre de xeito explícito á mocidade ou á infancia.

Este é un exemplo de posibilidades de ampliación do alcance das actividades dirixidas ás persoas maiores que, en termos xerais, deben ser obxecto de actualización metodolóxica e de innovación.

Ademais, é preciso indicar que a curto/medio prazo vai haber un troco substancial dos perfís de persoas maiores usuarias destas actividades, emerxendo un tipo de persoa maior activa, usuaria da tecnoloxía e con inquiredanzas de carácter cultural; características estas ás que se deben adaptar as programacións actuais para manter a súa vitalidade e éxito.

Así, ábrese a posibilidade de introducir a óptica do benestar nas actividades desenvolvidas relacionadas co sendeirismo ou coa organización de viaxes e excursións, potenciando o seu contido cultural, de recuperación etnográfica e, na liña do mencionado con anterioridade, aproveitando para a introdución da óptica interxeneracional.

Recomendación 9. Expansión dos programas de detección e prevención do deterioro cognitivo e de traballo con familiares cuidadores.

Na actualidade os Concellos están a traballar en programas de prevención do deterioro cognitivo a través de diferentes actividades como son, por exemplo, os obradoiros de memoria, pero estas actividades deberían ser actualizadas a través de programas específicos de detección para, con posterioridade, dispoñer dun abano de actividades onde se inclúan os actuais obradoiros.

Neste sentido, considérase de interese o deseño e a extensión de programas específicos de detección e prevención do deterioro cognitivo a través da detección e realización de actividades de estimulación cognitiva, activación física e activación social das persoas, tendo en conta a prestación de servizos auxiliares como é o caso do transporte adaptado.

Ademais, tamén se considera de interese o deseño de programas de apoio a familiares de persoas afectadas polo Alzheimer e outras demencias que, tanto a nivel de apoio psicolóxico individual, como a nivel grupal, ofrezan ós/ás usuarios/as a posibilidade de compartir experiencias ou de asistir a xornadas de formación, sempre tendo en conta a necesidade de contar con servizos auxiliares de apoio.

Con todo, estes programas de apoio ós familiares e persoas cuidadoras non se deben circunscribir unicamente ó deseño de actividades específicas para este colectivo, senón que esta especificidade debe ser complementaria coa súa inclusión nouro tipo de actividades xerais deseñadas polo Concello (actividades culturais, deportivas, sendeirismo, lecer...) que deben contar coa posibilidade de acceder a servizos auxiliares para o coidado das persoas dependentes.

Neste sentido, é interesante a presenza de AFAFES como entidade social específica para o traballo coas persoas con deterioro cognitivo e con capacidade para deseñar actividades de prevención e de detección temperá, sobre todo tendo en conta o programa de colaboración que está a levar co Concello de Cee e co de Fisterra.

O elevado interese destes programas supón a necesidade de realizar un esforzo en termos de difusión dos mesmos para a captación de usuarios/as ou persoas interesadas. Neste sentido, ademais das ferramentas habituais de difusión municipal e outras innovadoras (como poden ser

as liñas municipais de whatsapp, por exemplo), recoméndase a transmisión da información relacionada co programa a través das diferentes actividades deseñadas especificamente para persoas maiores polos Concellos, complementando isto coa utilización de establecementos de proximidade (hostalaría, centros de saúde, farmacias, pequeno comercio...) como rede de transmisión de información, así como coa difusión a través das entidades asociativas locais.

Finalmente, para a operativización desta recomendación considérase preciso establecer unha reflexión sobre a posibilidade de localizar un equipo específico de xeito central a nivel comarcal, ou sobre outro tipo de posibilidades como pode ser, por exemplo, a liña de traballo do Proxecto RedMay (programa europeo Interreg V A España-Portugal encabezado pola Consellería de Política Social, a Universidade de Vigo e a Cámara municipal de Braga) a través de unidades móbiles que complementen estes servizos de información e prevención de demencias con outros relacionados coa podoloxía e oftalmoloxía, tal como actúa o devandito proxecto en diferentes Concellos da provincia.

Recomendación 10. Deseño dun programa específico de detección e intervención coas persoas en situación de soidade. O impulso dos programas de voluntariado.

Na actualidade estanse a desenvolver programas específicos de detección e intervención coas persoas en soidade, aínda que estes se levan adiante sobre todo en grandes cidades, como é o caso da Coruña.

No contexto da Comarca é posible identificar, por unha banda, contornas urbanizadas como é o caso do núcleo urbano de Camariñas ou Vimianzo, en tanto que tamén é posible identificar amplas zonas de carácter rural. Neste sentido, alén dos contextos, é preciso deseñar programas que sigan a liña da revitalización e utilización das redes comunitarias co obxectivo de obter información e previr situacións problemáticas.

Así, os programas de detección e intervención coas persoas en soidade deben ser deseñados tendo en conta a existencia e vitalidade local das redes comunitarias e veciñais coas que colaborar para levalos adiante, sobre todo no caso das contornas máis rurais.

En contornas urbanas as redes comunitarias son diferentes, vencellando a soidade non ó illamento físico, senón ó illamento social. Con todo, o programa de detección e intervención en situacións de soidade debe colaborar con actores comunitarios colaboradores que actúen a xeito de *antenas* (bares, quioscos, farmacias, Centro de Saúde, parroquia, asociacións locais...), e detecten a presenza de persoas en soidade e as súas principais problemáticas para, a continuación, informar ós departamentos de benestar locais que, a través de ferramentas de carácter comunitario, ou dos servizos propios do Concello (caso do SAF, ou do programa de Telesistencia), ou a través das entidades sociais mediante voluntariado ou accións específicas das propias entidades, traballará para a revitalización das redes sociais destas persoas evitando así a soidade e os posibles efectos negativos da mesma.

Este mesmo programa operará a xeito de prevención en casos, por exemplo, como o das persoas cuidadoras de dependentes. Así, estas persoas que contan con servizo de SAF, serán informadas de todo tipo de actividades de lecer e respiro para evitar que a intensidade e extensión no tempo das tarefas de coidado leven aparelado a desaparición das súas redes relacionais. Con todo, para este colectivo, as accións deseñadas dende os departamentos de benestar locais deben contar con servizos paralelos de coidado que cubran as súas tarefas familiares.

Ademais, este programa atópase intimamente relacionado con outros programas xa existentes, como pode ser o Xantar na Casa xestionado polo Consorcio Galego de Servizos de Igualdade e Benestar, que deben ser intensificados xa que operan a xeito de dupla ferramenta contra o illamento a través da xeración de menús saudables, individualizados e de calidade.

Finalmente, é preciso facer unha especial reflexión sobre as actividades relacionadas co voluntariado que, como se indica con anterioridade, son unha ferramenta importante para potenciar as accións de benestar co liderado público municipal e que na actualidade son un baleiro importante na Comarca. Así, considérase preciso potenciar os programas de voluntariado utilizándoos de ferramenta multipropósito que vai dende o voluntariado de acompañamento para as persoas maiores, por exemplo, ata colaboración nas accións en centros educativos ou entidades sociais, ou a colaboración e difusión de actividades de carácter comunitario que relacionen cultura con hostalaría, como xa se fixo noutros Concellos da provincia.

Neste sentido, a creación de redes de voluntariado estable, e a súa focalización en axentes de elevado coñecemento de proximidade (farmacias, bares, comercio de proximidade, quioscos...) potencia a capacidade das mencionadas *antenas* e amplía o seu efecto en termos de benestar, converténdose nunha potente ferramenta.

Recomendación 11. Deseño de sistemas de transporte público local.

Na actualidade a mobilidade local está considerada como un importante problema que conta con importantes efectos a nivel do benestar e da calidade de vida da poboación, sobre todo dos núcleos máis rurais por onde non están a circular as grandes liñas, de tal xeito que se considera preciso actuar dende un dobre punto de vista en relación á mobilidade.

En primeiro lugar, deseñando sistemas de transporte local para conectar as parroquias e núcleos rurais coas centralidades, difundido a súa existencia e fomentando o seu uso entre a poboación.

En segundo lugar, mellorando a conectividade dos sistemas locais coas grandes rutas. Neste sentido é preciso ter en conta os fluxos, horarios e centralidades xa que, no caso da Comarca, cóntase tanto con diferentes equipamentos de carácter empresarial que teñen a capacidade de atraer importantes cantidades de persoas traballadoras, en tanto que tamén se debe ter en conta a presenza do Hospital Virxe da Xunqueira en Cee, que se constitúe como centralidade intercomarcal, polo que existen nos de comunicación con necesidades propias ós que é preciso responder.

Ademais, estes sistemas de transporte local, e o deseño da rede de conectividade co sistema supralocal, deben ser deseñados atendendo a múltiples criterios que van dende a mellora da interacción social das persoas maiores que residen en núcleos rurais (facilitando visitas ós Centros de Saúde ou a organismos oficiais, por exemplo), da mocidade que reside en núcleos urbanos ou rurais (facilitando a mobilidade en relación á escola ou ó lecer), ou das persoas en idade activa (facilitando a mobilidade para acceder ás centralidades laborais).

Finalmente, dentro deste programa, tamén é preciso iniciar accións de información/sensibilización/concienciación sobre o axeitado uso de vehículos sen carné que, en colaboración coas autoridades de seguridade viaria, protección civil e tráfico, incidan sobre o colectivo obxectivo de persoas maiores.

C) As múltiples exclusións.

Ó longo da diagnose e das conclusións foron expostas diferentes formas de exclusión que afectan á poboación na Comarca, salientando tanto aquelas de carácter económico relacionadas coa disposición de rendas, como as que teñen un carácter relacional vencelladas coa soidade, coa discapacidade ou as xeradas coas diferentes adicións.

Neste sentido, e directamente vencellado coa dinamización económica que, como se mencionou, é un elemento fundamental á hora de xerar capacidade de atracción dos territorios para a fixación de poboación e na loita contra a exclusión social derivada do risco de pobreza, nos Concellos da Comarca amósase como prioritario o establecemento de coalicións entre os departamentos de benestar, os de promoción económica e emprego ou desenvolvemento local e os departamentos xurídicos coa finalidade de conectar tódalas políticas públicas co obxectivo de incidir sobre a xeración de economías de proximidade e, polo tanto, para xerar postos de traballo que garantan rendas suficientes para a poboación.

Estas coalicións internas deben ser expandidas á creación de dinámicas de traballo conxunto coas entidades asociativas que traballan no territorio, salientando pola súa importancia aquelas que traballan coas persoas con discapacidade, sobre todo tendo en conta a ausencia de equipamentos específicos na Comarca para a súa atención.

Ademais, dentro deste último aspecto relacionado coa ausencia de equipamentos específicos para o traballo con persoas con discapacidade, é preciso ter en conta a presenza tanto de entidades sociais de recoñecido prestixio en Comarcas lindeiras (caso de ASPADEX en Fisterra, por exemplo), como de certas actividades levadas a cabo polos Concellos como foi, por exemplo, a emprendida polo Concello de Camariñas relacionada coa natación nas instalacións da piscina do Concello de Cee ou as Andainas do Día da Inclusión organizadas polo propio Concello de Camariñas en coordinación coa entidade social Íntegro de Nantón.

Así, a experiencia acumulada polos equipos de benestar municipais e a presenza de entidades sociais de referencia nas proximidades abre novas posibilidades para o traballo na inclusión deste colectivo

dende múltiples puntos de vista, entre os que salienta o de carácter laboral ou o lecer, sendo preciso deseñar actuacións específicas para incidir neste campo de actuación.

Recomendación 12. Deseño e creación de Bolsas de Traballo locais.

Con anterioridade mencionábase a necesidade de xerar *coalicións* entre os departamentos de benestar e os de promoción económica e emprego municipais co obxectivo de integrar as axendas do benestar e da dinamización económica para avanzar no proceso de atracción/retención de poboación.

Unha das derivadas máis salientables da potencialidade desta *coalición* é a incidencia sobre os colectivos en risco de pobreza ou exclusión social, cos que é posible traballar non unicamente en termos de elaboración de itinerarios formativos, senón superando a inserción laboral a través de programas específicos integrándoos en ferramentas máis amplas e de maior alcance.

Ademais das oportunidades que os sistemas de intermediación públicos municipais ofrecen a determinados colectivos, estas ferramentas están abertas a toda a cidadanía e a todo o tecido empresarial, para o cal é preciso facer un labor de prospección intenso por parte dos departamentos de promoción económica locais.

Con todo, esta intermediación xera efectos de valor nas economías de proximidade, xa que a experiencia das diferentes Bolsas de Traballo coas que contan na actualidade Concellos na provincia é positiva á hora de establecer tanto iniciativas de intermediación entre a oferta laboral achegada por empresas e a demanda de postos de traballo solicitada polas persoas desocupadas, como á hora de establecer prioridades atendendo á existencia de diferentes colectivos obxecto de especial atención que poidan ser susceptibles de inserción efectiva.

Neste sentido, a recompilación de información xurdida destas tarefas de intermediación tamén é de valor, servindo de guía para o deseño de accións formativas ou, por exemplo, para o deseño de servizos complementarios de elevado valor como poden ser os de conciliación ou o transporte público local.

Ademais, é importante ter en conta a experiencia acumulada polos equipos de promoción económica e orientación laboral dos Concellos da Comarca, co cal é preciso recoller e potenciar esta experiencia na liña da mellora da coordinación das políticas locais e do fomento das economías de proximidade. Neste sentido, Concellos como o de Zas xa conta cunha bolsa propia para a mediación laboral, en tanto Vimianzo conta con experiencia relacionada coa recompilación de ofertas de emprego das empresas da contorna, co cal existe un importante substrato de traballo previo neste eido.

A intermediación laboral debe ser complementada co apoio á xeración de novas iniciativas económicas de proximidade, aspecto no cal diferentes Concellos contan con experiencia como é o caso de Camariñas coas accións desenvolvidas polo equipo de desenvolvemento local.

Neste sentido, considérase estratéxico afondar nas xa mencionadas *coalicións internas* xa que estas ferramentas poden ser obxecto de interese por persoas coas que se estea a traballar dende benestar, en tanto que tamén poden ser de interese á hora de xerar iniciativas económicas que respondan ás necesidades de benestar, ademais de favorecer a dinamización xeral do emprego, sobre todo tendo en conta a existencia de infraestruturas como pode ser o polígono empresarial de Vimianzo de importante potencial.

Recomendación 13. Fomento dunha contratación pública socialmente responsable.

A introdución tanto das cláusulas sociais, laborais e medioambientais así como a utilización da reserva de contratos³¹ nas licitacións públicas está a converterse nunha ferramenta para que a contratación pública incida na dinamización dos sectores económicos de proximidade e na mellora da inclusión laboral de determinados colectivos con necesidades especiais, sempre dentro do respecto ó principio de seguridade xurídica.

Esta utilización é posible se previamente existe unha extensión das coalicións internas mencionadas con anterioridade entre os departamentos de benestar e promoción económica locais, ós departamentos de carácter xurídico e financeiro, de tal xeito que o Concello utilice un completo abano de alternativas no apoio das políticas de benestar.

A introdución destas ferramentas é posible, e na provincia existen diferentes experiencias de éxito, en licitacións tales como as relacionadas coa recollida e xestión de RSU, por exemplo, de elevada contía económica e de importante intensidade en termos de persoal requirido.

Con todo, na liña do mencionado con anterioridade, o uso das cláusulas sociais e a reserva de contratos por parte das administracións debe atender á normativa vixente, garantindo a seguridade xurídica dos procedementos de contratación.

Recomendación 14. Ampliación dos programas actuais de traballo conxunto cos Centros educativos. O exemplo de O Mar na Escola e o vencello coa inclusión.

Na actualidade estanse a espallar ou repuntar diferentes adiccións entre a mocidade. Algunhas delas, como as relacionadas co consumo de alcohol, contan cun importante asentamento social que, en determinados casos, se agrava a raíz do fenómeno do botellón en lugares localizados. Outro tipo de adiccións son máis novidosas e, polo tanto, máis difíciles de identificar e de traballar con elas. Trátase, por exemplo, das adiccións ás novas tecnoloxías e ós teléfonos móbiles que, na mocidade, poden derivar en diferentes tipos de acoso. Ademais, outra derivada das adiccións de carácter tecnolóxico na mocidade é a relacionada coas apostas e co xogo, tanto nas casas de apostas como a través dos *smartphones*.

³¹ Disposición adicional cuarta da Lei 9/2017, do 8 de novembro, de Contratos do Sector Público, pola que se traspoñen ó ordenamento xurídico español as Directivas do Parlamento Europeo e do Consello 2014/23/UE e 2014/24/UE, de 26 de febreiro de 2014.

Así, se ben se constata a existencia nos centros escolares de actividades relacionadas coas adicións mencionadas, e incluso de temáticas máis amplas cá propia prevención, é preciso avanzar nestas actividades dende o punto de vista da súa estabilidade no tempo, para o cal amósase preciso consolidar a actividade dos equipos técnicos coordinadores co obxectivo de aproveitar o substrato das actividades xa realizadas para potencialas, medilas e avaliar os seus efectos.

Deste xeito, considérase necesario mellorar o apoio ás accións que actualmente se atopan en vigor, introducindo novas variantes como o traballo coas adicións de carácter tecnolóxico e as súas derivadas relacionadas coa ludomanía.

O éxito destes programas, tal como se están enfocando na actualidade, dependen da continuidade do traballo conxunto entre os equipos de benestar, os centros educativos, as ANPA e as familias, considerando este último elemento como fundamental para o seu éxito.

Neste sentido, un dos programas que están levando a cabo os centros escolares é O Mar na Escola (programa liderado pola Escola de Vela Cataventos de Corcubión, diferentes Concellos) que, na actualidade, achega o mar a través da navegación a escolares de 17 centros educativos de Camariñas, Carnota, Cee, Dumbría, Fisterra, Corcubión, Muxía e Laxe. Este é un exemplo de programa que vencella o deporte coa escola, onde se poden introducir elementos de carácter interxeneracional e que, a raíz da súa práctica na Ría de Corcubión, é posible aproveitar para realizar actividades de inclusión con colectivos de persoas con discapacidade en coordinación con entidades sociais como APEM ou ASPADEX.

Así, O Mar na Escola é quen de complementar as actividades puntuais que se poden levar a cabo dende os Concellos en relación ó deporte no colectivo de persoas con discapacidade, como é o caso mencionado da natación que puxo en práctica o Concello de Camariñas, ampliando o abano de alternativas de interese e mellorando de xeito substancial as accións relacionadas coa inclusión.

Como se pode comprobar, o traballo conxunto entre as institucións educativas e os departamentos municipais de benestar é básico á hora de establecer estratexias de prevención. A potencialidade desta colaboración tamén abre portas para o desenvolvemento de programas relacionados coa nutrición infantil saudable que poden ser *refocalizados* atendendo á prioridade de loitar contra a exclusión social e a pobreza infantil dende a garantía da equidade.

Recomendación 15. Deseño de programas de nutrición saudable de proximidade en equidade nos CEIP e nos IES da Comarca.

Na actualidade, unha das principais derivadas da desigualdade económica provocada, en grande medida, pola recente crise económica, é a relacionada coa pobreza e o risco de exclusión infantil.

Este risco de exclusión infantil afecta á nutrición dos nenos e nenas, que en vez de caracterizarse polo consumo de alimentos saudables, se centra en consumo de procesados de baixo valor nutricional e baixo custo, afectando polo tanto ó seu desenvolvemento físico e mental, ó mesmo tempo que incide de xeito substancial no seu desenvolvemento académico.

Para paliar este fenómeno é posible o desenvolvemento dun programa de almozos saudables de proximidade que, co obxectivo explícito de fomentar o consumo de alimentos de proximidade non procesados, tamén conta co obxectivo implícito de garantir o axeitado almorzo de todo o alumnado dos CEIP ou dos IES sen establecer diferenzas entre eles.

Este programa, a liderar dende os departamentos de benestar locais, suporía a posta en contacto de (I) produtores, (II) persoal especializado en nutrición, (III) cociñas e/ou servizos de alimentación dos centros educativos, (IV) profesorado, (V) alumnado, e (VI) ANPAS; para o cal se debe contar co apoio tanto das diferentes concellerías municipais (con especial atención a promoción económica e emprego pola súa relación cos produtores de proximidade), así como da dirección dos centros educativos.

Ó longo das diferentes recomendacións vencelladas coa loita contra as diferentes exclusións é posible incidir na potencialidade coa que contan as actuacións en rede, así como o elevado interese das accións *multipropósito* deseñadas para os CEIP e os IES, de tal xeito que estas accións xeren efectos en diferentes campos estratéxicos para as políticas de benestar locais e que, grazas á xeración da confianza entre os actores, abran posibilidades de novas actuacións posteriores.

D) Os coidados.

Un dos alicerces das políticas de benestar locais é o relacionado cos coidados ás persoas, tendo en conta a necesaria complementariedade entre as diferentes formas de coidados entre as que salientan, pola súa potencialidade, os coidados no fogar prestados a través do SAF; os coidados prestados a través de equipamentos especializados de proximidade como poden ser os Centros de Atención ás Persoas Maiores, as Escolas Infantís ou os Centros de Día e Centros Ocupacionais para persoas con discapacidade ou necesidades especiais; os coidados prestados a través de prazas de carácter residencial; ou os coidados prestados a través das redes familiares.

Neste sentido, é preciso salientar a situación das prazas de atención ás persoas de carácter non residencial. Como se mencionaba con anterioridade, na actualidade atópanse plenamente operativas 60 prazas de titularidade privada no Centro de Día de Zas, en tanto que as outras 60 privadas localizadas en Vimianzo non se atopan operativas aínda que si autorizadas formalmente. Así, perante esta situación, a Comarca atópase infradotada, tanto máis canto Fisterra tampouco conta con Centros de Día da rede pública, polo que é preciso a dotación de prazas públicas.

A existencia unicamente de prazas privadas non residenciais de atención ás persoas maiores na Comarca supón un limitante salientable para a xeración de demanda do devandito equipamento por parte das persoas susceptibles de seren usuarias. É dicir, as dificultades na oferta (por prezo ou por

afastamento) xeran inexistencia de demanda, sobre todo tendo en conta tanto as rendas xa analizadas, como a elevada dispersión da poboación no territorio. Deste xeito, no sentido inverso, a presenza de oferta de proximidade xeraría, a curto prazo, a súa demanda.

En relación á atención á primeira infancia, atópanse Escolas Infantís (ben consorciadas ben de xestión municipal) en tódolos Concellos, de tal xeito que se ben existe oferta, é preciso avanzar na ampliación dos horarios dos centros para que, efectivamente, se convertan en equipamentos de conciliación efectivos.

Con respecto a outro tipo de equipamentos, salienta a ausencia de centros para a atención ás persoas con discapacidade, rexistrando a Comarca unicamente un Centro de Traballo integrante dun Centro de Traballo dependente dun Centro Especial de Emprego no Concello de Zas adicado á reciclaxe xestionado por COGAMI. Así, atendendo á situación do colectivo de persoas con discapacidade na Comarca e á ausencia de equipamentos específicos, é preciso potenciar a colaboración entre as administracións e as entidades sociais da contorna tanto para a xeración de actividades, como para a implantación de equipamentos.

Outra das grandes ferramentas das políticas locais relacionadas cos coidados é o SAF que, tanto na súa modalidade de dependencia como na de libre concorrancia, conta cun salientable impacto na Comarca. Así, no ano 2018 o SAF chega a máis de 330 persoas prestando máis de 60.000 horas de servizo por parte de case 60 profesionais auxiliares, o cal amosa non unicamente a intensidade do servizo, senón a elevada capilaridade do mesmo, sobre todo tendo en conta o perfil medio do/a usuario/a (persoas maiores) e a evolución da poboación.

Con todo, existen diferentes elementos que están a marcar a actuación do SAF da modalidade de libre concorrancia na Comarca. Así, neste servizo inflúen de xeito determinante factores relacionados coa xestión interna municipal xurídica e financeira. Así, o SAF é un servizo complexo que, tal como se pode observar nos datos e como foi comentado con anterioridade, responde de xeito fragmentado ós incrementos xerais do financiamento realizados por parte da Deputación da Coruña.

Neste sentido, e co obxectivo de mellorar nos coidados, considérase preciso acometer diferentes medidas.

Recomendación 16. Posta en funcionamento do Centro de Día de Vimianzo.

A infradotación de prazas de atención ás persoas maiores de proximidade é un dos elementos que marca a realidade dos coidados na Comarca, sobre todo tendo en conta a situación xa mencionada do equipamento privado existente e non operativo no Concello de Vimianzo.

Neste sentido é preciso facer unha fonda análise da realidade deste equipamento xestionado por Geriatros, así como proceder á súa posta en funcionamento de se dar as condicións de partida axeitadas, sobre todo tendo en conta que as prazas se atopan formalmente autorizadas pola Xunta de Galicia.

Así, a entrada en funcionamento operativo destas prazas elevaría a oferta na Comarca a un total de 120, co cal sería preciso afrontar outro tipo de necesidades relacionadas coa equidade económica no acceso a estas prazas de titularidade privada, ou con servizos complementarios como é o caso do transporte adaptado.

Ademais, a posta en funcionamento destas instalacións suporía a necesidade de dotación de recursos humanos capacitados, co cal se estaría a reincidir nas xa mencionadas economías de proximidade do benestar.

Recomendación 17. Posta a disposición dos Concellos da Comarca de ferramentas para a mellora do SAF.

Tal como se mencionaba nas conclusións, o SAF é unha das principais ferramentas coas que contan os Concellos da Comarca para traballar nos cuidados das persoas, sobre todo tendo en conta a situación de infradotación na Comarca de prazas residenciais e non residenciais de atención ás persoas maiores, polo que é preciso focalizar a atención nas necesidades do servizo, que van alén das posibilidades de mellora do financiamento.

Os Concellos están a utilizar a xestión mixta e indirecta para ámbalas modalidades do servizo, salientando que a xestión mixta levada a cabo dende o Concello de Camariñas implica un equipo propio de 6 auxiliares. Neste sentido, non se verifica a utilización de ferramentas informáticas de apoio á xestión polo que é preciso avanzar neste eido para fornecer ós equipos técnicos de sistemas de mellora da planificación, control e seguimento do servizo.

Así, a introdución de ferramentas de seguimento e control do servizo permiten, ademais dunha maior eficiencia na asignación dos recursos, unha mellor xestión do proceso de copagamento, por exemplo, limitando a presenza de retardos ou de descoordinación á hora da elaboración de horarios de atención nos fogares. Outro dos elementos a ter en conta é a xestión das rutas das profesionais auxiliares, aspecto sobre o cal as ferramentas de xestión supoñen unha salientable mellora, sobre todo en Concellos de elevada dispersión.

Deste xeito, a introdución de ferramentas para a mellora da xestión do SAF permitirá unha maior organización e capacidade por parte dos equipos técnicos. Ó mesmo tempo, no caso dos Concellos que optan pola externalización de todo ou parte do servizo, é preciso avanzar na mellora do asesoramento xurídico específico en benestar para o deseño das licitacións, así como do proceso de seguimento posterior da actividade da entidade prestadora externa.

Ademais, este asesoramento xurídico específico apoiará ós equipos técnicos en todo o relacionado coa xestión de servizos e programas de benestar, de tal xeito que aspectos como o deseño e xestión de bolsas de traballo específicas para o SAF (caso do Concello de Camariñas) quedarán cubertos de xeito homoxéneo e xuridicamente seguro.

Como se pode observar, a recomendación céntrase no fortalecemento das capacidades dos equipos técnicos municipais para o deseño, planificación, control e avaliación do SAF, co obxectivo de avanzar na mellora do servizo como parte fundamental da política de benestar local.

Recomendación 18. Deseño dun Plan de Formación territorializado con especificidade para o SAF.

A elevada intensidade do SAF en recursos humanos, así como a variación dos casos individuais ós que se enfrontan no seu traballo diario tanto os equipos técnicos como as profesionais auxiliares, fan preciso o deseño de accións formativas específicas que permitan a actualización constante das persoas ás esixencias do traballo.

Ademais, é preciso ter en conta un elemento que, en numerosas ocasións non é ponderado con suficiencia. Trátase da elevada esixencia emocional á que se enfrontan as persoas profesionais dos equipos de benestar e que, con respecto ás auxiliares do SAF, viven en primeira persoa situacións de elevada tensión. Este elemento é preciso afrontalo a través de técnicas psicolóxicas co obxectivo de mellorar a saúde laboral e diminuír o risco do *profesional queimado/a*.

Finalmente, as accións formativas comarcais presenciais para as persoas profesionais do SAF levan implícito o establecemento de relacións entre estes profesionais, co cal se xeran dinámicas positivas de valor para o desempeño do servizo.

Recomendación 19. Deseño de protocolos de actuación para intervencións derivadas do SAF.

O SAF é un servizo que na Comarca está a chegar a máis de 330 fogares no ano 2018, polo que a súa elevada capilaridade convérteo nunha fonte de información dun enorme valor para os departamentos locais de benestar. Neste sentido, é preciso aproveitar este caudal para xerar novas intervencións que superen a atención directa ó/á usuario/a e que se focalicen, entre outras, na valoración da (I) necesidade de realizar obras de rehabilitación, accesibilidade ou mellora da habitabilidade das vivendas; e (II) a necesidade de realizar intervencións coas familias e coas persoas cuidadoras principais en materia de formación, respiro ou apoio psicolóxico a nivel individual e grupal.

A actuación dos departamentos de benestar municipais nestes aspectos é fragmentada, polo que é preciso crear procedementos para a intervención e homoxeneizala, sobre todo tendo en conta a importancia das devanditas actuacións.

Así, recoméndase o deseño de protocolos internos de actuación dos diferentes departamentos municipais (SAF, equipo técnico de benestar, urbanismo...) en relación á redacción (de ser preciso) de proxectos de obras de mellora da habitabilidade dos fogares e de solicitude de apoio económico (de ser o caso); en tanto que tamén se recomenda tal, como se menciona con

anterioridade, a expansión dos programas de atención ás persoas cuidadoras ou de intermediación en conflitos familiares, de acontecer.

Esta recomendación supón avanzar na liña emprendida polo Concello de Camariñas a través do seu programa de apoio económico ás adaptacións de baños para persoas valoradas como dependentes, de tal xeito que se xeren sinerxias efectivas entre as políticas de benestar e a dinamización do tecido empresarial local dentro das xa mencionadas economías de benestar de proximidade.

Neste sentido, é importante salientar que na Comarca é preciso avanzar na mellora da habitabilidade das vivendas e da adaptación das súas estruturas e servizos, así como da súa accesibilidade, atendendo sobre todo ás necesidades das persoas maiores. Esta liña de actuación, que ten no SAF unha fonte de información básica, segue o traballo do Proxecto RedMay (programa europeo Interreg V A España-Portugal encabezado pola Consellería de Política Social, a Universidade de Vigo e a Cámara municipal de Braga) e das súas intervencións relacionadas coa creación de contornas amigables – housing para as persoas maiores.

Recomendación 20. Deseño dun proxecto piloto para a mellora do SAF a través da Terapia Ocupacional.

Como se vén comentando, o SAF é un servizo que na actualidade está a ocupar un volume importante de recursos municipais, chegando a numerosos fogares da Comarca e amosando a posibilidade de xerar novas intervencións con maior profundidade, sobre todo tendo en conta o profundo proceso de avellentamento do territorio.

Este é o obxecto do proxecto piloto que se recomenda acometer na Comarca, dotando ós equipos SAF do profesional da Terapia Ocupacional que, para cada fogar, elabore un estudo de adaptación funcional e prevención de caídas. Estas funcións serán complementadas coa participación do profesional da Terapia Ocupacional nos obradoiros de memoria descentralizados que actualmente están a levar adiante os equipos de benestar, onde este profesional realizará actividades de reactivación e de prevención.

Ademais, é preciso introducir unha reflexión sobre os obradoiros de memoria, de tal xeito que os que actualmente se desenvolven nos centros sociais ou sociocomunitarios das parroquias (e ós que acoden persoas que non teñen dificultades de mobilidade ou que contan con posibilidade de transporte) se complementen con outras modalidades para persoas con dificultades de mobilidade a desenvolver en fogares de persoas usuarias e voluntarias nos que se xuntará, en función das posibilidades, a veciños/as da do núcleo favorecendo a socialización e o contacto.

Os profesionais da Terapia Ocupacional formarán ás persoas integrantes do SAF da Comarca para mellorar as súas habilidades e coñecemento, así como asesorarán ás persoas usuarias na adquisición de axudas técnicas, aspecto para o cal é preciso avanzar en coordinación co Hospital Virxe da Xunqueira de Cee. Neste sentido, e dentro da estratexia xeral de mellora da coordinación

coas institucións da Comarca, é posible aproveitar a presenza do Ciclo Medio de coidados auxiliares de enfermería no IES Agra de Raíces de Cee para integrar ó alumnado a través de prácticas laborais neste programa de mellora do SAF, incrementando así a súa profundidade.

E) Os equipos e a continuidade das políticas de benestar.

Un dos aspectos fundamentais nas políticas de benestar locais é o relacionado coa súa continuidade no tempo e, polo tanto, a súa estabilidade. Esta continuidade das actuacións, que é a fonte dos efectos que se procuran, non se acaba sen contar coa continuidade dos equipos que as xestionan e implementan.

Como se puido comprobar, unha parte salientable dos recursos que os Concellos da Comarca utilizan para financiar as políticas de benestar procede da Deputación da Coruña que, a través da convocatoria anual, achega recursos ós Concellos para financiar parte dos equipos e parte do custo do SAF libre concorrencia. Con todo, este sistema de financiamento, alén de evolucionar de xeito substancial ó longo dos últimos anos, segue a ser de carácter anual, aspecto este que pode limitar a continuidade procurada nas políticas de benestar locais a través da introdución de elementos de descontinuidade nos equipos.

Neste sentido, un dos aspectos que inflúen, a nivel xeral, na presenza de retencions locais á hora de realizar a contratación efectiva de profesionais unha vez garantida o financiamento anual, é precisamente esta temporalidade, de tal xeito que avanzar na superación do marco temporal supón avanzar na cobertura definitiva dos equipos.

Ademais, na análise da situación dos equipos municipais salienta a presenza de persoal técnico complementario ó/á do/a Traballador/a Social. Neste sentido, a posta a disposición por parte da Deputación da Coruña de financiamento para cubrir estes perfís está a ser axeitado ó contribuír á multidiscipliniedade dos equipos e, polo tanto, á xeración de novas intervencións en campos de actuación de interese como é o relacionado cos centros educativos, por exemplo.

Na actualidade a Deputación da Coruña está a financiar postos de A2 nos Concellos de Zas e Vimianzo, ademais de financiar postos de A1 no Concello de Camariñas. Deste xeito, o financiamento da Deputación está a chegar ós Concellos da Comarca, contribuíndo de xeito decisivo á multidiscipliniedade dos equipos, salientando o caso de Camariñas que incorpora a unha profesional da psicoloxía e outra da pedagogía.

No tocante ó persoal de apoio administrativo, este figura en tódolos Concellos da Comarca financiado pola Deputación. Neste sentido, é preciso salientar que, en termos xerais, as funcións de apoio administrativo ó departamento de benestar se ven matizadas a raíz da localización das persoas auxiliares, o cal vén determinado á súa vez polos espazos físicos dos Concellos. Con todo, e tendo en conta as dificultades expostas, o apoio administrativo e o financiamento que na actualidade pon a disposición a Deputación para esta finalidade, considérase imprescindible.

Tamén é preciso ter conta, con respecto ós equipos técnicos municipais, a necesidade de dotación dende unha perspectiva comarcal de perfís técnicos diferentes ós xa habituais nos Concellos que apoiem, amplíen e incrementen a profundidade tanto das accións xa desenvolvidas como doutro tipo de programas propostos que respondan ós salientables retos detectados.

Así, dentro dun marco xeral de avance na estabilidade do apoio técnico e financeiro que a Deputación da Coruña presta ós Concellos e ás entidades da Comarca, é preciso incidir nas seguintes recomendacións.

Recomendación 21. Reforzo da posta a disposición dos Concellos da posibilidade de contar con perfís complementarios.

Na actualidade o financiamento da Deputación está a cubrir perfís técnicos e administrativos en tódolos Concellos, amosándose preciso reforzar este financiamento dende varias ópticas.

En primeiro lugar, considérase que este apoio financeiro debe superar o horizonte temporal anual, camiñando na liña da estabilidade plurianual, co obxectivo non unicamente de reforzar a continuidade dos programas, senón de garantir a seguridade no fluxo financeiro para os Concellos, evitando así posibles dúbidas ou retencias xurdidas dos departamentos municipais xurídicos ou económicos.

En segundo lugar, considérase preciso mellorar a coordinación comarcal e provincial da actuación do persoal financiado, o cal redundará nun maior rendemento institucional e nunha maior integración das actividades, aproveitando a experiencia dos actuais equipos e compartíndoos con outros Concellos.

Neste sentido, considérase de especial transcendencia que estes equipos atendan situacións de gravidade que na actualidade están sen cubrir na Comarca, como pode ser o caso da atención temperá, de tal xeito que se preste un servizo á cidadanía que non se está a prestar, rachando así coa inequidade presente e mellorando de xeito definitivo a calidade de vida deste colectivo.

Recomendación 22. Financiamento das actividades de benestar.

Como se pode comprobar, na actualidade o modelo de apoio financeiro da Deputación ós Concellos específico para as políticas de benestar locais céntrase no equipo e na actuación do SAF de libre concorrência. Por outra banda, dentro do POS+ inclúese o financiamento que en modelos de colaboración previos se destinaba a actividades relacionadas, por exemplo, co avellentamento activo.

Con todo, estes dous sistemas de financiamento (o POS+ e o Programa anual para o Financiamento dos Servizos Comunitarios Municipais – FOPPSS-), aínda que complementarios, xeran lóxicas de actuación diferenciadas relacionadas coa súa condicionalidade. Así, en tanto o

POS+ reforza a autonomía local outorgándolle á axenda municipal unha elevada capacidade de distribución dos fondos, o FOPPSS é un programa condicional de carácter sectorial. É dicir, é o maior ou menor peso da axenda local de benestar a que incide na asignación definitiva dos fondos do POS+ ás políticas de benestar, en tanto que a propia natureza do FOPPSS garante a súa finalidade.

Neste sentido, no marco do avance na estabilidade e plurianualidade do actual modelo de colaboración entre a Área de Benestar da Deputación da Coruña e os Concellos proposta, é preciso incrementar esta colaboración a través da inclusión do financiamento de actividades de benestar que vaian alén das xa recoñecidas no POS+ ou das que se poidan implementar de xeito directo por parte da Deputación.

Así, recoméndase incluír no novo modelo financiamento actividades que sexan de especial interese na Comarca como son as relacionadas coa xeración de sinerxias entre benestar e promoción económica e emprego, co deseño de actividades encamiñadas á mocidade e á prevención de adicións, na expansión dos programas para o traballo con persoas coidadoras, na análise das posibilidades de deseñar e coordinar os sistemas locais de transporte público, ou na mellora das actividades desenvolvidas en relación co tecido asociativo local, aspectos estes que, de seren potenciados, xerarán efectos multiplicadores das actividades de benestar mellorando a calidade de vida da poboación dende un punto de vista integral.

Recomendación 23. Programa de formación de benestar.

Dentro do Plan de Acción de Servizos Sociais contemplárase a necesaria elaboración dun Programa de Formación específico en materia de benestar de carácter territorializado que dea resposta ás necesidades de actualización dos equipos dos departamentos, e dentro do cal se insira de xeito específico a realidade do SAF como programa central cunha especial atención, como se menciona con anterioridade, ó traballo das persoas auxiliares.

Este Programa de Formación en benestar terá como principal obxectivo a actualización das ferramentas e metodoloxías coas que actúan os equipos, favorecendo a interdisciplinariedade, e poñendo especial atención a aspectos como a xestión do SAF, o avellentamento, o enfoque sociosanitario ou que incidan en ocos recoñecidos como son os relacionados, por exemplo, co traballo coa mocidade, coa inclusión ou coas persoas coidadoras, aspectos que están a marcar o presente das políticas de benestar nos Concellos de Soneira.

O Programa de Formación en Benestar será complementado coa dotación, a nivel central, dun centro de recursos metodolóxicos e experiencias comparadas, completando así á formación presencial tradicional e poñendo a disposición dos equipos técnicos un abano de medios para a actualización e adaptación dos sistemas de traballo.

4.3 CONSIDERACIÓN FINAIS.

O conxunto de recomendacións deseñadas para a mellora das políticas de benestar locais dos Concellos da Comarca de Terra de Soneira insírense nun abano máis amplo recollido no Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña.

Este Plan de Acción, na liña de mellorar na estabilidade e de incrementar o apoio da Deputación ós Concellos, asume unha actuación de carácter integral que pretende mellorar a autonomía local, mellorar e incrementar os programas de actuación locais e o seu alcance dentro dunha estratexia de actuación a medio prazo que incida, dende unha lóxica integrada e común, en diferentes grandes realidades sociais que están a determinar a actuación dos servizos locais.

Así, o Plan de Acción diseña actuacións a desenvolver a nivel central, empezando pola consolidación e avance do modelo de relación multinivel dende a óptica da estabilidade e da plurianualidade, e a nivel local en estreita coordinación cos equipos locais, para cuxo reforzo e apoio tamén se diseñan medidas específicas.

Neste sentido, a través destas medidas, así como dende un punto de vista multidisciplinar e de rede, preténdese incidir en grandes aspectos como o devalo demográfico, o avellentamento ou a soidade que, se ben son unha realidade, medrarán en incidencia nos anos vindeiros.

Ademais, préstase especial atención ás ferramentas de intervención dos equipos locais que, comezando polo Servizo de Axuda no Fogar e continuando pola introdución da perspectiva comarcal na dotación de equipos de apoio complementarios, serán potenciadas na liña de contribuír de xeito integral na mellora do benestar e da calidade de vida da poboación, así como a xerar territorios atractivos.

OS SERVIZOS SOCIAIS NA COMARCA DE TERRA DE SONEIRA

Plan de Acción de Servizos Sociais

